

Wielrennen

'Wout van Aert verdient hier in Herentals een standbeeld'

SPORT 27

Luchtvaart

Vliegen wellicht duurder, al is er genoeg kerosine

IN HET NIEUWS 8

Chimpansees

Een zeldzame 'burgeroorlog' in Afrika

WETENSCHAP 24-25

Zangeres

Anais maakt indruk met spirituele soul

CULTUUR C3

REPORTAGE VERKIEZINGZEGE MAGYAR

Hongaren euforisch: 'Laatste keer dat ik me zo voelde was in 1989'

In Boedapest is de verkiezingsnederlaag van premier Viktor Orbán na zestien jaar aan de macht uitbundig gevierd.

Mark Middel

BOEDAPEST

Gezang, gejoel en gejuich klinken zondagochtend vanuit een metrostation in het centrum van Boedapest. „Rot op Fidesz”, scanderen mensen op de lange roltrap naar beneden. „De laatste keer dat ik me zo voelde was in 1989 - toen het communisme viel”, zegt de 51-jarige Áron - die geen achternaam gaf in het feestgedruis - met een gezicht vol glitters. „Toen stemde ik op Fidesz. Dat waren jonge, liberale, progressieve mensen, maar nu zijn het klootzakken.”

Honderden mensen om hem heen schreeuwen van geluk. Sommigen huilen, anderen slaan verbaasd de handen voor hun gezicht. Ze zingen „Russen rot op” - een verwijzing naar de regering van premier Viktor Orbán, die nauwe banden onderhoudt met Rusland - en wisselen dat af met bekende Hongaarse liedjes. „Een hele generatie wil verandering”, zegt Áron. „Daarom zingen we dit lied, over een nieuwe wind die is gaan waaien.”

Dat is precies het gevoel dat hij en de duizenden mensen die naar het parlamentsplein zijn gekomen

delen. Op de nieuwe politieke wind zwaaien ze trots met Hongaarse vlaggen, proosten ze met bier en champagne en dansen ze urenlang op snoeiharde techno.

De sfeer doet denken aan een land dat zojuist het WK voetbal heeft gewonnen. De uitgelatenheid houdt de hele nacht aan. Cafés pullen uit van de mensen, auto's toeteren en een taxichauffeur stopt bij een groot beeldscherm om vanuit zijn auto met een brede glimlach te luisteren naar de toespraak van oppositieleider Péter Magyar.

De kolkende massa in de straten viert dat Magyar met zijn partij Tisza de verkiezingen heeft gewonnen, met een ongekende meerderheid van de stemmen. Maar bovenal vieren ze dat premier Viktor Orbán met zijn partij Fidesz na zestien jaar is verslagen.

De volgende ochtend zijn de sporen van het feestgedruis overal in de stad zichtbaar. Propagandaposters van de regering zijn van plakzuilen getrokken. De ogen van velen zijn klein, maar de glimlachen op hun gezicht groot. Aleksandra Dolmány (25) zit op een bankje op het plein waar Péter Magyar een dag eerder zijn overwinningsspeech hield. Ze was erbij toen mensen van vreugde in de

lantaarnpalen klommen, huilden en lachten van geluk. „De afgelopen zestien jaar waren de gezichten op straat terneergeslagen”, vertelt Dolmány, die tot drie uur 's nachts doorging met feesten. „Nu zag ik voor het eerste blij gezichten.”

Toch waakt ze, net als alle andere geïnterviewden, voor wat komen gaat. Magyar heeft de oppositie verenigd in een stem tegen Orbán, maar zijn achterban is ver-

De afgelopen zestien jaar waren de gezichten op straat terneergeslagen, nu zag ik blij gezichten

Aleksandra Dolmány

deeld - van de linkse queer gemeenschap in Boedapest tot aan de extreemrechtse anti-elitiekiezers op het platteland. En iedereen verwacht iets anders van hem.

Dolmány hoopt dat hij snel de economie uit het slop trekt en de salarissen omhoog gaan. „We werken even hard als in de rest van Europa, leveren dezelfde kwaliteit, maar krijgen salarissen waar ze in andere landen om lachen hun

hand niet voor omdraaien.”

Even verderop, uitkijkend op het parlamentsgebouw aan de andere kant van de Donau, zit Bolasz Kovacs (34) die „hoopvol, maar bezorgd” is. Tisza behaalde een tweederdemeerderheid in het parlement en kan met deze absolute macht de grondwet wijzigen. Dat kon Fidesz ook. „We hebben gezien hoe dat verging onder Fidesz die vanaf 2010 de absolute meerderheid had in het parlement.” Hij hoopt vooral dat Tisza snel een einde maakt aan de corruptie die onder Orbán welig tierde. „Ik wacht op het beste.”

'We moeten samenwerken'

Twee opvallende verschijningen op het plein zijn Boglárka Bartha (24) en Karola Pásztor (25) - etnische Hongaren die in Roemenië wonen en niet op Fidesz stemden zoals veel etnische Hongaren doorgaans doen. „Roemeense Hongaren stemmen vaak op Fidesz, omdat die partij hen financieel steunt en investeert in de Hongaarse gemeenschap in Roemenië”, vertelt Bartha. „Maar Roemenië kent onafhankelijke media die ons goed informeren over wat er in Hongarije gebeurt.”

Zij hopen vooral dat Hongarije

onder Magyar weer afslaat richting de Europese Unie en niet het pad van Rusland volgt. „In Roemenië hebben we gezien hoe Rusland de verkiezingen heeft beïnvloed”, zegt Bartha over de presidentsverkiezingen in 2024 die ongeldig werden verklaard vanwege Russische inmenging. „Voor onze veiligheid moeten we samenwerken in Europa en ons niet opsluiten binnen onze landsgrenzen met nationalistische politiek.”

Tegenover een Orbán-poster in een bushokje staat Katalin Aranyosoz een peukje te roken. Ze is blij, „maar ik heb vannacht een hoop geld verloren”, lacht ze. Sinds de winst van Magyar is de Hongaarse forint in waarde gestegen, terwijl zij haar pensioen uitgekeerd krijgt in dollars. Toch is ze opgelucht dat het tijdperk-Orbán voorbij is. Ze noemt hem een leugenaar en hoopt dat ook de oorlogretoriek over Oekraïne verdwijnt, waarmee Orbán Hongaarse zieltjes probeerde te winnen.

Persoonlijk hoopt ze vooral dat de wachttijden in de gezondheidszorg zullen krimpen. Want vanwege haar ziekte heeft ze weinig tijd

Lees verder op pagina 5

NIEUWSBRIEVEN

De hele dag op de hoogte nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE

redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN

ga voor meer informatie naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit Algemeen Handelsblad (1828) en Nieuwe Rotterdamse Courant (1844)

PRIJS €4,70

Jaargang 56
no. 164
BELGIË € 5,70

IN HET LAND
DEN HAAG

PETRA DE KONING

De mislukte minister-president

De tekst van de nieuwe Grondwet was klaar en op donderdagochtend 13 april 1848 liet Johan Rudolph Thorbecke die lezen aan koning Willem II. De koning was nerveus, onzeker. Hij wist dat de minister-president die hij zelf had gevraagd als minister-president, Gerrit Schimmelpenninck, een andere Grondwet wilde. De koning had hem zelfs al beloofd dat die het zou worden.

De tekst ging naar de drukker, en naar de redacties van twee kranten: het *Journal du Limbourg* en de *Arnhemse Courant*. Gerrit Schimmelpenninck wist van niets.

Het was een politieke truk van Thorbecke. Oud-journalist Hans Verbeek schrijft erover in zijn net verschenen biografie van Schimmelpenninck: *De Vergeten Minister-president*. En misschien is het je lot om vergeten te worden, als je als een negentiende-eeuwse Dick Schoof laat gebeuren dat belangrijke beslissingen buiten jou om worden genomen. Gerrit Schimmelpenninck was de eerste minister-president van Nederland en volgens Verbeek ook de eerste mislukte minister-president. Hij was het maar twee maanden.

In de Tweede Kamer is het afgelopen zaterdag 'Open Dag'. Er zijn zo'n achthonderd bezoekers en al had de afdeling communicatie in een e-mail aan alle 150 Kamerleden gevraagd of ze ook wilden komen: alleen Kamervoorzitter Thom van Campen van de VVD is er, en Heera Dijk van D66.

Dijk praat in het café in de hal met een meisje en haar ouders die aandacht willen voor thuisonderwijs. Van Campen houdt rondleidingen. Bij het felblauwe kunstwerk met Thorbecke erop, achter de roltrap, zegt hij dat „de mensen” het in 1848 „helemaal zat waren dat koningen zoveel macht hadden”. „De monarchieën vielen om en Thorbecke zei dat het aan de kiezers zelf was om te bepalen hoe hun land wordt bestuurd.”

Wat verderop in de hal staat een bronzen beeld van Thorbecke, in een vitrinekast staat er ook nog een van marmer. En een van de debatzalen is naar hem ver-

noemd. Van Schimmelpenninck zie ik geen afbeeldingen, er is niet eens een klein vergaderzaaltje met zijn naam. Zoals die er wel zijn voor een lange rij andere oud-politici. En toch: Schimmelpenninck wilde óók dat kiezers zelf konden bepalen hoe hun land werd bestuurd. Hij was diplomaat geweest in Londen en had, naar Brits model, de macht van de koning zelfs nog veel meer willen beperken dan Thorbecke.

Wie weet nog wie de eerste premier van Nederland was?

Schimmelpenninck was opgegroeid in het buitenland, hij was ook diplomaat geweest in Rusland en miste misschien, net als later D66-leider Sigrid Kaag, gevoel voor de Nederlandse politiek. Hij had wel geleerd dat je gevoelige kwesties het beste mondeling kon afhandelen. Zodra er iets op papier stond, wist later ook Mark Rutte die nooit mailde, kon dat een oplossing in de weg staan. Maar verder: Schimmelpenninck vond geld en aanzien belangrijk, hij kon volgens Verbeek „nogal lompe” zijn, hij was „elitair en betweterig” en „leed aan zelfoverschatting”. En hij was rancuneus: Thorbecke had negatieve recensies geschreven over Schimmelpennincks biografie van zijn vader, raadpensionaris Rutger Jan Schimmelpenninck.

Je redt het er niet mee, als minister-president van Nederland. Al zou Schimmelpenninck het vast en zeker wat langer hebben volgehouden als hij meer op Dick Schoof had geleken. In april 1848 was hij woedend geworden toen hij hoorde wat Thorbecke hem had geflikt met de tekst van de Grondwet. Hij eiste dat hij alsnog gelijk zou krijgen van de koning en dreigde, wat Schoof nooit heeft gedaan, met aftreden.

Niemand hield hem tegen.

Petra de Koning doet elke dinsdag verslag over de Haagse politiek

Claudia van Bruggen, staatssecretaris voor Justitie en Veiligheid (D66), tijdens een debat in de Tweede kamer. FOTO LAURENS VAN PUTTEN/ANP

ERKENNING

Excuses kabinet voor afstandsmoeders

Het kabinet zal nu snel excuses aanbieden aan afstandsmoeders en hun afgestane kinderen. Dat besluit volgt op een jarenlang gevecht voor erkenning en herstel.

Christel Don

AMSTERDAM

Het kabinet gaat nog voor de zomer officiële excuses aanbieden aan afstandsmoeders en hun afgestane kinderen voor de rol die de overheid heeft gespeeld bij binnenlandse afstand en adoptie. Dat heeft de ministerraad unaniem besloten. „Er is sprake geweest van groot onrecht, met onnodig veel leed tot gevolg dat vaak tot op de dag van vandaag voelbaar is”, schrijft Claudia van Bruggen, staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (D66) in een reactie. „De gebeurtenissen, zoals opgetekend in het rapport *Schade door schande* hadden nooit mogen plaatsvinden.”

Het besluit volgt op een jarenlange strijd voor erkenning en herstel door belanghebbenden. De afgelopen tien jaar zijn meerdere onderzoeken gedaan naar afstand en adoptie, waarbij excuses en maatregelen uitbleven. In april vorig jaar nam de Tweede Kamer een motie aan waarin erkenning werd uitgesproken voor „het grote verlies, leed en onrecht dat duizenden ongehuwde moeders en kinderen is aangedaan”.

Dat leed werd bevestigd door een onderzoek door Micha de Winter, afgelopen zomer. Uit het rapport bleek hoe „onvoorstel-

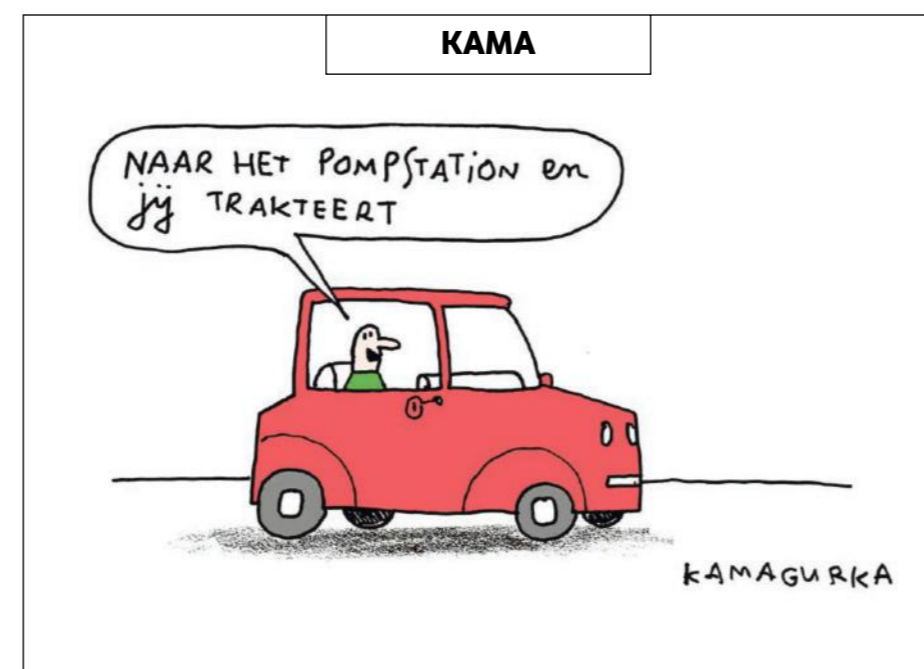
baar groot” de gevolgen waren voor duizenden meisjes en vrouwen die tussen 1956 en 1984 hun baby's moesten afstaan. „Het onrecht spatte van iedere pagina”, zei De Winter eerder in NRC. „Er is dwars over belangen en gevoelens van mensen heen gewalst.”

'Ongelooflijk blij'

Naar aanleiding van dat rapport lopen al maanden gesprekken tussen betrokkenen en het ministerie over hoe erkenning en herstel vorm moeten krijgen. Boven alles vroegen moeders en de afgestane kinderen om excuses. Vorige week woensdag spraken ze op het ministerie, bijgestaan door Bureau Clara Wichmann, met ambtenaren en twee bewindslieden, onder wie Van Bruggen en minister Sophie Hermans van Volksgezondheid (VVD). Twee dagen later kwam dit besluit, dat Hermans en Van Bruggen maandag aan betrokkenen hebben meegedeeld.

„Ik ben ongelooflijk blij”, reageert Ellen Venhuizen, voorzitter van stichting De Nederlandse Afstandsmoeder geëmotioneerd. „Het voelt als een bevrijding dat het onrecht nu eindelijk erkend is. Er is nog altijd dat stigma van de moeder die haar kind 'weggaaf' alsof dat haar besluit was. Ik hoop dat deze excuses eraan bijdragen dat we dat idee nu kunnen loslaten: het was niet onze schuld.”

Ook Frans Haven van Verleden in Zicht, de stichting die afgestane kinderen vertegenwoordigt, is opgetogen. „Van Bruggen belde me vanmiddag om 7 over 1 om me het goede nieuws te vertellen: het is geweldig”, zegt hij. „De excuses zijn voor ons de eerste stap, ze geven een basis voor de andere herstelmaatregelen.”

REPORTAGE RIJHULPSYSTEEM

Groen licht voor 'zelfrijdende' auto, behalve dat die zo niet mag heten

Tesla kreeg toestemming om zijn rijhulpsysteem in Nederland te lanceren, als eerste land in Europa. NRC maakte een ritje.

Bas van Putten

AMSTERDAM

Hij blijft nog even toekomstmuziek, de echte zelfrijdende auto die zonder stuur en pedalen passagiers foutloos van A naar B vervoert. Tegelijkertijd is hij al een klein beetje realiteit. Elke auto met ingeschakelde rijhulpsystemen kan tegenwoordig zelfstandig bochten nemen, vaste snelheden aanhouden, afremmen voor voorgangers en op zijn wegheft blijven. Maar altijd moet de bestuurder dan elke vijftien seconden even het stuur vastpakken om de auto te laten weten dat die er nog is.

Bij Tesla's met de zogenoemde technologie Full Self Driving (FSD) Supervised hoeft dat niet meer: deze auto's kunnen in principe elke route in Nederland vrijwel zelfstandig rijden. De Rijksdienst voor het Wegverkeer (RDW) verleende vrijdag na anderhalf jaar testen op de testbaan en de openbare weg een goedkeuring voor het systeem, in de verwachting dat het bij adequaat gebruik 'een positieve bijdrage aan de verkeersveiligheid' kan leveren.

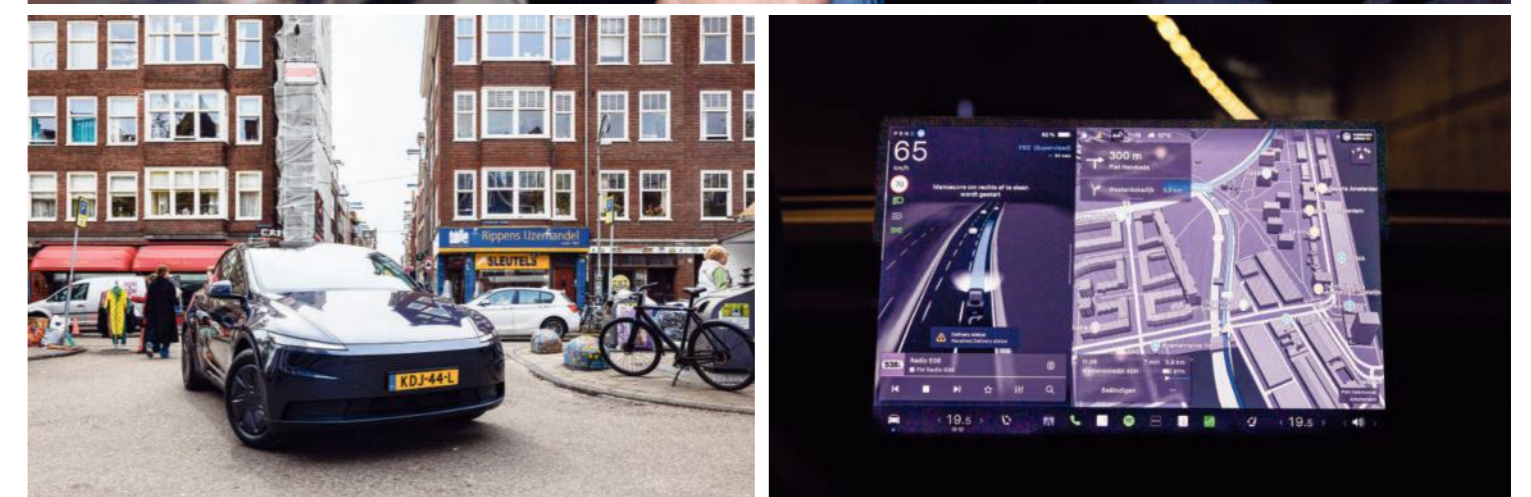
Het systeem mag wat kosten. Dat is 7.500 euro bij de aankoop of een abonnement van 99 euro per maand - bovenop de kosten van de auto zelf - maar dan heb je wel een primeur aan boord. Nederland is het eerste Europese land dat groen licht geeft, per direct.

Let wel: onder toezicht van de bestuurder. Die zit gewoon achter het stuur en wordt geacht net als alle chauffeurs het verkeer in de gaten te houden. Zo nodig moet hij direct de regie weer over kunnen nemen - vandaar dat 'Supervised'. De RDW benadrukt dan ook streng dat Tesla's met FSD niet als 'zelfrijdend' mogen worden aangemerkt, want de bestuurder blijft verantwoordelijk. „Het is dus niet toegestaan of mogelijk om bijvoorbeeld de krant te lezen achter het stuur.”

Heilige graal

Niettemin brengt FSD de opmars van autonome assistentiefuncties verder, en de volledig autonome auto een stap dichterbij. De verwachting is dat ook andere Europese landen groen licht zullen geven. Zelfrijdende auto's zijn de heilige graal van de techindustrie en autofabrikanten zitten er bovenop. Niet alleen met het noble argument dat de zelfrijdende auto veiliger is, althans zodra hij foutloos functioneert, maar ook omdat er grote economische belangen mee gemoeid zijn.

De FSD zou namelijk zowel de autobranche als het openbaar ver-

Een Tesla met vergaande rijhulpssoftware, maandag in Amsterdam. FOTO SASKIA VAN DEN BOOM

voer op zijn kop kunnen zetten, of zelfs het einde van de auto als privébezit inluiden. Waarom zou je nog een dure auto aanschaffen als een zelfrijdende taxi je voor een schappelijk tarief van deur tot deur brengt? En als dat alternatief terrein wint, kunnen autofabrikanten op termijn de hele taxi-branch overnemen. Chauffeurs hoeven ze alvast niet te betalen.

Tesla-baas Elon Musk heeft haast. In de opkomende autonome taxibranche moet hij het opnemen tegen een gevestigde partij als Google's Waymo, dat in steden als Los Angeles en San Francisco al jaren goeddeels probleemloos autonome taxidiensten verzorgt met omgebouwde elektrische Jaguars. Dat Tesla Cybercab als zelfrijdende 'robotaxi' pas vanaf deze maand operationeel is in het Texaanse Austin, brengt Musk in ongemakkelijk achterhoedegevecht.

De typegoedkeuring voor FSD in Nederland is dan ook een historische dag voor Tesla. Musk deelde op X trots berichten over hoe

„smooth” de auto's het zouden doen op Nederlandse rotondes. En maandag liet Tesla meteen een kleine groep met het systeem kennismaken, waaronder NRC.

Hoe bevalt het systeem? Aan de auto's zelf zie je niks. FSD vergt geen hardware-aanpassingen, alleen een software-update. Het is op elke Tesla leverbaar en werkt verbazingwekkend simpel. Op het

Fouten maakt FSD ook - en nog wel waar je ze het minst verwacht

navigatiesysteem een bestemming invoeren, FSD inschakelen en rijden. Dat doet de auto met door-gaans grote precisie en een comfortabele, defensieve rijstijl.

Hij remt ruim op tijd voor stoplichten, trekt voorzichtig op, neemt bochten strak en rustgevend, anticipeert voelbaar op tegenliggers en onvoorspelbare ver-

keersbewegingen. Voor een onverhoeds achter een vrachtwagen opduikende scooter in een nauwe Amsterdamse steeg remt hij sneller dan een menselijke chauffeur had gekund en ingrijpen blijkt zelden nodig. Indrukwekkend is het gemak waarmee de auto op een drukke maandagochtend rond de Amsterdamse Noordermarkt laevert en bij een afslag naar links over het markttraject geen voetganger over het hoofd ziet.

Fouten maakt FSD ook - en waar je ze het minst verwacht. Op een kruispunt met dubbele stoplichten waar het licht voor rechtsaf op groen en dat voor rechtdoor op rood staat, stopt de Tesla terwijl hij rechtsaf slaat. Daar neemt hij blijkbaar het zekere voor het onzekere, maar dat is niet ongevaarlijk met ongeduldig optrekkend verkeer achter je.

En in smalle steegjes laat FSD je niet over trottoirs rijden als een geparkeerde auto daar de halve weg blokkeert, ook niet als voor zo'n uitwijkmanoeuvre voldoende

ruimte is. Dat parcours beoordeelt het systeem blijkbaar als illegaal. Als het FSD na herhaalde pogingen niet lukt de blokkade over de weg te omzeilen, maakt de auto achteruit rechtsomkeert voor een andere route. Intussen sta je daar in een stad vol lichtgeraakte medeweggebruikers de doorgang te blokkeren - tenzij je het stuur overneemt dus. Daarnaast heeft FSD grote moeite de auto netjes op een parkeervak te manoeuvreren, voor elke middenklasser met parkeerhulp een peulenschil.

Tegelijkertijd is FSD streng voor de bestuurder. Als de camera op het dashboard ziet dat je blik te vaak of te lang van de weg afdwaalt, schakelt het systeem zichzelf na vier waarschuwingen uit. In het ernstigste geval kan Tesla onoplettende gebruikers zelfs een week schorsen. Met dat regime zal de bestuurder moeten leren leven. Hij zal er ook het geld voor over moeten hebben. Maar Musks ooit weggelachen zelfrijdende droom is bijna uitgekomen.

VIJF VERKLARINGEN VOOR ZEGE VAN PÉTER MAGYAR

Zo versloeg Magyar de onverslaanbaar geachte Orbán

Ruim twee jaar geleden was hij onbekend, zondag versloeg hij Viktor Orbán, de Hongaarse premier die al zestien jaar aan de macht was. Hoe kreeg Péter Magyar dat voor elkaar? Vijf oorzaken van zijn succes.

Mark Duursma
AMSTERDAM

Na zestien jaar komt er een einde aan het premierschap van Viktor Orbán, de man die Hongarije naar eigen zeggen omvormde tot „illiberale democratie”. Péter Magyar (45), leider van oppositiepartij Tisza, staat na zijn overtuigende overwinning voor de taak om Hongarije uit de economische malaise te halen, de rechtsstaat te herstellen en de relatie met Brussel te verbeteren. De verwachtingen zijn hoog. Magyar kreeg immers voor elkaar wat sinds 2010 niemand lukte: hij kreeg Orbán weg. Vijf factoren droegen bij aan zijn succes.

1 Zijn imago als bestrijder van corruptie

Begin 2024 lanceerde Magyar zichzelf met een knal als politieke tegenstander van regeringspartij Fidesz. Na een schandaal rond kindermisbruik, waardoor president Katalin Novák en voormalig minister van Justitie Judit Varga moesten opstappen, publiceerde Magyar een stiekem opgenomen telefoongesprek met zijn ex-vrouw Varga, waarin zij sprak over overheidsbemoediging met een onderzoek naar corruptie door de regering.

De strijd tegen corruptie, nepotisme en zelfverrijking door de klik rondom Orbán werd Magyars centrale thema. Hij hekelde het wegsluizen van publiek geld naar Fidesz-vertrouwelingen en wees op de slechte staat van gezondheidszorg en onderwijs. Hij beloofde het netwerk van Orbán te ontmantelen. Die boodschap sloeg aan, vooral omdat in Orbáns vierde termijn, vanaf 2022, de economie niet meer groeide, de inflatie sterk steeg en de levensstandaard daalde. In 2025 was Hongarije het op vier na armste land van de EU.

2 Als afvallige insider kent hij Fidesz door en door

Magyar, afkomstig uit een welgestelde familie en opgeleid als jurist, kent Fidesz van binnenuit. Meer dan twintig jaar was hij lid van de partij, hij werkte voor de regering en staatsbedrijven. Zijn carrière binnen Fidesz stokte omdat hij „te ambitieus en te onafhankelijk was”, zei een politicooloog tegen nieuwssite Politico. Magyar keerde zich tegen de gevestigde politieke orde

waarin hij lang functioneerde.

Electoraal gezien heeft Magyars Fidesz-verleden twee voordelen. Progressieve kiezers geloven dat hij door zijn kennis van het Orbán-regime bij uitstek in staat is om het te bestrijden. Hij weet hoe de regering werkt, en welke trucs die gebruikt. Voor Fidesz-afhangers is Magyar een aanvaardbaar alternatief: hij is tegen Orbán maar wel centrum-rechts, even fel gekant tegen illegale migratie als Orbán. Niet toevallig laat Magyar zich niet uit over lhbt-rechten, die onder Orbán onder grote druk kwamen te staan.

3 Er was geen ander alternatief voor Orbán

Niet eerder had Orbán zo'n duidelijke tegenstander. Bij de parlementsverkiezingen van 2022 probeerden oppositiepartijen een front te vormen, maar de gemeenschappelijke leider miste charisma. Dit keer trokken andere oppositiepartijen zich terug om Tisza meer kans te geven.

Magyar heeft vanaf zijn politieke entree ingezet op een partij met hemzelf als enig boegbeeld. Door het overnemen van de slapende partij Tisza kon hij in juni 2024 meteen meedoen aan de Europese verkiezingen, waar Tisza 30 procent van de stemmen en zeven zetels binnenhaalde.

De verkiezingscampagne was een tweestrijd tussen de gevestigde, soms zichtbaar vermoeide premier en de ambitieuze, energieke uitdager. Die tweestrijd werkte in het voordeel van Magyar. Elke Hongaar die van Orbán af wilde, had een alternatief, zelfs als hij of zij de rechtse ideeën van Magyar niet omarmt. Voorafgaand aan de verkiezingen klonk het vaak: „We kiezen niet voor Magyar, we kiezen tegen Orbán”. Of: „Alles beter dan Orbán”.

4 Een duidelijk pro-Europese houding

Orbán heeft zijn campagnes en premierschap voortdurend gebaseerd op het creëren van angst voor de buitenwereld, inspelend op het sentiment van een land dat zichzelf al eeuwenlang de speelbal voelt van buitenlandse grootmachten. De Europese Unie was de vijand, en Orbán heeft er alles aan gedaan om de eenheid van de EU te ondermijnen. Recent onderzoek van denktank European Council on Foreign Relations toont aan dat veel Hongaren daar niet achter staan: 77 pro-

Péter Magyar tijdens een persconferentie maandag in Boedapest, een dag nadat premier Viktor Orbán erkende de verkiezingen te hebben verloren. FOTO MARTON MONUS/REUTERS

Viktor Orbán zondag bij een verkiezingsbijeenkomst. FOTO ATTILA KISBENEDEK/AFP

Zetelverdeling

Ruime verkiezingszege Hongaarse oppositie

Prognose zetelverdeling Hongaars parlement*, verkiezingen 2026 en 2022

- TISZA (Péter Magyar, in '22 nog niet actief)
- Fidesz (Viktor Orbán) + KDNP
- EM (samenwerkende oppositie in 2022)
- Overige partijen

Er zijn 133 zetels nodig om de grondwet te kunnen veranderen

2026	138	55
2022	135	57

*Nadat 98,9 procent van de stemmen is geteld
NRC 140426 / YD / Bron: APA, ANP

cent wil binnen de EU blijven, 43 procent wil een andere rol voor Hongarije binnen de Unie.

Magyar staat voor herstel van de relatie tussen Boedapest en Brussel. Het is niet zeker dat hij, anders dan Orbán, zal instemmen met de Europese lening van 90 miljard aan Oekraïne, maar hij zal zich zeker coöperatiever opstellen. Hij heeft de 17 miljard euro aan Europese subsidies, bevroren vanwege de afbrokkelende rechtsstaat onder Orbán, nodig om economische hervormingen door te kunnen voeren. Vooral jonge Hongaren willen bij Europa horen.

Bij een keuze voor de EU hoort afstand van Moskou. Orbán koestert zijn relatie met Poetin, die tijdens de campagne werd bevestigd door uitgelekte telefoongesprekken tussen de Hongaarse minister van Buitenlandse Zaken Péter Szijjártó en zijn Russische ambtgenoot Sergej Lavrov. Tisza-stemmers moeten daar niets van hebben. Tijdens een massaal bezocht concert vrijdag klonk veelvuldig „Ruszkik, hazal”, („Russen, ga naar huis!”), een

Magyar zou geen tegenspraak dulden en spreekt als enige van zijn partij met de media

echo van het Hongaarse verzet tegen de Russische invasie van 1956.

5 Een effectieve campagne

Magyar is er afgelopen twee jaar in geslaagd om zowel een partij op te bouwen als effectief campagne te voeren. Hij vertrouwde daarbij op 'onbesmette' mensen zonder politieke achtergrond. Hij dult, vertelden ingewijden aan Politico, geen tegen- of inspraak en spreekt als enige van zijn partij met de media. Zijn kennis van Fidesz-methodes kwam van pas in de campagne: na zijn verklaring over een sekstape van hem die naar buiten zou komen, dook de tape niet op. Pogingen om hem te belasteren deerden Magyar niet.

Kenmerkend voor Magyars campagne is dat hij twee jaar lang bijna onafgebroken door het land reisde voor bijeenkomsten en ontmoetingen met kiezers. Hij toonde zich onvermoeibaar, en bezocht zes plaatsen per dag in de slotfase van de campagne. De keuze voor de provincie bleek terecht, Boedapest stemt toch overwegend tegen Orbán.

'Magyar kan nu de rechtsstaat herstellen'

» Vervolg van voorpagina

over. „Ik heb kanker en ik heb vier maanden moeten wachten op een eerste onderzoek”, vertelt ze. „Na dat eerste onderzoek heb ik weer maanden moeten wachten op een behandeling. Hopelijk overleef ik het.”

Tweederdemeerderheid

Dat Magyar met een tweederdemeerderheid zou winnen had politiek analist Gábor Gyori van de denktank Policy Solutions in Boedapest niet verwacht. „Daarmee kan hij de democratische rechtsstaat herstellen, die door Orbán zoveel schade is aangedaan en op alle niveaus is gekaapt door Fidesz-loyalisten”, zegt Gyori.

Hij waarschuwt Magyar dat hij zich aan zijn verkiezingsbelofte houdt om de onafhankelijke rechtsstaat te herstellen. „Met zijn tweederdemeerderheid moet hij de grondwet zo aanpassen dat een toekomstige partij met zo'n meer-

derheid de democratie niet opnieuw kan uithollen, zoals Fidesz deed.” Een eerste stap zette Magyar maandag tijdens een persconferentie met internationale media, waar hij toezegde dat toekomstige Hongaarse premiers maximaal twee termijnen mogen aanblijven.

Uiterlijk 12 mei neemt het nieuwe parlement zitting en zal Magyar worden voorgedragen als premier. Tot die tijd kan de regering van Orbán nog wetten wijzigen, maar dat zal in de praktijk weinig effect hebben: met zijn tweederdemeerderheid kan Magyar die na zijn aantreden eenvoudig terugdraaien. Bovendien erkende Orbán zondag ruimhartig zijn nederlaag.

Of Orbán zelf zitting zal nemen in het nieuwe parlement is de nog de vraag, zegt analist Gyori. „Voor de verkiezingen zei hij dat hij zou aftreden bij een vernietigende uitslag. Maar wat vernietigend is, blijft subjectief. Ruim twee miljoen mensen stemden op Fidesz, tegenover drie miljoen op Tisza. „Tot nu toe lijkt Orbán het verlies

niet persoonlijk op te vatten. Fidesz zal waarschijnlijk een stevige oppositiepartij worden.”

Fidesz-stemmers in Boedapest reageren maandagmiddag vooral verbaasd op de uitslag. „Ik ben totaal verrast en vreselijk teleurgesteld”, zegt Mónika Décsi (56). „Orbán gaf ons extra pensioenen, steunde jongeren met belastingkortingen en regeerde het land geweldig.” Onder Magyar vrees ze stijgende prijzen, dat Hongaarse jongeren naar de oorlog in Oekraïne worden gestuurd en dat haar dertiende maand pensioen verdwijnt.

De achttienjarige Balasz Boros zit kussend op een bankje met zijn vriendinnetje op schoot. Tussen het zoenen door vertelt hij dat zijn eerste stem ooit naar Orbán ging. „Hij zorgde voor een stabiel land”, zegt hij. Maar in tegenstelling tot Magyar-hater Décsi is hij mild over Magyar. „Ik denk eigenlijk niet dat hij een slechte leider zal zijn”, zegt Boros. „Sterker nog, ik hoop dat hij het goed zal doen.”

Advertentie

Al deze instanties hebben serieuze bezwaren tegen de strafbaarstelling van illegaliteit:

Inspectie Justitie en Veiligheid | Nationale Politie | Vereniging van Nederlandse Gemeenten
 Adviesraad Migratie | Artsenfederatie KNMG | Amnesty International | Raad voor de Rechtspraak
 Centraal Orgaan opvang asielzoekers | Dienst Terugkeer en Vertrek | Raad van State
 Dienst Justitiële Inrichtingen | College voor de Rechten van de Mens | en vele anderen

Wanneer de hele keten, van uitvoering tot rechtspraak, grote bezwaren heeft, dan deugt de wet niet.

Geachte senatoren,
 Het is uw taak om de zorgvuldigheid van wetgeving te controleren.
 Wij vragen u het wetsvoorstel te verwerpen
 en zo te voorkomen dat mensen gecriminaliseerd worden.

STOP DAAROM DE STRAFBAARSTELLING

INLIA

Dit is een politieke reclameboodschap over beleid of maatschappelijke thema's.
 Meer informatie op politiekereclame.nl

Het onder Indiase vlag varende Ing-tankerschip *Jag Vasant* op 1 april bij aankomst in de haven van Mumbai. De Indiase regering had onderhandeld met Iran over vrijgave van schepen die door de Iraanse blokkade van de Straat van Hormuz vast waren komen te liggen in de Perzische Golf. India kampte daardoor met een tekort aan Ing. FOTO DIVYAKANT SOLANKI / EPA

Kees Versteegh

MUMBAI

Het is 1 maart 7 uur 's ochtends als Bikram Ghosh een harde klap hoort. De 22-jarige scheepskok op de *Skylight*, een tanker die olie- en chemische producten vervoert, rent naar buiten. Hij ziet dikke, donkere rookpluimen uit de brug van het schip opstijgen, daarna ook vlammen. Vermoedelijk is het schip geraakt door een Iraanse raket, maar zeker is het niet.

„Er brak totale paniek uit, bij mij en mijn mede-bemanningsleden”, vertelt Ghosh telefonisch aan *NRC*, vanuit zijn dorp in West-Bengalen waarnaar hij inmiddels is teruggekeerd. „Zoiets hadden we nog nooit meegemaakt.”

Snel trekken hij en de negentien andere bemanningsleden uit India en Iran hun zwemvesten aan. Ze zoeken veilige plekken op het schip op, zo ver mogelijk van de brandende brug, in de hoop dat een ander vaartuig een noodsignaal opvangt, of op de donkere rookpluimen afkomt. De *Skylight* ligt al sinds 21 februari voor anker op zo'n vijf zeemijl van de Omaanse havenplaats Khasab in de Straat van Hormuz. Vanaf zaterdag 28 februari is het gebied in de Perzische Golf het toneel van raket- en droneaanvallen na het uitbreken van de Amerikaans-Israëlische oorlog tegen Iran en Iraanse vergeldingsacties.

VAREND IN DE STRAAT VAN HORMUZ

Scheepskok Ghosh zat op een getroffen tanker: 'Er brak totale paniek uit'

Door de blokkade van de Straat van Hormuz kwamen duizenden zeelui langdurig vast te zitten op schepen. De Indiase scheepskok Bikram Ghosh (22) zag hoe de tanker waarop hij voer in brand vloog na te zijn geraakt door, vermoedelijk, een Iraanse drone.

Na ongeveer drie kwartier verschijnt een Omaans vaartuig. „Van de kustwacht of marine, dat weet ik niet meer” zegt Ghosh. Bemanningsleden springen van het lager gelegen deel van de *Skylight* het - rustige - water in, vanaf een hoogte van pakweg drie, vier meter. Alle opvarenden worden meegenomen, maar kapitein Ashish Kumar is omgekomen bij de aanval. Een tweede bemanningslid is officieel nog vermist, maar is zeer waarschijnlijk ook gedood. Een paar dagen na de redding krijgt Ghosh, nog gehuld in dezelfde kleding als waarin hij die ochtend van 1 maart naar buiten was gerend, een noodpaspoort van de Indiase ambassade in Oman. Daarmee vliegt hij naar Mumbai. Het lot van de *Skylight* is onbekend.

Vast in de Perzische Golf

Het verhaal van Ghosh staat niet op zichzelf. Indiase zeelieden vormen - net als Filipijnen - een grote groep zeelieden, die honderden tankers en andere vaartuigen bemannen in de Perzische Golf. Het gaat naar schatting om enkele tienduizenden mensen.

Sinds het uitbreken van de oorlog zijn meerdere schepen geraakt door raketten, al dan niet doelgericht. Hierbij vielen doden - voor zover bekend zijn er drie Indiërs omgekomen, een is vermist - en raakte een onbekend aantal opvarenden gewond door onder meer brand of explosies.

De olietanker *Skylight*, varende onder de vlag van Palau, werd op 1 maart geraakt voor de kust van de Oman. Twee Indiase zeelieden kwamen bij de aanval om. BEELD VIDEO REUTERS

Door de Iraanse blokkade van de Straat van Hormuz kunnen schepen de Perzische Golf niet verlaten. Duizenden scheepslieden worden aan hun lot overgelaten. Met een minimale basisvoorraad aan water, voedsel en medicijnen en haperende wifi verblijven ze wekenlang gedwongen op hun schepen. Ook sinds het staakt-het-vuren, dat afgelopen woensdag werd gesloten, is het lot van vele schepen en hun bemanning ongewis.

„Hier, lees dit” zegt Manoj Yadav terwijl hij in zijn vakbondskantoorje in een druk winkelgebied in midden-Mumbai twee kranten op tafel legt. De kop van de *Mumbai Mirror* luidt: „Het bombarderen is gestopt, maar voor de Indiase zeelieden is er geen uitweg”. De andere krant bericht over een soortgelijk verhaal als dat van Bikram Ghosh.

„Ik zie om me heen euforie over de wapenstilstand”, zegt Yadav, secretaris-generaal van de Forward Seamen's Union of India, met ongeveer 30.000 leden en vestigingen in 14 havensteden een van de grootste vakbonden voor zeelieden in India. „Nou, die euforie deel ik niet, want verreweg de meeste Indiase zeelieden zitten daar nog vast onder vaak heel moeilijke omstandigheden.”

De BBC berekende op basis van data van scheepsbewegingen in de Straat van Hormuz dat sinds het staakt-het-vuren tot vrijdag 17.00 uur slechts ne-

gentien schepen het gebied konden verlaten. Afgelopen weekend schreef *The New York Times* dat Iran de Straat van Hormuz nog niet kan openen voor scheepvaartverkeer omdat het land niet alle zeemijnen kan opsporen die het er de afgelopen weken heeft gelegd. Vredesonderhandelingen tussen de VS en Iran in Pakistan werden zondag afgebroken vanwege onoverbrugbare meningsverschillen, onder andere over de Straat van Hormuz. Daarop kondigde president Donald Trump aan dat de VS de belangrijke zeestraat gaat blokkeren, zonder aan te geven hoe.

Vaak rechtenloos

Vakbondsman Yadav bestoekt de Indiase premier Narendra Modi met brieven waarin hij om veel betere coördinatie van de overheidshulp vraagt. „Er was veel aandacht voor de tankers die de Indiase regering wist los te krijgen bij Teheran, maar ter plekke spelen veel andere problemen. Ambassades verstrekken niet de noodzakelijke papieren om snel weg te kunnen komen of er is te weinig bevoorradings. Ook is er geen overzicht van bemanningen op kleinere boten.”

Vanachter zijn bureau, omringd met hoge stapels dossiers, coördineert hij hulpacties om gestrande vakbondsleden naar huis te krijgen. „Eerst met auto's over land naar Azerbeidzjan of Saoedi-Arabië, ritten van bijna twee-

duizend kilometer, daarna met het vliegtuig.” De vakbond betaalt die evacuatie „grotendeels uit eigen middelen”, zegt Yadav.

Het contact met de zeelieden valt de vakbondsman soms zwaar. „Als een groepje volwassen mannen uit een Iraanse havenstad je via video belt, eerst woedend omdat ze niet weg kunnen en vervolgens in tranen als de bommen een paar kilometer verderop inslaan en hun schip begint te wiebelen van de schokgolven, ja, dan doet dat wel wat met je. Wat moet hun familie op zo'n moment voelen, vraag ik me dan af.”

Veel verandering in de moeilijke, vaak rechtenloze omstandigheden van de zeelieden ziet de vakbondsleider niet. Hij moet terugdenken aan de lockdowns tijdens de coronapandemie toen veel zeelieden overal ter wereld vast kwamen te zitten. Van de beloften van politici om hun rechten te verbeteren, kwam bijna niets terecht. „De politiek in India, ook de oppositie, focust totaal op de noodzaak van ononderbroken energietoevoer. En de meeste reders geven niet thuis als er iets mis gaat en laten bij hulpoproepen niet van zich horen.”

De Amerikaanse krant *The Wall Street Journal* schreef begin april over Chinese zeelieden die, ondanks zulke oproepen, zo weinig water kregen dat ze het condens van de airconditioners aan boord opvingen om zichzelf nog een beetje te kunnen wassen. „*Abandonment* [de officiële term wanneer reders geen verantwoordelijkheid meer nemen voor een schip en zijn bemanning] was al een probleem voor de oorlog en dat blijft het”, zegt Yasav in zijn kantoorje. Dat geldt al helemaal als er 'iets' met het schip is.

Het schip waar Ghosh op werkte en dat geraakt werd door een raket, de *Skylight*, staat geregistreerd in Palau, een eiland in de buurt van de Filipijnen. Het stond volgens persbureau Reuters op een sanctielijst van de VS. De eigenaar zou Amerikaanse sancties tegen Iran hebben omzeild en Iraanse olie hebben gesmokkeld.

Goedkope arbeidskrachten

Ellendige situaties kunnen mede in stand blijven doordat de goedkope arbeidskrachten blijven toestromen, ziet Yasav. Hij verwacht na deze zware periode zeker geen dip in de recruitering. „De werkloosheid onder Indiase jongeren onder de 25 jaar is heel hoog en kan momenteel oplopen tot 30 à 40 procent. In de scheepvaart krijgen ze redelijk betaalde banen, soms tot 1.800 dollar per maand.” Kritiek leveren op wat er gebeurde en daarmee bijdragen aan positieve veranderingen, is taboe voor de bemanningsleden, ziet Yasav. „Voordat ze het weten, komen ze op een zwarte lijst van de reders en komen ze nergens meer aan het werk.”

De 22-jarige scheepskok Bikram Ghosh wil in zijn huis in West-Bengalen eerst één of twee maanden bijkomen van „alle paniek en angst”. Maar hij heeft zijn werkgever alweer gebeld. „Die nam niet op.” Misschien omdat Ghosh in de pers - zeer bedekte - kritiek uitte op de hulpverlening. Als hij alle persoonlijke documenten weer heeft bemachtigd die nodig zijn voor aanmonstering, „zal ik serieus kijken naar elk aanbod dat ik krijg”, zegt Ghosh.

De reis met de *Skylight* was Ghosh's derde zeereis. Hij kreeg er 50.000 tot 60.000 Indiase roepies, ongerekend zo'n 450 tot 550 euro, per maand voor. „Het is niet veel, maar toch belangrijk om in mijn levensonderhoud te voorzien. Daarom zal ik overal heengaan waar men mij wil hebben.”

Europese landen: alleen 'vreedzame missie' bij Iran

Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk bereiden een conferentie voor van landen die kunnen bijdragen aan een „vreedzame missie” om de Straat van Hormuz te heropenen. Dat liet de Franse president Emmanuel Macron weten op X. Het moet gaan om een „strikte defensieve missie die losstaat van de belligerenten, die operationeel wordt zodra de situatie het toelaat”, aldus Macron. De conferentie zou „de komende dagen” moeten plaatsvinden. Dan is ook duidelijk wat de gevolgen zijn van de blokkade van de Straat van Hormuz en Iraanse havens door de Verenigde Staten die maandag van kracht is geworden, in reactie op het mislukken van de Iraans-Amerikaans vredesoverleg in Pakistan in de nacht van zaterdag op zondag. De Britse premier Starmer zei maandag tegen de BBC dat hij de Amerikaanse blokkade niet steunt en dat hij zijn land „niet de oorlog in zal laten trekken, hoe hoog de druk ook wordt opgevoerd.” Ook Nederland wil niet meewerken aan een blokkade van de waterweg, zei minister van Defensie Dilan Yesilgöz (VVD) maandag. (NRC)

Israël begint inname Bint Jbeil in Libanon

De Israëlische krijgsmacht (IDF) is in Zuid-Libanon begonnen met de inname van de stad Bint Jbeil, van oudsher een bolwerk van de militante beweging Hezbollah. Dat meldt de IDF in een bericht op X. Naar eigen zeggen heeft de IDF „meer dan honderd” militanten gedood bij gevechten in de stad. Volgens *The Times of Israel* heeft het leger de stad inmiddels „geïsoleerd en omcirkeld”, maar kan het nog dagen duren voordat Israël de stad helemaal heeft ingenomen. Zondag doodde Israël bij de gevechten om Bint Jbeil een vrijwilliger van het Libanese Rode Kruis, aldus het Rode Kruis zelf. (NRC)

Iran executeerde 1.639 mensen in 2025

De Iraanse autoriteiten hebben in 2025 zeker 1.639 mensen geëxecuteerd na een terdoodveroordeling. Dat hebben de organisaties Iran Human Rights (IHR) en Together Against the Death Penalty (ECPM) gemeld in hun maandag verschenen jaarlijkse rapport. In 2025 lag het aantal executies in Iran 68 procent hoger dan het jaar ervoor, toen 975 mensen werden gedood. Daardoor waren er vorig jaar het meeste geregistreerde executies sinds 1989, toen de onlangs gedode ayatollah Khamenei aan de macht kwam. (NRC)

Kritiek Trump laat paus Leo koud

President Trump heeft harde kritiek geuit op paus Leo XIV. „Paus Leo is ZWAK op het gebied van misdaad en verschrikkelijk op het gebied van buitenlandbeleid”, schreef hij zondagochtend op Truth Social. Volgens Trump moet de paus zich niet als politicus gedragen, omdat dit de katholieke kerk zou schaden. Paus Leo, de eerste Amerikaanse paus in de geschiedenis, uitte zich eerder kritisch over de Amerikaanse oorlog tegen Iran en over de dreiging van Trump dat „een hele beschaving zal sterven” in Iran. Hij noemde die uitspraken „onacceptabel”. De paus zei maandag zijn vredesboodschap niet te willen veranderen. „Er vallen te veel onschuldige slachtoffers. En ik denk dat iemand moet opstaan en zeggen dat het anders kan”, zei hij. (NRC)

Vliegtuig van de KLM tankt kerosine op Schiphol. Door de oorlog met Iran zijn de kerosineprijzen aanzienlijk gestegen. FOTO ANP

KEROSINE

Vliegen kan flink duurder worden, zeker als de kerosineprijs hoog blijft

Van een tekort aan kerosine is nog geen sprake. Wel zorgt de oorlog voor grote onzekerheid op luchthavens.

Jan Benjamin en Laura Bergshoeff
AMSTERDAM

Een rondreis in Vietnam? Een vakantie in Thailand? Wie deze zomer een verre reis wil boeken moet ermee rekening houden dat de reeds betaalde ticketprijs hoger uit kan vallen. Zeker nu sinds afgelopen weekend het staakt-het-vuren in de Golf wankelt, de Straat van Hormuz nog steeds gesloten is, en de kerosineprijzen vermoedelijk veel hoger blijven dan voor de oorlog in Iran.

Tot zes weken voor vertrek mogen de meeste reisorganisaties in Nederland de definitieve reissom bepalen. Tot dan kunnen ze nog een extra brandstof toeslag in rekening brengen. Volgens de ANVR, de reisbrancheorganisatie, mogen touroperators tot 8 procent van de reisom extra rekenen. Op een verre reis van 2.000 euro kan de prijs per persoon nog 160 euro ophopen.

Wie een vliegticket heeft gekocht - bij de luchtvaartmaatschappij of via een ticketsite - valt in Europa onder de EU-luchtvaartverordening. Als je een ticket koopt, koop je die in principe tegen een definitieve prijs, zegt de Consumentenbond. Buiten Europa kan dat anders liggen.

De verschillen kunnen lopen van een paar euro's tot enkele tientjes per ticket. Een dure-kerosine-bijdrage is een van de manieren waarop luchtvaartmaatschap-

prijzen de impact van de oorlog in Iran opvangen.

Ook schrappen sommige maatschappijen (minder rendabele) vluchten. Dat zie je in de cijfers van het Britse bureau Cirium. In maart groeide het vliegverkeer veel langzamer dan voor de Iran-oorlog werd verwacht: 1,2 procent in maart tegenover een verwachte plus van ruim 5 procent. Luchtvaartmaatschappijen uit de Golfregio vlogen in maart 52 procent minder dan gepland. Annuleringen zijn met name bij kleinere vliegbedrijven, in Azië en Europa. KLM, British Airways en andere grote maatschappijen snijden nog niet in hun dienstregeling - behalve in vluchten naar luchthavens in oorlogsgebied.

Forse daling marges

Luchtvaartbureau IBA stelde vorige week dat vliegbedrijven wereldwijd een forse daling van hun brutomarges zullen zien. Maatschappijen in Azië komen mogelijk in de rode cijfers terecht; die uit het Midden-Oosten blijven vooral overeind dankzij overheidssteun.

Tegelijkertijd stellen luchthavens (en overheden) dat van een ernstig tekort aan kerosine waarschijnlijk nog geen sprake zal zijn.

Minister Vincent Karremans (Infrastructuur en Waterstaat, VVD) zei vorige week in de Tweede Kamer dat Schiphol nog zeker voor vijf maanden genoeg kerosine heeft.

Dat er nog geen tekorten zouden zijn lijkt in strijd met de aangekondigde bijbetaling op het ticket vanwege de verhoging van de kerosineprijzen. Vanwaar dan toch die hogere prijzen?

In de economie is een fysiek tekort geen nuttig begrip, zegt Machiel Mulder, hoogleraar energie-economie (Rijksuniversiteit Groningen): schaarste is gewoon, en de markt vindt een manier om ermee om te gaan. „In de economie gaat het altijd over het verdelen van die schaarste. Dat gebeurt doorgaans doordat de markt tot een prijs komt

De beschikbaarheid van kerosine verschilt per regio en hangt af van waar die wordt geraffineerd

op basis van vraag en aanbod.“ Als het aanbod krapper wordt, zoals door het afsluiten van de Straat van Hormuz, stijgt de prijs.

Doorgaans leidt een hogere prijs tot minder vraag. Daarbij zijn hoge prijzen een prikkel voor producenten om hun productiecapaciteiten uit te breiden of op te voeren. „Zo lost de toegenomen krapte op de wereldmarkt zichzelf op, de markt stabiliseert“, zegt Mulder. Bij de gascrisis in 2022 gebeurde dat ook. „Voordat er geen gas meer beschik-

baar was loste vraagvermindering door hoge prijzen dit op“, voegt energiespecialist bij het Hague Centre for Strategic Studies (HCSS) Jilles van den Beukel toe.

Lokaal kan door de hoge prijzen wel een fysiek tekort ontstaan als reactie op de hoge prijzen. Mulder: „Als landen of bedrijven besluiten de hoge prijzen niet te betalen, of als het niet kunnen. Dan moet daar een andere oplossing worden gezocht zoals rantsoeneren.“

Shell Nederland wil desgevraagd geen mededelingen doen over een mogelijk tekort aan vliegtuigbrandstoffen op Schiphol. Wel zei bestuursvoorzitter Wael Sawan van Shell tijdens een conferentie in de VS dat de beschikbaarheid van kerosine al onder druk staat - eerst in Zuid-Azië, daarna in de rest van Azië, overlopend naar Europa - aldus *The Guardian* maandag.

Die regionale verschillen, zeggen energie-experts, hebben vooral te maken met waar kerosine wordt geraffineerd. Veel landen in Azië (zoals Japan en Zuid-Korea) importeren veel kerosine uit het Midden-Oosten. Aanvallen op raffinaderijen in Saoedi-Arabië en Koeweit zorgen voor een verstoring van de kerosineproductie; verder ligt de export stil vanwege de blokkade van Straat van Hormuz.

Europa en Noord-Amerika produceren daarentegen zelf kerosine. In Nederland hebben Shell, BP en

Neste raffinaderijen die onder meer vliegtuigbrandstof produceren in de regio Rotterdam.

Vrije markt

In hetzelfde vragenuurtje meldde Karremans dat hij in gesprek wil gaan met luchtvaartmaatschappijen en luchthavens over toekomstige tekorten. Dat is ook wat ACI Europe, de brancheorganisatie van Europese vliegvelden, voorstelt. In een brief aan de Europese Commissie vraagt ACI hulp bij de onzekerheid bij de beschikbaarheid van kerosine. Sommige (kleinere) vliegvelden, zegt ACI, twijfelen of brandstofleveranciers hun leveringsverplichtingen kunnen nakomen. De Commissie zou mogelijk moeten maken dat overheden samen kerosine inkopen. Nu dreigt een „systemisch tekort“ op sommige luchthavens.

Samen kerosine inkopen klinkt simpeler dan het is, zegt luchtvaartanalist Bastiaan de Bruijne. De brandstoflevering op Europese luchthavens is in de jaren negentig geliberaliseerd, stelt hij. „Opslag en levering van kerosine is een vrije markt; luchtvaartmaatschappijen sluiten contracten met brandstofleveranciers. Het is een vrije markt zonder rol voor de overheid.“ Overheidsingrijpen lijkt nog niet op grote schaal aan de orde, maar niemand weet hoe lang de situatie aanhoudt.

REPORTAGE HOGE BRANDSTOFFPRIJZEN

Energiecrisis in Ierland afgewend, 'illegale blokkades' ontmanteld

Dagenlange blokkades van brandstofopslag werden dit weekend opgeheven. De Ierse regering kondigde steunmaatregelen aan.

Annamarie Kas

DUBLIN

Vier van de acht benzinepompen zijn afgezet met zwart-geel lint en grote pionnen. Ook van de pompen die wel open zijn, is niet elk reservoir gevuld. Om een paar van de grijpers zit ook lint gewikkeld als waarschuwing: deze niet gebruiken. Bij benzinstation Applegreen in Celbridge, ongeveer 20 kilometer ten westen van de Ierse hoofdstad Dublin, hebben ze zondag weer brandstof binnengekregen, nadat ze eerder door hun hele voorraad heen waren. Rodica McCormack komt er tanken met haar rode Toyota Prius. Ze rekent bijna 62 euro af, de benzine kost 1,92 euro per liter. „Ik ben elke dag op pad voor werk, dus ik kan niet zonder.“

McCormack - ze is advocaat - heeft de afgelopen dagen overlast ervaren van de protesten tegen de hoge brandstofprijzen, die verspreid over heel Ierland plaatsvonden. Door wegblokkades deed ze meer dan twee uur over een stuk rijden dat normaal ongeveer drie kwartier kost. „Een beetje onhandig, maar natuurlijk steun ik de protesten. Ze zijn hard nodig. De regering luistert niet naar ons, naar gewone mensen.“ Boze boeren, vrachtwagenchauffeurs en aannemers blokkeerden de afgelopen week snelwegen en verkeersknooppunten. Ze versperden de toegang tot brandstofdepots en tot de enige olieraffinaderij van het land.

In Galway, in het westen, blokkeerden ze ook de toegang tot de haven, waardoor een schip met zes miljoen liter olie aan boord niet kon aanleggen. Escalatie dreigde. Honderden benzinstations raakten leeg. De brandweer en ambulances moesten hun hulpverlening beperken tot urgente gevallen. Het leger werd alvast in gereedheid gebracht om de blokkades desnoods met geweld te ontmantelen.

Accijnzen tijdelijk omlaag

Zondag werden de belangrijkste blokkades vreedzaam ontmanteld door de politie, in aanloop naar een persconferentie van de regering over financiële steun voor de transportsector, boeren en de visserij. Er komt een pakket van 505 miljoen euro aan tegemoetkomingen voor de hoge brandstofprijzen, die een gevolg zijn van de oorlog in Iran en de blokkade van de Straat van Hormuz. Ook de algeemere accijnzen voor diesel en benzine dalen tijdelijk, in elk geval tot eind juli, met 10 cent per liter.

Dagenlang blokkeerden boze boeren en vrachtwagenchauffeurs wegen in Ierland, zoals de snelweg bij Dundalk. FOTO PAUL FAITH/AFP

Dit komt bovenop een steunpakket van 250 miljoen euro van eind maart. Voor de blokkades hadden premier Micheál Martin en minister van Financiën Simon Harris zondag geen goed woord over. „Die sloegen absoluut nergens op“, zei premier Martin. En Harris: „We kunnen niet in gesprek gaan met mensen die illegaal onze cruciale infrastructuur blokkeren. Al helemaal niet ten tijde van een wereldwijde energiecrisis.“ De politiek

Dezelfde *Make Ireland Great Again*-vlaggen wapperden als bij grote anti-migratiedemonstraties

maakten hun afspraken over steun niet direct met de demonstranten, maar met werkgeversbedrijven in de betrokken sectoren. Het duurt naar verwachting nog een dag of tien voordat alle benzinstations weer normaal zijn bevoorraad.

De onvrede in Ierland is breder dan alleen de prijzen aan de pomp. Dagenlang kampeerden chauffeurs van opleggers, vrachtwagens en tractoren in O'Connell Street, één van de drukste straten van Dublin. Lawrence McGrath had A4'tjes achter de voorruit van zijn oplegger geplakt, met de

actieslogan *Can't afford to move*. „Alles is duur. De huur. Boodschappen. Eten is bizar duur. En onze regering is gierig. Ze willen hun geld bewaren voor een 'rainy day'. Nou, hoe nat wil je het hebben?“ De Ierse regering krijgt al jarenlang miljarden euro's meer binnen dan ze uitgeeft, vooral door belastinginkomsten van technologie- en farmaceutbedrijven. Normaal vervoert McGrath stenen of zwaar bouwmetaal met zijn oplegger. De hogere dieselprijzen kosten hem 7.000 tot 8.000 euro per maand extra, schat hij. „Afhankelijk van wat je vervoert.“ De dieselprijzen stegen de afgelopen weken met meer dan 20 procent en diesel die in de agrarische sector wordt gebruikt, werd zelfs 50 procent duurder. Het liefst zag McGrath ook de CO₂-heffing op brandstof naar beneden gaan, maar dat gebeurde zondag niet. De regering stelde wel een geplande verhoging van die heffing uit, van mei tot in elk geval oktober.

Anti-immigratie-influencers

De protesten over brandstofprijzen raakten vermengd met onvrede over de Ierse regering in het algemeen en over immigratie in het bijzonder. De afgelopen dagen zwaaiden dezelfde *Make Ireland Great Again*-vlaggen door de lucht als bij

grote anti-migratiedemonstraties vorig jaar. Enkele voormannen van de protesten kregen uitgebreid de ruimte op online kanalen van radicale anti-immigratie-influencers. En de extreemrechtse Britse activist Tommy Robinson moedigde de Ieren aan om „nu op te staan“ tegen hun regering. „Dit gaat over veel

Duitsland
Accijnzen op benzine en diesel 17 cent lager

Duitsland verlaagt de accijnzen op benzine en diesel met 17 cent per liter, kondigde bondskanselier Friedrich Merz maandag aan. De verlaging blijft twee maanden van kracht. „Dit zal de situatie voor automobilisten en bedrijven in dit land snel verbeteren“, zei Merz. De kosten van de maatregel bedragen zo'n 1,6 miljard euro, volgens het Duitse weekblad *Der Spiegel*. Om de gemiste inkomsten te compenseren, verhoogt de coalitie de accijnzen op tabak. Na de paasdagen was in Duitsland lag prijs van een liter diesel ongeveer 70 cent hoger dan voor het begin van de oorlog tegen Iran en was een liter super E10 zo'n 40 cent duurder.

meer dan de prijs van diesel“, zegt één van de demonstranten in Dublin, Anthony Reid. „Mijn vrouw en ik lopen nu overal heen om kosten te besparen. Ik kan de kosten voor mijn eigen gezin amper betalen, laat staan die voor een ander.“ Reid ziet migratie en de kosten die migranten met zich mee brengen als probleem. Hij heeft Dublin zien veranderen. „Ik ben als witte persoon in de minderheid. Ik herken mijn eigen land niet meer. Onze overheid nam niet eens vingerafdrukken af bij iedereen die hier binnenkwam.“ Dit laatste is een hardnekkige mythe, over het gebrek aan controles bij asielzoekers. Zondagmiddag vertelt opleggerchauffeur Lawrence McGrath aan de telefoon dat de politie hem die nacht om half vier van het bed in zijn truck heeft gelicht. „Ze waren met héél veel.“ De hulp die de regering heeft aangekondigd, vindt hij niet genoeg. De politici proberen de Ieren uit elkaar te spelen, zegt McGrath. Minister van Financiën Harris zei „dat gewone mensen de dupe waren van onze protesten“. „Wat zijn wij dan? Geen gewone mensen?“ Hij zou best opnieuw de straat op willen, maar ziet daar voorlopig toch maar vanaf. „Ze hebben alles geregistreerd, onze namen, onze nummerborden. Ze dreigden met arrestaties als we opnieuw wegen zouden blokkeren.“

nrcwebwinkel

Adviesprijs
fabrikant 169,-
119,-

BATAVIA

Fixxbrush onkruidborstel set

- › Werelds meest effectieve onkruidborstel
- › Ideaal voor het verwijderen van onkruid en mos uit voegen
- › Onkruid verwijderen zonder rugpijn, pijnlijke knieën, blaren en vermoeidheid

Ontdek de beste onkruidborstel tot nu toe. Met deze onkruidborstel verwijder je moeiteloos onkruid en mos uit voegen, zonder schadelijke chemicaliën te gebruiken. Zeg vaarwel tegen rugpijn, pijnlijke knieën en urenlang onkruid verwijderen.

De Fixxbrush is ontworpen om het verwijderen van onkruid een stuk makkelijker te maken. De innovatieve re-oscillerende borstelkop maakt hem uniek; hij biedt ongeëvenaarde controle en werkt moeiteloos om snel ongewenst onkruid, mos en vuil te verwijderen.

Pas de telescopische steel aan op werkhogte en gebruik de tweede handgreep voor extra comfort bij langdurig gebruik.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/onkruidborstelset

‘Ik keek zó tegen Sonja op! Ze deed iets wat ik vrouwen nog niet zo onbeschaamd had zien doen’

Zaterdag overleed ‘talkshowkoningin’ Sonja Barend. Wat betekende ze voor de tv-journalistiek? Wat leerde ze jonge vakgenoten? Was ze buiten de camera anders dan ervoor?

Door **Danielle Pinedo**

PRESENTATOR NIEUWSUUR Mariëlle Tweebeke

Won twee keer de Sonja Barend Award: in 2012 voor haar interview met Reinout Oerlemans en twee topmannen van het VU Medisch Centrum, en in 2022 voor haar gesprek met de Oekraïense president Zelensky:

„Ik denk dat ik van nature een nuchter persoon ben, maar het betekende heel veel voor me dat ik in 2012 die award uit handen van Sonja ontving. Het raakte me. Ik werkte nog geen anderhalf jaar bij *Nieuwsuur*, dus het was een lekker moment om erkenning te krijgen. Sonja sprak me al lang voordat ik voor tv ging werken aan, omdat ze scherp en uitgesproken kon zijn, maar altijd charmant en beschaafd. Ze was oprecht geïnteresseerd in alles en iedereen, van politicus tot artiest of hele gewone mensen. Dan kreeg ze iets gretigs over zich, een twinkeling in haar ogen. Dat ze ook lief en betrokken was merkte ik toen ik niet lang na die uitreiking bij haar thuis door het *Algemeen Dagblad* geïnterviewd werd. De krant had haar gevraagd met welke jongere vakvrouw ze in gesprek wilde, en ze vroeg mij - heel eervol. We hebben een hele dag samen doorgebracht en zijn samen op de foto gegaan. Ik heb haar man Abel ontmoet en we hebben nog een tijd nagepraat. Opvallend zacht vond ik haar.”

COLLEGA EN VER FAMILIED Frits Barend

„Ik kwam Sonja jaren geleden een keer tegen. ‘Zijn wij familie van elkaar’, vroeg ze. ‘Dat ga ik uitzoeken’, zei ik. ‘Ik heb nog een tante die de oorlog heeft overleefd. Als er iemand is die dat moet weten is het tante Liesje.’ En ja hoor, Liesje vertelde dat Sonja en ik gemeenschappelijke voorouders hebben. Ze wist nog goed wie David, de in Auschwitz vermoorde vader van Sonja, was. Toen dat eenmaal duidelijk was zijn we samen Joodse feestdagen gaan

„Ze kon goed luisteren, bereidde gesprekken extreem goed voor, maar liet zich ook graag verrassen

Frits Barend

vieren: op Jom Kipoer bij ons thuis en met Pesach bij Sonja en haar man Abel. Sonja was een vakvrouw. Ze kon goed luisteren, bereidde gesprekken extreem goed voor, maar liet zich ook graag verrassen. Dat spontane zie je nu veel minder in talkshows. Eva Jinek komt voor mijn gevoel nog het dichtst in de buurt. Sonja zag die trend met lede ogen aan. Ze keek de laatste jaren weinig talkshows. ‘Geen zin meer in’, zei ze. Sonja kreeg als talkshowhost veel naar haar hoofd geslingerd. Geen bedreigingen, voor zover ik weet, maar wel beledigingen. Ze leed daar niet echt onder, maar leuk was het niet. In deze tijd van sociale media is dat veel erger geworden, maar ik denk nog steeds dat het mogelijk is een spraakmakend praatprogramma à la dat van Sonja te maken.”

HOOGLERAAR MEDIASTUDIES UVA Mark Deuze

„Sonja was een uitzonderlijk mens. Ze was ter zake kundig, licht en charismatisch. Omdat ze bij mij in de buurt woonde heb ik haar iets beter leren kennen. Tijdens het uitlaten van de hond of als we elkaar tegenkwamen bij Café Captein & Co, om de hoek, groetten we elkaar. Ik ben met haar programma's opgegroeid, keek ze vaak samen met mijn ouders. Wat Sonja in haar werk deed was uniek, door wie ze was, maar het hoorde ook bij een bepaald tijdperk. Als ik vroeger in de make-up bij *Barend & Van Dorp* zat, werd nadrukkelijk gezegd: ook al ben je straks niet aan de beurt, schroom niet om iets te zeggen. ‘We willen er een mooie avond van maken.’ De laatste tien jaar hoor ik dat niet meer als ik in een talkshow aanschuij. Ik heb het idee dat er voor gasten veel meer van afhangt hoe ze zich op tv presenteren. Ze moeten een film, voorstelling of boek aan de man brengen. Er wordt een script afgedraaid, daarna worden wat flarden uit het gesprek geknipt en geplakt en op Instagram gezet. Het is minder spontaan en relaxed, ook voor de presentatoren, die er soms na één slecht seizoen uit vliegen. Niemand wordt daar blij van. In die zin wordt het

Mariëlle Tweebeke met naamgever Sonja Barend in 2012 met de eerste van haar twee Sonja Barend Awards. FOTO ANP

tijd voor een nieuwe Sonja. Iemand die de ruimte krijgt het anders te doen. Iemand met lef.”

THEATERMAKER Adelheid Roosen

Zat in 1995 in uitzending, met Karin Bloemen en Boudewijn Büch, waarbij gemoederen hoog opliepen

„Ik herinner me die uitzending nog goed. Het voelde alsof ik aan een familietafel zat: drie zussen, Sonja, Karin en ik, tegenover een vervelende broer, haha. ‘Hou eens even je botte harses Büch’, riep ik. Dat vonden mensen sensationeel, ik word er nog vaker aan herinnerd, maar in feite kregen we gewoon de ruimte om met elkaar te ravotten. Dat zie je tegenwoordig veel minder aan talkshowtafels. Je wordt afgekap. Er is véél meer begrenzing. Als je iets buiten het script doet voelt het alsof je aan het muiten bent. Toevallig had ik het daar niet zo lang geleden met Sonja over: hoe kan het dat je dat soort tv zo weinig meer ziet? Sonja zei dat presentatoren zichzelf steeds meer buiten beeld zetten. Ze kiezen daar zelf voor en hun re-

dactie raadt dat ook aan, is mijn gevoel. Ze ziet tafels met gasten die in een vaste structuur zitten, waardoor ze nauwelijks meer met elkaar schermutselen. Ik heb vaker aan talkshowtafels van Sonja gezeten, maar leerde haar beter kennen toen ik als groentje zelf een programma ging presenteren, voor dezelfde omroep: *VARA's Nachts*. Ik kreeg een kamer naast die van Sonja en haar eindredacteur, Ellen Blazer. Dáár is het begonnen, mijn verliefdheid op Sonja. Ze was innemend en zorgzaam en goede dierbare lijntjes van verbinding uit.”

PRESENTATOR Margriet van der Linden

Won in 2024 de Sonja Barend Award voor haar gesprek met mensenrechtenadvocaat Liesbeth Zegveld in ‘Zomergasten’

„Ik keek zó tegen haar op! Die vrouw doet iets wat ik vrouwen niet eerder zo onbeschaamd had zien doen: slim, scherp en schalks beitelde ze zich in mijn hart. Ergens halverwege de jaren negentig keek ik naar een uitzending van *Sonja op Zaterdag*. Ik woonde aan

„Als ze improviseerde kregen haar gesprekken vleugels

Cornald Maas

het Damrak tegenover de Beurs van Berlage. Op tv zou de AKO Literatuurprijs worden uitgereikt. Plotseling was er rumoer: een bommelding. In de chaos moest het hele gezelschap naar buiten. Ik rende naar het raam en zag Sonja Barend de trambaan oversteken! Met een stoet schrijvers en gasten achter haar aan. Toen ik in 2024 de Sonja Barend Award kreeg uit handen van Sonja Barend heb ik haar persoonlijk kunnen zeggen dat ik bijna uit het raam was gevallen om haar laatste stappen over het Damrak te kunnen zien. ‘Zag je me niet?!’, zei ik gekschend. ‘Tuurlijk wel!’, grapte ze terug. Ik heb van haar vooral geleerd hoe belangrijk kennis en voorbereiding zijn. Daar zat een vrouw die er klaar voor was.”

PROGRAMMAKER Cornald Maas

Zat in de redactie van ‘Sonja op zaterdag’ en was met haar bevriend

„In de jaren zeventig keek ik veel met mijn moeder in Brabant naar de programma's van Sonja. We waren groot fan van haar. Een vrouw die zich un-

verfrozen mengde in het maatschappelijke debat: dat triggerde ons enorm. „Nadat ik voor twee kleinere tv-programma's had gewerkt, schreef ik een handgeschreven brief aan Sonja, die ik bij haar thuis in Amsterdam heb afgeleverd. Ik liet weten dat ik haar redactiekunst en literatuur wilde worden. Niet veel later mocht ik op gesprek komen. Dat pakte goed uit. Sonja wist kunst en literatuur met haar persoonlijke benadering, empathie en wezenlijke interesse bij een miljoenenpubliek onder de aandacht te brengen. Ze was altijd nieuwsgierig en bereid onderwerpen te behandelen waar ze weinig van wist. Alles kon, zolang je als redacteur maar met sterke argumenten kwam en haar ervan kon overtuigen dat een goed voorgesprek garant stond voor een goed gesprek in de uitzending. Medewerkers gingen voor haar door het vuur. Het voelde alsof we familie waren. Interviews werden héél goed met gasten voorbereid - als wij dit aan u vragen is het de bedoeling dat u daaraan denkt - maar tv was toen nog niet kapot geformatteerd. Sonja improviseerde graag. Op dat soort momenten kregen haar gesprekken vleugels. Ook toen ik niet meer voor haar werkte hebben we altijd contact gehouden.”

ENGLAND IN 17DE EEUW

Je hoed niet afnemen als daad van verzet

In het zeventiende-eeuwse Engeland kon je niet met goed fatsoen blootshoofds de straat op. Respect betuigde je door je hoed af te nemen.

Annemarie Kas

LONDEN

Hoofddeksels waren in Engeland eeuwenlang onderdeel van het klassensysteem en werden gebruikt als symbool van aanzien. Maar het ging verder dan dat: in het Engeland van de zeventiende en achttiende eeuw gold een hoofddeksel ook als politiek en ideologisch wapen.

In een artikel dat afgelopen week verscheen in *The Historical Journal* beschrijft Bernard Capp de Engelse „hatiquette” van de zeventiende en achttiende eeuw. Capp is emeritus hoogleraar aan de Universiteit van Warwick en hij spitte dagboeken, gedichten, rechtbankverslagen en autobiografieën door op zoek naar voorbeelden van reëls gebruik van hoeden.

„Ik wist al van de Quakers, die uit principe weigerden hun hoed af te doen”, vertelt hoogleraar Capp in een videogesprek. De Quakers vormen een vrijzinnig religieus genootschap dat werd opgericht halverwege de zeventiende

eeuw in Engeland, uit protest tegen de conventionele christelijke kerk. „Maar bij verder onderzoek stuitte ik op veel meer voorbeelden van verzet dan ik had verwacht.” De conventie vereiste dat iemand die als sociaal inferieur werd gezien, zijn hoed afnam voor een meerdere. Het werkwoord daarvoor werd van *to do off* ingekort tot *to doff*. Capp: „Weigering zag men als een bewust en schokkend gebaar van verzet.”

In de revolutionaire jaren rond de Engelse Burgeroorlog, tussen 1640 en 1650, kozen radicalen eruit weerstand tegen het heersende gezag vaak voor hun hoed op te houden in de rechtbank of de kerk. Soms leidden die weigeringen zelfs tot geweld. Of „de beledigde partij” zwiepte alsnog zelf de hoed van iemands hoofd. Een ridder uit Worcestershire was in 1608 eens zo boos toen een ambtenaar weigerde zijn hoed af te nemen, dat hij zijn bedienden gebod hem in elkaar te slaan, zo staat in het artikel van Capp beschreven.

Symbool van klasse

Bekende radicalen waren antimonarchist John Lilburne, die in 1646 weigerde zijn hoed af te nemen toen hij voor het Hogerhuis moest verschijnen. En in 1649 weigerden William Everard en Gerrard Winstanley, twee leiders van de sociale beweging, ook al hun hoofddeksel af te nemen toen de hoogste

Leden van de Levellers met hun hoeden, houtsnede uit *The Declaration and Standard of the Levellers of England* (1649).

ILLUSTRATIE BODLEIAN LIBRARIES, UNIVERSITY OF OXFORD

1649 voor de rechtbank verscheen, waar hem hoogverraad ten laste werd gelegd. Charles wilde laten zien dat hij het hof niet erkende.

Sommige historici denken dat de hoed en de betekenis van het afnemen ervan werden verdreven door de opkomst van de handdruk, maar volgens hoogleraar Capp klopt dat niet. Handen schudden won maar vrij langzaam terrein als beleefde manier van groeten, zegt hij. „Dit was een veel geleidelijker proces waarbij meerdere factoren een rol speelden.” Omgangsvormen werden in de loop der jaren informeler en de populariteit van grote pruiken maakte het dragen van hoeden minder vanzelfsprekend.

Eén van Capps favoriete hoedenanekdotes is die van Thomas Ellwood, een Engelse schrijver en aanhanger van de Quakers. In zijn jonge jaren wilde Ellwoods vader voorkomen dat hij naar een bijeenkomst van de Quakers zou gaan en dat kreeg hij voor elkaar door alle hoofddeksels van zijn zoon in beslag te nemen. Ellwood kreeg zo praktisch huisarrest opgelegd en zou maandenlang binnen zijn gebleven. Ellwood wilde „niet blootshoofds over straat, als een soort gek”, schreef hij later in zijn autobiografie. Capp: „Zonder dat het ergens in een wet stond vastgelegd, hield iedereen zich aan de conventie dat je niet zonder hoofddeksel de straat op kon. Het zou te gênant zijn geweest.”

legergeneraal hen ter verantwoording riep.

Voor vrouwen gold de hoed evengoed als symbool van klasse of rijkdom. Maar voorbeelden van rebelse vrouwen die hun hoofddeksel als vorm van verzet gebruikten, heeft hoogleraar Capp niet gevonden. Wel nam de - mannelijke - elite het gebruik soms over. Koning Charles I weigerde bijvoorbeeld zijn hoed af te nemen toen hij in

legergeneraal hen ter verantwoording riep.

Voor vrouwen gold de hoed evengoed als symbool van klasse of rijkdom. Maar voorbeelden van rebelse vrouwen die hun hoofddeksel als vorm van verzet gebruikten, heeft hoogleraar Capp niet gevonden. Wel nam de - mannelijke - elite het gebruik soms over. Koning Charles I weigerde bijvoorbeeld zijn hoed af te nemen toen hij in

INTERVIEW HESTER VAN SANTEN OMBUDSMAN

Nieuwe ombudsman NRC: 'Ik wil onze lezers en luisteraars een stem geven'

NRC krijgt een nieuwe ombudsman: Hester van Santen. „Je afvragen ‘doen we het goed?’, heb ik altijd waardevol gevonden.”

Jurid Eijvoogel

AMSTERDAM

Z e moest er wel even over nadenken, zegt Hester van Santen, toen hoofdredacteur Patricia Veldhuis haar vorige maand vroeg of ze de nieuwe ombudsman van NRC wilde worden. „Het is een functie in de schijnwerpers.”

De vorige ombudsman, Herman Staal, legde zijn functie in januari neer, nog geen half jaar nadat hij was aangetreden. Na de ophef rond de NRC-berichtengeving over uitspraken van voormalig informateur Hans Wijers, en zijn artikelen daarover, was Staal tot de conclusie gekomen dat de rol van ombudsman hem zwaar viel en niet bij hem paste.

„Dat legde een gewicht op de functie”, zegt Van Santen (46), nu nog plaatsvervangend chef van de binnenlandredactie. „Maar de ombudsman is er niet alleen voor de zwaarste kwesties. Deze functie gaat over alle aspecten van onze journalistiek: de kwaliteit, integriteit en transparantie. Het gaat ook over kleinere kwesties, waarbij we uitleggen wat NRC-journalistiek is, hoe die zich ontwikkelt, hoe we de journalistieke kwaliteit bewaken en welke afwegingen we maken.

„Je afvragen ‘doen we het goed?’, en nadrukkelijk je hand opsteken als je denkt dat het beter anders kan, dat heb ik ook als plaatsvervangend chef altijd als een van de waardevolste delen van het werk gevonden.”

Van Santen werkt sinds 2005 bij NRC. Ze begon als wetenschapsredacteur, waarna ze achtereevogens deel uitmaakte van de redacties economie, cultuur en binnenland. In 2017 werd ze onderscheiden met de European Science Writer of the Year Award. Op 1 juni treedt ze aan in haar nieuwe functie, haar eerste rubriek verschijnt een maand later. Hoofdredacteur Veldhuis noemt Van Santen „een

De nieuwe ombudsman van NRC, Hester van Santen. FOTO MERLIJN DOOMERNIK

scherpe, autonome journalist die goed aanvoelt wat NRC-journalistiek moet zijn. Ze is niet bang om lastige vragen te stellen, ook niet als de druk hoog is.”

Wat doet een ombudsman?

„Je bent een aanspreekpunt voor de buitenwereld. Ik wil er zijn voor alles wat onze lezers willen weten en willen vragen, en zorgen dat ze gehoord worden. En niet alleen le-

zers, maar ook de mensen die onze podcasts volgen, onze uitingen op sociale media en onze video's.”

Je wordt ombudsman, waarom niet ombudsvrouw?

„Het is een heel oud ambt, het stamt uit middeleeuws Scandinavië. Toen waren het allemaal mannen, denk ik. Maar nu doet geslacht of gender er niet toe. Dat wil ik benadrukken door die func-

tietitel onveranderd over te nemen. Ik denk dat mijn voorgangers als ombudsman bij NRC ook niet de bedoeling hadden met die titel hun mannelijkheid te benadrukken.”

Is de krant goed omgegaan met wat 'de kwestie-Wijers' is gaan heten?

„Ik vind niet dat ik daar nu een oordeel over moet gaan vellen. Ik

heb er geen eigen feitenonderzoek naar gedaan. Ik vind dat het is afgehandeld met het onderzoek naar wat er intern is misgegaan en de brief aan de lezers daarover van Patricia Veldhuis.”

Op sociale media zijn er heel wat zelfbenoemde ombudsmannen. Zit jij op sociale media?

„Ik ben er totaal niet actief. Mijn voorgangers hadden wel een account op Bluesky, als een soort loket, maar mengden zich niet in actuele discussies. Ik denk dat ik die lijn ga voortzetten. De kracht van het ambt van ombudsman is juist dat je niet meteen reageert, je denkt er even over na. Ik wil sociale media wel inzetten om bereikbaar te zijn.”

Hoe las je als redacteur de rubriek van de ombudsman?

„Het was altijd het eerste wat ik las in de zaterdagkrant. Omdat ik het razend interessant vind hoe wij over journalistiek denken. Toen mijn voorganger opstapte heb ik wel gedacht: misschien zou ik dit wel willen, als ik later groot ben. Ik ben een liefhebber van het genre.”

Mag de hoofdredactie zich bemoeien met wat je schrijft?

„De ombudsman opereert onafhankelijk, dat staat in onze ombudsman-statuten. De hoofdredacteur krijgt vooraf inzage in de tekst van de rubriek, maar kan daarin niets wijzigen. Betekent dat dan dat de hoofdredactie zich niet mag bemoeien? Je zou kunnen zeggen: dat staat er niet. Maar ik heb er volledig vertrouwen in dat de hoofdredactie me alle ruimte zal geven voor een onafhankelijk oordeel.”

Is de ombudsman een soort recensent?

„Alsjeblieft niet, straks moet ik nog ballen gaan geven. Het is echt een andere rol. Als ombudsman moet je ook nadenken over de vraag hoe we dingen beter kunnen doen. Dat is niet de taak van een recensent.”

Advertentie

nrc webwinkel

Adviesprijs fabrikant 1.499,-
1.099,-

QR code

SPINWOOD

2-in-1 tuinbank

Met gratis beschermhoes

- Van bank naar picknicktafel in een handomdraai
- Gemaakt van tropisch hardhout en dubbel gecoat staal
- Kan het gehele jaar buiten blijven

Met één eenvoudige handeling transformeer je de Spinwood tuinbank moeiteloos tot een praktische picknicktafel. Dit slimme design zorgt overdag voor een ruime zitplek en 's avonds voor voldoende tafelruimte om gezellig samen te eten. De tuinbank is vervaardigd uit gecoat staal en diverse hardhout soorten, zorgvuldig geselecteerd voor het Nederlandse klimaat.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/spinwood

GOEDEDOELENLOTERIJ PARIJS

Een Picasso winnen voor 100 euro: een lot uit de loterij

Hans Steketee

AMSTERDAM

Verwarrend: een vrouw die je zowel recht aankijkt als van opzij. In zulke portretten zette Pablo Picasso (1881-1973) het klassieke perspectief op losse schroeven. Op het eerste gezicht net zo verwarrend: voor 100 euro eigenaar kunnen worden van een Picasso uit diens post-kubistische periode.

Tête de femme, een portret van zijn 'muze en minnares' Dora Maar uit 1941, geschilderd in Parijs, komt nu eens niet onder de veilinghamer, maar wordt dinsdag verloot door het project *'1 Picasso por 100 euros'*.

De stichting verkoopt daartoe 120.000 lootjes à 100 euro, waarvan de opbrengst grotendeels ten goede komt aan FRA, een Frans fonds dat onderzoek doet naar de ziekte van Alzheimer. Eén lot valt op het portret van Dora Maar

(1907-1997), een gouache (dekkende waterverf) op papier. Als alle loten worden verkocht gaat één miljoen naar Opera Gallery, de internationale keten van galerijen voor moderne kunst, die het schilderij beschikbaar stelt. Elf miljoen euro is voor het Alzheimeronderzoek.

Olivier Picasso, Picasso's kleinzoon via een eerdere relatie dan met de kinderloze Dora Maar, noemde het project „een natuurlijke voortzetting van mijn groot-

vaders nalatenschap”. Picasso „was generuus” en heeft „gedurende zijn hele leven discreet mensen in nood geholpen”, zei hij tegen *The Guardian*.

Het project is een samenwerking tussen het Alzheimerfonds, de erven Picasso en veilinghuis Christie's, dat de trekking verzorgt in zijn Parijse vestiging. Het is de derde keer dat '1 Picasso pour 100 euros' een schilderij verloot. In 2013 won een Amerikaanse kunstliefhebber

Picasso's *l'Homme au Gibus*, een kubistische tekening uit 1921. De opbrengst van die loterij (4,8 miljoen euro) ging naar het restaurant van Phoenixisch erfgoed in de Libanese stad Tyrus.

In 2020 ging een olieverfstilleven van Picasso uit 1914 naar een Italiaan. Deze had een lootje gekocht als verjaarscadeau voor zijn moeder. De opbrengst (5 miljoen euro) was voor projecten voor schoon water in Kameroen, Marokko en Madagaskar.

Een bewoner van De Tussenvoorziening (niet Rada of Abdul) in de gedeelde badkamer. FOTO'S BRAM PETRAEUS

ASIELWETTEN

‘Illegaal’ in Nederland: ‘Geloof me, als ik terug kon naar Libië, had ik dat wel gedaan’

Deze week stemt de Eerste Kamer over de asielwetten van voormalig asielminister Marjolein Faber (PVV), met de strafbaarstelling van illegaliteit als meest omstreden punt. Hoe is het om te leven zonder papieren? „Kon ik maar wegvliegen en in een boom wonen.”

Juliët Boogaard

UTRECHT

Abdul (51) speelde in een toneelgroep. Op het podium vertelde hij over het leven van een afgewezen asielzoeker. Vijftien jaar geleden kwam hij uit Libië, maar Abdul mocht niet blijven in Nederland. Terug kan hij niet, perspectief op een status heeft hij niet. Sindsdien is hij ‘illegaal’. Een „nepbestaan”, noemt hij het, „want zonder papieren besta je niet”.

Ongeveer tien jaar geleden belandde hij bij een opvanglocatie van De Tussenvoorziening in Utrecht. Daar begon hij met toneel, met kickboksen, Nederlands leren en koken als vrijwilliger. Inmiddels is hij overal mee gestopt. Vijftien jaar „meedoen zonder resultaat” ontnam Abdul de motivatie.

De opvanglocatie voor mensen zonder papieren heeft twintig bewoners: jong en oud, uitgeprocedeed en aan het begin van hun asielprocedure. Eind vorig jaar stemde de Tweede Kamer in met de asielwetten van voormalig minister Marjolein Faber (Asiel en Migratie, PVV), met de strafbaarstelling van leven in illegaliteit als meest omstreden punt. Deze week debatteert de Eerste Kamer over de wetten.

NRC interviewde een van de langstzittende bewoners van De Tussenvoorziening, de 51-jarige Abdul, en een van de jongere bewoners, de 24-jarige Rada (beiden vanwege veiligheid zonder achternaam, wel bekend bij de redactie). Allebei zonder uitzicht op een status, maar naar eigen zeggen vanwege de omstandigheden in hun thuislanden noodzaak in Nederland te blijven. Wat betekent het als je voelt dat je geen kant op kan?

Waar is Abdul? Zijn begeleider kan hem nergens vinden. Hij is niet op zijn kamer, ook niet in de gemeenschappelijke ruimte. Hij is

vast ergens, want hij heeft een afspraak met de verslaggever. En Abdul mist nooit een afspraak, weet de begeleider.

Abdul zit buiten, onder een afdakje. Het is koud deze vroege middag, een graad of acht. Maar binnen vindt hij het te druk. Liever doet hij het interview ook hier, onder dat afdakje. Al de hele ochtend zit hij daar op een houten stoeltje sigaretjes te roken, terwijl hij steeds de mouwen van zijn zwarte vest over zijn handen trekt. Hij plukt wat shag uit zijn pakje en strooit het in een vloeitje.

Abdul slaapt met drie anderen op een kamer. Hij is blij met het dak boven z'n hoofd, maar vier is veel, zegt hij. De hele nacht hoort hij *bzzt, bzzt, ting, ting* van de telefoons. Zijn kamergenoten videobellen vaak met thuis. „Soms midden in de nacht, op luidspreker!” Het maakt hem wanhopig. „Op luidspreker! Want *fuck* Abdul.” Ach, hij begrijpt het wel. Natuurlijk wil iedereen de stemmen van thuis horen, en niet iedereen heeft oortjes.

In de tuin is het altijd rustig: op de muur hangt een bordje van een gezicht met een vinger op de lippen. Op een ander bordje een telefoon met een kruis erdoorheen. Je mag hier wel roken. Abdul vindt het een prettige plek.

Op zijn telefoon laat hij foto's van het theaterstuk zien waar hij in speelde, *Straatslim*. Hij heeft ook een usb-stick met video's, maar die heeft hij zelf nooit gezien: hij heeft geen laptop. Op de laptop van de verslaggever kijkt hij voor het eerst naar de beelden. Hij grijnst. Maar dan fronsht hij als zijn sombere gezicht op het scherm verschijnt. „Het ging toen al niet goed met me.”

Nadat Abduls asielaanvraag in Nederland werd afgewezen, probeerde hij het in 2014 in

België. Toen daar bleek dat hij via Nederland was gekomen, moest hij met de politie praten. „Ik vroeg om een tolk Arabisch, maar die kreeg ik niet. Ik snapte niet wat ze zeiden. Ze hadden het over Dublin.”

Dat ging over de Dublin-verordening: die wet bepaalt dat een persoon asiel moet aanvragen in het land waar hij aankomt. En dus moest hij terug naar Nederland. Een Belgische politieauto bracht hem naar de grens, waar een Nederlandse wagen op Abdul wachtte. Hij mocht nog even een sigaretje roken en werd daarna naar de gevangenis in Rotterdam gebracht.

„De gevangenis!”, roept hij als hij erover vertelt. Zijn ogen tranen. „Waarom de gevangenis? Ik ben geen slecht persoon, ik wilde gewoon niet meer buiten wonen en illegaal zijn.” Ongedocumenteerde mensen worden vaker vastgezet zonder een misdrijf te hebben gepleegd, bijvoorbeeld terwijl de IND mogelijkheden tot uitzetting onderzoekt of een identiteit probeert vast te stellen.

Na vijf maanden en negentien dagen kwam hij vrij. Toen klopte hij aan bij De Tussenvoorziening en sindsdien (2017) woont hij daar. Het ging even iets beter, maar het gebrek aan perspectief brak Abdul met de jaren op. „Eigenlijk heb ik nergens meer zin in.” Papieren zijn de weg naar een stabiel leven, ziet hij om zich heen. Voor hem lijkt dat onbereikbaar. „Kon ik maar wegvliegen en in een boom wonen.”

Gewapende militie in Libië

Abdul kwam in 2011 aan in Ter Apel, na het uitbreken van de oorlog in Libië. Op zijn telefoon laat hij foto's zien van verwoeste huizen. „Dit is mijn dorp Qaser bin Ghashir. Dat

Het rookhok in de tuin, Abdul zit er graag, het is er rustiger dan binnen.

Opvanglocatie van De Tussenvoorziening in Utrecht.

”
Waarom de gevangenis?
Ik ben geen slecht persoon,
ik wilde gewoon niet meer
buiten wonen en illegaal zijn

Abdul ongedocumenteerde, oorspronkelijk uit Libië

huis? Van mijn buurman. Hij en zijn kinderen zijn dood.” Een andere foto, van een uitgebrand huis. „Van mijn broer.” Hij liet de foto's ook aan de IND zien, maar die achtte dat onvoldoende bewijs. „De foto's kunnen ook van ergens anders zijn, zeggen ze.”

Na de dood van dictator Moammar Gaddafi ontstonden in Libië verschillende gewapende milities. „Ze hebben mijn broer drie keer ontvoerd voor losgeld. Daarna is hij naar Duitsland gevluht. Dit is wat het Westen doet: een dictator doodschieten en een land daarna aan zijn lot overlaten.” Hij likt het vloeipapier van een nieuwe sigaret.

De IND verweet Abdul vergissingen te maken. „Ik had een keer een datum verkeerd. Soms maak ik fouten, ja. Dat doet iedereen, toch? Weet jij nog wat je vorige week zaterdag hebt gegeten? Bij het COA vroegen medewerkers me telkens naar de situatie in Libanon. Ik kom uit Libië! En dan ben ik een crimineel omdat ik vergeet wat precies op welke datum is gebeurd?”

Het heeft een sterke bewijsdrang in hem aangewakkerd. Bij elke anekdote laat hij een foto of document zien. Zelfs van zijn vrijwilligerswerk als koekjesbakker of van het certificaat dat hij kreeg als vrijwilliger houtbewerken bij het Leger des Heils. Zijn geboortecertificaat laat hij ook zien. Alsof Abdul wil zeggen: ik besta.

Voor de burgeroorlog woonde Abdul met zijn broers, zussen, ouders, grootouders en alle kinderen verdeeld over drie huizen in dezelfde straat. „We hadden vaak familiebarbecues. Dan haalde ik vis van de markt en maakte mijn moeder de marinade. Ze kan zo goed barbecueën. Onlangs vroeg ik haar wanneer ze voor het laatst had gebarbecueed. ‘Toen jij er nog was’, zei ze. We waren zo hecht, maar door de oorlog zijn we verspreid geraakt.” Zijn moeder en zus wonen in Tunesië.

„Geloof me”, zegt hij, „als ik terug kon naar Libië, had ik dat gedaan. Ik wil toch veel liever thuis zijn?”

Hij steekt de sigaret aan.

Rada stelde vragen aan iedereen

Rada heet eigenlijk Reda. Maar de IND verstoond het verkeerd en noteerde Rada. Hij paste zich maar aan, dus nu heet hij Rada.

In 2019 kwam Rada (24) aan in Nederland. Hij vertelt daar graag over, „zodat mensen begrijpen waarom wij hier zijn”. Intussen trommelt hij zachtjes op een kleine djembé. Rada groeide op in een strenggelovige familie in een dorpje in Marokko. Vanaf zijn zesde kreeg hij les in de Koran. Hij vond het leuk en vertelde iedereen over wat hij leerde. „Maar naarmate ik ouder werd, had ik ook veel vragen. De profeet is heilig, maar ook getrouwd met een meisje van zes. En hij mocht ook andere vrouwen hebben. Dat snapte ik niet. Maar ik wist ook dat je niet mocht twijfelen aan de profeet, dus bad ik dat het wegging. Dat ging het niet.”

Toen hij een jaar of vijftien was, ging hij toch vragen stellen. Aan iedereen: „Mijn vader, mijn broers, de burens. Ze noemden me *kafir* [ongelovige]. Het enige wat ik over dat woord wist, was: een *kafir* hoort niet bij ons, een *kafir* is alleen. Sterker, iemand die een

kafir doodmaakt, zou naar de hemel gaan. Voor zondaars is het soms de laatste redding. Wat als iemand mij dood zou maken?”

Hij stopte met vragen stellen en ging weer bidden. „Maar de vragen speelden nog steeds in mijn hoofd en dat maakte me angstig. Intussen spraken veel mensen al niet meer met me.” Een oom maakte gebruik van de eenzaamheid van de puber en verkrachtte hem meermaals, vertelt hij. „Hij wist dat toch niemand meer om mij gaf.”

De tweede vluchtiging

Op zijn twintigste besloot Rada te vertrekken. Hij verstopte zich 's nachts onder een bus en lifte stiekem mee, de hele rit onder de bus. De eerste keer kwamen twee broers achter hem aan en brachten hem terug, de tweede vluchtiging slaagde. Via Spanje kwam hij aan in Nederland, waar hij in een azz in Drachten terecht kwam. „Ik was blij, ik voelde me daar veiliger dan thuis.”

Maar de asielaanvraag van Rada werd afgekeurd: Marokko is volgens de IND veilig voor ongelovigen. „Dat klopt: in de grote steden. Maar niet in mijn dorp. En niet als je familie je zoekt.”

Hij belandde met enkel een slaapzak in een bos bij Utrecht en raakte verslaafd aan drank en benzodiazepinen (kalmeringsmiddelen). Een andere Marokkaanse jongen raadde hem aan naar de moskee of kerk te gaan voor hulp. Beide wantrouwde hij, maar toch stapte hij op een dag een kerk binnen. „Ik moest iets doen.”

Hij sprak destijds nog geen Nederlands en de pastoor slechts een beetje Frans. Ze kwamen niet ver, maar de pastoor gaf Rada een bijbel in het Arabisch. „Ik dacht: *bro*, ik kom voor hulp en ik krijg een bijbel?” Toen hij daarna achter de kerk een sigaretje opstak en de bijbel opensloeg, viel zijn oog op een tekst van Jezus: 'Alle mensen die het moeilijk hebben, zal ik helpen.' Hij schonk er weinig aandacht aan.

Later die dag vroeg hij om een slaapplek bij een nachtopvang, wat eigenlijk niet mag zonder papieren. Toen hij toch een plek kreeg, moest hij aan de tekst denken. „Ik dacht: wauw, kijk hoe de dingen zijn veranderd in een paar uurtjes.”

In de opvang las hij de Bijbel, als tijdsverdrif, „ik had geen telefoon en niets te doen”. Hij had nog steeds enige scepsis, maar merkte ook dat hij zich fijn voelde bij het boek. „En toen werd ik gebeld door iemand die weer gebeld was door de pastoor, dat ik langs mocht komen in zijn kerk. Dat deed ik. Hij bad voor me en ik voelde me welkom. Ik besta weer, dacht ik.”

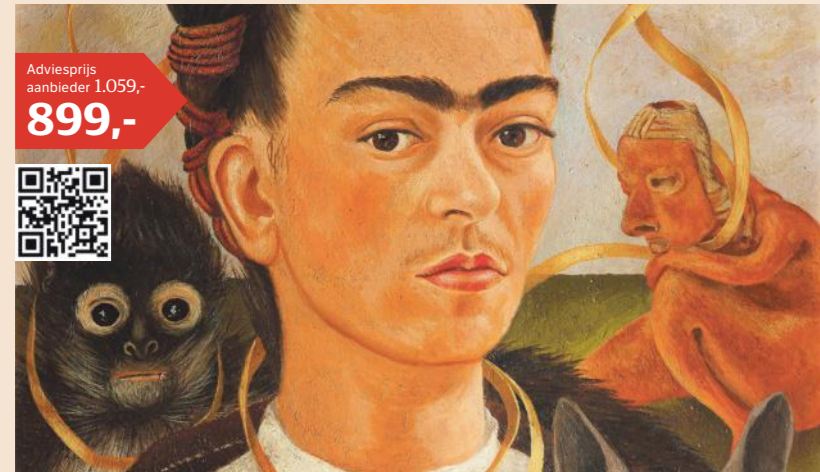
„Dat jaar [2021] ben ik gedoopt. Nu evangeliseer ik, met geloofsgenoten de straat op met de Bijbel. Het liefst zou ik theologie studeren en word ik pastoor.” Zonder papieren is die droom onhaalbaar. Hij kan niet studeren, werken of een woning krijgen. Maar in Marokko zou hij „voor altijd in de schaduw moeten leven”. „Hier ben ik onderdeel van een gemeenschap. Ik ga naar de kerk, speel djembé en heb soms optredens, ga elke maandag naar een theatergroep. Zo'n leven zou ik in Marokko nooit kunnen leiden.”

Meer dan kennis

Voor wie niet alleen wil weten, maar ook wil begrijpen.
Van meesterwerken tot menselijk gedrag.

Start vanaf
september

Jaaropleiding Moderne kunst

Van Courbet tot Yves Klein: stromingen, kunstenaars en controversiële werken. Stap voor stap opent de wereld van moderne kunst zich voor jou.

- > 32 hoorcolleges
- > Start in oktober 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Filosofie

Ontdek hoe 2.500 jaar filosofie jou handvatten geeft voor je levensvragen – van klassieke denkers tot hedendaagse inzichten.

- > 34 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Psychologie

Wie zijn wij echt: ons brein, ons gedrag, of iets meer? Ontdek het in de jaaropleiding

- > 40 colleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Geschiedenis

Reis door 10.000 jaar geschiedenis en ontdek hoe ideeën, uitvindingen en revoluties de wereld vormden – leer niet alleen wat er gebeurde, maar vooral waarom!

- > 40 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Kunstgeschiedenis

Altijd al kunstgeschiedenis willen begrijpen? Ontdek 5.000 jaar westerse kunst in 40 inspirerende colleges.

- > 40 colleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

Jaaropleiding Architectuur

Duik in de wereld van architectuur en zie hoe geschiedenis, kunst en innovatie samenkomen.

- > 32 hoorcolleges
- > Start in september 2026
- > Op locatie of online

RECHTSPRAAK

‘Niet bewezen dat ze handelde onder dwang’, betoogt het OM over Inez Weski

Volgens het OM is niet bewezen dat Inez Weski berichten doorspeelde onder druk van Taghi's criminele organisatie.

Marcel Haenen

ROTTERDAM

Dat Inez Weski als advocaat stiekem boodschappen verspreide voor drughandelaar Ridouan Taghi omdat ze onder zeer grote druk zou hebben gestaan, is voor het Openbaar Ministerie „onvoldoende aannemelijk geworden”. Dat betoogde officier van justitie Jirko Patist maandag in de Rotterdamse rechtbank tijdens de slotdag van het strafproces tegen Weski.

Het OM reageert hiermee op het betoog van advocaat Geert-Jan Knoops die vorige week verklaarde dat het strafdossier voldoende informatie bevat waaruit valt af te leiden dat Weski niet uit vrije wil handelde als advocaat van Taghi. In het dossier staat onder andere dat bij het team Criminele Inlichtingen van de politie in april 2023 (de maand dat Weski werd aangehouden) informatie binnenkwam dat Weski „op de dodenlijst” stond van de criminele organisatie. De politie oordeelt dat „de verstrekte informatie als betrouwbaar kan worden aangemerkt”, aldus het proces-verbaal in het dossier.

Dat “enige mate van druk” is uitgeoefend, is volgens het OM „niet uit te sluiten”. Maar in die positie heeft Weski zich volgens justitie zelf gebracht. Al was het maar door op 20 december 2019 (een dag na de aanhouding van Taghi) een PGP-telefoon aan te nemen van Nora Taghi (de zus van Ridouan) en die vrijwel direct te gaan gebruiken. „Van Weski, als zeer ervaren strafrechtadvocaat, had verwacht mogen en moeten worden dat zij weerstand zou bieden aan eventueel zware druk van de organisatie”, aldus Patist.

Inez Weski (midden) tussen advocaten Geert-Jan Knoops en Carry Knoops-Hamburger in de rechtbank van Rotterdam. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN / ANP

Volgens de aanklager mocht van Weski bovendien worden verwacht „dat ze op een andere wijze onder deze druk uit zou kunnen komen, door bijvoorbeeld de verdediging neer te leggen en/of zich te wenden tot de deken”. Weski kan zich volgens het OM dan ook niet beroepen op psychische overmacht. In dat geval zou ze moeten worden ontslagen van rechtsvervolging.

‘Moelijk serieus’ te nemen

De advocaten van Weski betoogden maandag dat mocht de rechtbank Weski ondanks alle verweren schuldig achten aan lidmaatschap van een criminele organisatie, ze dan vanwege ernstige lichamelijke en psychische klachten niet kan worden opgesloten. De 71-jarige Weski is hartpatiënt en detentieon-

geschikt, aldus advocaat Carry Knoops. Ze haalde een schrijven van Weski's huisarts aan: „Er is sprake van heftige spanningsklachten, piekeren, tobben, slapeloosheid. Ook heeft Weski zich regelmatig suïcidaal geuit.”

Het OM zei het betoog van Weski, dat ze nooit „berispelijke wetenschap” had dat Ridouan Taghi de kost verdiende met drughandel, „moeilijk serieus” te kunnen nemen. „Iedere Nederlandse strafrechtadvocaat wist dat de zogenaamde ‘Mocromaffia’ actief was in de internationale cocaïnehandel.” Het OM handhaafde de strafeis van vierenhalf jaar cel.

Aan het eind van de vierde procesdag verscheen Weski, die bijna alle zittingen oversloeg, in de rechtszaal voor haar laatste woord.

„Een geïllustreerde tirade”, noemde ze het zelf. Ze toonde de magistraten foto's van een door opsporingsambtenaren bij zijn uitzetting uit Dubai in december 2019 mishandelde „meneer RT”, zoals ze Taghi noemt. Ze wilde aantonen dat de rechtsstaat niet functioneert. Hij zou een vervolgingsapparaat zijn dat mensen levend wil begraven. In haar betoog beschreef ze zichzelf als „slachtoffer van schaamteleloos wanrecht”. Ze klaagde over de „systematische, opzettelijke schending van de geheimhoudersrechten” en sprak over de IRT-affaire, waarin het opsporingsapparaat ooit zelf in drugs handelde.

Ze sprak ook over politici die „met hulp van afdelingen misleiding en verhulling” steeds vaker magistraten willen aansturen. We-

ski zei ook te vermoeden dat wetgeving in de maak is „om strafrechtadvocaten in de toekomst te kunnen begraven naast hun cliënten”. De advocaat, aldus Weski, „opereert buiten bescherming van de wet”. De verdachte sloot na een uur af door schilderijen te tonen. Alvoorens dat te doen, werd het haar even te veel, Weski moest snikken. Maar daarna liet ze de magistraten schilderijen zien van een van haar lievelingsschilders, Francisco Goya. De Spanjaard toonde de ontmanteling van Spanje, doceerde ze. „Mijn vrees is dat ook Nederland al lang in stilte is ontmanteld van een groot deel van zijn menselijkheid. De Nederlandse rechtsstaat verkeert in vergaande staat van ontbinding.”

De rechtbank zal vonnis wijzen op 21 mei.

TWEDE KAMER

Het vergaderschema blijft dinsdag leeg: deel van de ambtenaren staakt

Freyan Bosma

AMSTERDAM

Wie op de website van de Tweede Kamer de agenda van 14 april aanklikt, ziet niet zoals gebruikelijk een druk blokkenschema dat aangeeft in welk zaaltje en om hoe laat ieder commissie- of plenair debat, technische briefing of rondetafelgesprek plaatsvindt. In plaats daarvan staat in de agenda een kort zinnetje: „Er zijn geen live debatten op deze dag.”

Dinsdag staakt weer een deel van de rijksambtenaren, onder

wie een deel van het Kamerpersoneel. Als gevolg is „de personele capaciteit ontoereikend” om Kamerdebatten, het vragenuurtje en het in ontvangst nemen van petitie te laten doorgaan. Kamervoorzitter Thom van Campen (VVD) en griffier Peter Oskam hebben dat aan Kamerleden en medewerkers laten weten.

Voor een plenair debat over antisemitisme zoekt men een nieuwe datum. De stemmingen en de regeling van werkzaamheden worden verschoven naar woensdag. Wat met dinsdag geplande commissievergaderingen

zal gebeuren, is nog onduidelijk.

FNV, CNV, AC Rijksvakbonden en CMHF Overheidstaken staken uit onvrede over de zogeheten „nullijn” die het kabinet aanhoudt voor de salarissen van ambtenaren. Zij krijgen geen salarisverhoging en inflatiecorrectie, met minder koopkracht tot gevolg.

De nullijn werd bedacht door het kabinet van PVV, VVD, NSC en BBB. Het CPB concludeerde dat de maatregel de helft minder zou besparen dan gedacht. Het kabinet van D66, VVD en CDA koos ervoor de bezuinigingsmaatregel niet terug te draaien.

KIESRAAD

Progressief Nederland mag voortaan op stembiljet

DEN HAAG

De fusiepartij GroenLinks-PvdA staat voortaan als Progressief Nederland (PRO) in de registers voor landelijke en Europese politieke verkiezingen. De Kiesraad heeft geoordeeld dat de nieuwe naam van de fusiepartij voldoet aan de eisen.

Dat betekent dat bij nieuwe verkiezingen in Nederland Progressief Nederland op het stembiljet staat. Ook het nieuwe logo is geregistreerd.

Een van de eisen van de Kies-

raad is dat een naam geen verwarring veroorzaakt door „geheel of in hoofdzaak” op die van een andere politieke partij te lijken.

ProVeenendaal liet eerder weten contact te hebben met andere partijen met een soortgelijke naam en gaf aan dat niemand „echt blij” was met de nieuwe naam van GroenLinks-PvdA.

De lokale partij in het Gelderse Veenendaal meldde toen formeel bezwaar te kunnen maken vanaf het moment dat PRO is ingeschreven bij de Kiesraad. (ANP)

ONDERWIJS

Onderwijsraad: Nederland schiet tekort op de Caribische eilanden

Nederland moet ongelijk beleid voeren om het onderwijs in Caribisch Nederland te verbeteren, zegt de Onderwijsraad.

Floor Boon
AMSTERDAM

Nederland slaagt er niet in om goed onderwijs te garanderen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Vijftien jaar na de staatkundige hervorming is het recht op goed onderwijs op de eilanden nog altijd niet verzekerd. Het voor Europees Nederland ontworpen onderwijssysteem sluit onvoldoende aan op de totaal andere werkelijkheid op de eilanden.

Het is de harde conclusie die opdoemt uit een lijvig rapport dat de Onderwijsraad deze maandag publiceert, een 'stand van educatief Nederland', dit jaar geheel gewijd aan Caribisch Nederland.

Volgens de raad is het probleem structureel. De eilanden zijn klein, liggen ver van Den Haag, hebben beperkte voorzieningen en kennen een andere sociale en taalkundige context. Daardoor lopen scholen tegen grenzen en problemen aan die ze zelf niet kunnen oplossen.

„We hebben goed gekeken naar de verschillen die tussen de Caribische eilanden bestaan”, zegt Louise Elffers, voorzitter van de Onderwijsraad, die zelf naar het gebied reisde. „Onze overkoepelende boodschap aan het ministerie is: houd de situatie op de eilanden goed in het vizier, kijk goed naar wat ze daar ter plekke nodig hebben, in plaats van alles gelijk te willen trekken. Dat is te lang niet gebeurd.”

De Onderwijsraad keek specifiek naar de BES-eilanden Bonaire (26.552 inwoners, negen basisscholen, een middelbare school), Sint Eustatius (3.270 inwoners, vier basisscholen, een middelbare school) en Saba (2.158 inwoners, een basisschool, een middelbare school), die sinds 10 oktober 2010 (10-10-10) bijzondere gemeenten van Nederland zijn. Op het gebied van onderwijs betekent dit dat het onderwijs onderdeel is geworden van het Nederlandse onderwijssysteem, dat valt onder de verantwoordelijkheid van de Nederlandse minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC&W).

De andere drie eilanden in het Caribische deel van het koninkrijk, de CAS-eilanden Curaçao, Aruba en Sint Maarten, zijn zelfstandige landen binnen het koninkrijk en zijn zelf verantwoordelijk voor hun onderwijs.

Bredere blik ontbrak

„Vijftien jaar lijkt lang, maar is ook nog kort”, zegt Elffers. „Voor die transitie voldeed bijna geen enkele school op de eilanden aan de basis-kwaliteitsnormen van de onderwijsinspectie. Nu voldoen ze bijna allemaal, er zijn dus al enorme

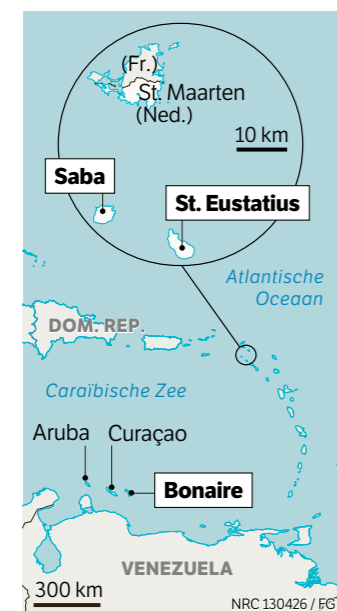

Koning Willem-Alexander, koningin Máxima en prinses Amalia komen aan in St. Johns, waar het Expertise Center Education Saba is. FOTO REMKO DE WAAL / ANP

stappen gezet.” Tegelijkertijd, zegt ze, lag de focus in die jaren vooral op het oplossen van de meest urgente problemen, terwijl een bredere blik op het hele onderwijssysteem ontbrak.

Dat heeft de Onderwijsraad nu wel gedaan, op verzoek van de mi-

Bijzondere gemeenten

nister van OC&W. De raad signaleert drie belangrijke punten. Het eerste is dat leerlingen op de BES-eilanden onvoldoende worden voorbereid op hun verschillende toekomstpaden. Omdat vervolgonderwijs en werk maar beperkt mogelijk zijn op de eilanden, trekken veel jongeren weg, om te studeren of werken in de regio of in Europees Nederland. Daarvoor hebben ze talenkennis nodig, van Nederlands, Engels en op Bonaire van het Papiamentu, dat niet altijd goed op orde is. Daarnaast moeten de opleidings- en aanpak van vervolgonderwijs en is er meer geld nodig, aldus de raad.

Ook gaan scholen op de BES-eilanden niet goed om met de groeiende diversiteit en ondersteuningsbehoeften van leerlingen, door een gebrek aan geschoold onderwijspersoneel, kennis en financiering. Zo hebben kinderen die in armoede opgroeien passende ondersteuning nodig, net als kinderen met autisme. Op Sint Eustatius heeft ongeveer de helft van het aantal leerlingen extra ondersteuning nodig.

Tot slot hebben onderwijsbesturen te weinig mogelijkheden en ondersteuning vanuit het Rijk om aan hun verantwoordelijkheden te kunnen voldoen, omdat het ont-

breekt aan de juiste infrastructuur en begeleiding.

De kleinschaligheid waar de eilanden mee te maken hebben komt vaak naar voren als knelpunt. Elffers: „Kijk naar onderwijsbesturen. In Europees Nederland zijn die steeds groter geworden, ontstaan uit fusies, vanwege de schaalvoordelen. Daarmee kunnen ze bijvoorbeeld gezamenlijk hun juridische en financiële zaken regelen, net zoals hun personeelsbeleid. Op de eilanden lukt dat niet, daar zijn het individuele scholen en een paar mensen die al die taken moeten uitvoeren, waarbij kwaliteit afhangt van individuen. Dat is gewoon een veel te grote opgave voor ze.”

Kleinschaligheid als knelpunt

Dus moet Den Haag bijspringen, zegt de Onderwijsraad. „Bijvoorbeeld door onderwijsbestuurders met lokale worteling op te leiden”, zegt Elffers. „Nu worden bestuurders regelmatig uit Europees Nederland gehaald. Dat heeft voordeel, want ze kennen de Haagse context goed en weten alles van beleid, maar ze hebben minder kennis van de eilandelijke context. En ze zijn er vaak ook maar tijdelijk.”

Ook moet het ministerie beter kijken naar wat mensen lokaal no-

dig hebben. „Het aanbod van nascholing in Caribisch Nederland is heel beperkt”, zegt Elffers. „Een docent vertelde dat ze daarom om drie uur 's nachts online deelnam aan een cursus, omdat die om negen uur 's ochtends Nederlandse tijd begon. Die docent moest vervolgens een paar uur later zelf ook weer voor de klas staan.”

Dat Europees Nederland niet altijd goed afstemt op het Caribische deel van het koninkrijk speelt breder. Recent oordeelde de rechter in een klimaatzaak die Greenpeace en inwoners van Bonaire aanspanden tegen de staat dat Nederland inwoners van Bonaire als tweederangsburgers behandelt. „Dat hoorden wij ook vaak terug”, zegt Elffers. „Tegelijk houden veel mensen ook vast aan de mogelijkheden die de band met Nederland biedt, waardoor ze makkelijk in Europa kunnen studeren.”

Om het onderwijs in Caribisch Nederland te verbeteren, moet Nederland ongelijk beleid - maatwerk voor de scholen op het Caribische deel - voeren, zegt de Onderwijsraad. De Grondwet staat dit toe. „Onze afdrank is dat er te weinig structureel verbeterd is de afgelopen vijftien jaar”, zegt Elffers. „Dat moet echt beter.”

Lijsttrekker Juliet Broersen van Volt Amsterdam tijdens een landelijk partijcongres in Utrecht. FOTO DINGENA MOL / ANP

POLITIEK

Het raadslid wil 'haar werk doen', de ondernemer 'een gezuiverde naam'

In de rechtszaal botsen vastgoedman Marcel Melis en Volt-raadslid Juliet Broersen, die hem vergeleek met Andrew Tate.

Anne-Martijn van der Kaaden

LELYSTAD

Halverwege de zitting buigt de rechter zich naar eiser en gedaagde. „Voor we verder gaan”, zegt ze, „wil ik weten: hoe is het voor u om hier te zijn?”

Eiser Marcel Melis mag eerst. „Ik ben blij dat er eindelijk duidelijkheid komt over wat wel en niet gezegd kan worden door politici.” Het doel van de vastgoedondernemer is helder: „Ik ben hier om mijn naam zuiver te houden.”

Aan de andere kant van de partij-eenbank zit Volt-politicus Juliet Broersen. „Ik ben best emotioneel”, zegt ze. „Ik probeer mijn werk als raadslid zo goed mogelijk te doen en vind het heel vervelend dat ik me daarvoor nu moet verantwoorden in de rechtszaal.”

Ze maakt zich zorgen „over wat dit betekent voor mensen in de lokale politiek, voor de vrijheid die zij voelen om zich uit te spreken. En als ik kijk naar wat mij dit allemaal heeft opgeleverd: over of vrouwen zich nog wel geroepen voelen de politiek in te gaan.”

Het kort geding tussen Melis en Broersen, maandagmiddag in de rechtbank in Lelystad, vereist extra

stoelen. Beide partijen hebben een flinke achterban meegenomen, de houten bankjes zitten vol. Al snel wordt duidelijk dat wat een civiele procedure bij de voorzieningenrechter vaak beoogt - nader tot elkaar komen - vandaag niet gaat lukken. De advocaten (twee mannen bij Melis, twee vrouwen bij Broersen) vallen elkaar geregeld in de rede. Beide partijen houden de ander verantwoordelijk voor de vele haatreacties. Op de publieke tribune klinkt af en toe gemor.

Misogyne influencer

De vraag waar het deze middag om draait, is of uitspraken van de Amsterdamse Volt-lijsttrekker Broersen onrechtmatig waren. De spanning, zo merkt rechter M. Schoemaker op, zit hier tussen de vrijheid van meningsuiting van het gemeenteraadslid en het kunnen aanklaarten van misstanden, met aan de andere kant het recht op de bescherming van Melis' goede naam. De vastgoedondernemer dagvaardde de 29-jarige fractievoorzitter en haar partij omdat ze hem in een raadsdebat vergeleek met de misogyne influencer Andrew Tate en fragmenten daarvan op sociale media plaatste. Hij eist een rectificatie.

Het begon allemaal met een artikel in *Het Parool*, half januari. Het stuk beschrijft hoe Melis, eigenaar van tientallen panden in de hoofdstad, huursters om toegang tot hun sociale media vroeg als voorwaarde voor een contract. Twee anonieme vrouwen vertelden in het artikel dat dit ze „een akelig gevoel” gaf. Misschien was het, zei een van hen, een manier om duidelijk te maken „dat hij macht over ons heeft”.

Waar het om draait: deed Volt-politicus Broersen onrechtmatige uitspraken over ondernemer Melis?

Een paar maanden eerder was de vastgoedondernemer overigens ook in het nieuws: in het najaar van 2025 werd hij door de gemeente op de vingers getikt, nadat was gebleken dat hij alleen verhuurde aan „Nederlandse, werkende dames”. Vanwege dat discriminerende beleid kreeg hij een boete van 10.000 euro.

Een paar dagen na de *Parool*-publicatie bracht Broersen de kwestie in de gemeenteraad ter sprake. „Ik kreeg een beetje Andrew Tate-vi-

bes”, zei ze over Melis. „Een hijgerige huisbaas zoals andere media hem inmiddels noemen. Huursters moeten dealen met het ongemak en het viezige gevoel. Of je gaat akkoord met inbreuk op je privacy, of je hebt geen huis.” Naar aanleiding van het artikel vroeg ze de wethouder naar mogelijkheden om op te treden. „Vrouwen zijn sowieso vaker de dupe als ik kijk naar met wat voor soort van seksuele intimidatie zij soms te maken krijgen in een stad met zo'n enorme woningnood.”

'Netste huurbaas'

Melis noemt de toegang tot sociale media maandag in de rechtbank een „aanvullend screeningsmiddel”. Het diende volgens hem om de veiligheid van huurders - die veelal in woongroepen woonden - te bevorderen. Het optreden van Volt ziet hij als een „campagnestunt” om „zieltjes te winnen”.

„Ik vind het heel oneerlijk. Hoe kan een politica 's ochtends opstaan en mij zo beschadigen? Ik ben de netste huurbaas van Amsterdam, denk ik.” Even later: „Als er iemand respectvol met vrouwen omgaat, dan ben ik het.”

Advocaat Bertil van Kaam be- toogt dat de associatie met Tate

(„een internationaal wegens verkrachting en mensenhandel vervolgd vrouwenhater”) de indruk wekt dat zijn cliënt zich bezighoudt met seksueel geweld of intimidatie. „Heel schadelijk”, zegt Melis daarover. „Ik word voor van alles uitgemaakt. Zakelijk heb ik er last van: investeerders willen niet met me in zee.”

Volgens advocaat Jacqueline Schaap is van 'nodeloos krenken' door Broersen geen sprake. Melis legt haar woorden in de mond die ze nooit heeft uitgesproken, zegt ze, en ze merkt op dat hij aan „mansplaining” doet door zelf te beoordelen hoe vrouwen zijn huurvoorwaarden ervaren. „Hij denkt dat hij het voor vrouwen goed geregeld heeft.” (Melis: „Klopt.”)

Schaap wijst ook op de ruimte - en verantwoordelijkheid - van Broersen om maatschappelijke misstanden aan te kaarten, in dit geval het verhuurbeleid in Amsterdam. „Dat mag zij doen als raadslid. Sterker nog: dat móet ze in een democratische samenleving.”

De rechter constateert aan het eind van de zitting dat de partijen er vandaag niet uit gaan komen. „Dat kunnen we overslaan. Op 24 april hoort u hoe wij erover denken.”

Weekdeals

ONZE FAVORIETEN

Bekijk
alles

FEEL HOME

Loungeset met salontafel

- › Modulair systeem - 5 opstellingen mogelijk
- › Stevig aluminium frame met houten details
- › Met weerbestendige kussens in een grijze kleur
- › Totale afmeting van 165x65x65 cm

ADVIESPRIJS FABRIKANT
799,95
549,00

BEKIJK DE FEEL HOME LOUNGESET ONLINE

Hoge
korting!

FLINQ

Draadloze tafellamp

ADVIESPRIJS FABRIKANT
99,99
29,99

LEDLAMPEN VOOR BINNEN EN BUITEN

- › 3 lichtstanden met dimfunctie en geheugenstand
- › Oplaatbaar via USB-C en draadloos te gebruiken
- › Energiezuinig en duurzaam - 40.000 uur

NEXXT

Geluidsbox

ADVIESPRIJS FABRIKANT
39,95
15,99

GEEFT EEN REALISTISCH VOGELGELUID

- › Met bewegingssensor en aanpasbaar volume
- › Eenvoudig neer te zetten of op te hangen
- › Geeft ontspanning, sfeer en een vrolijk accent in huis

SANGEAN

Noodradio

ADVIESPRIJS FABRIKANT
189,00
129,00

MET DIGITALE FM EN DAB+

- › Opladen via handslinger, zonnepaneel of USB-C
- › Led-zaklamp met meerdere standen en SOS-functie
- › Werkt ook als powerbank voor opladen telefoon

HYUNDAI

Elektrische dweil

ADVIESPRIJS FABRIKANT
129,95
39,95

DWEILEN, DROGEN, POLIJSTEN EN POETSEN

- › Geschikt voor alle harde oppervlakken
- › Lichtgewicht dweil met dubbele roterende koppen
- › Draadloos te gebruiken; binnen 2 uur opgeladen

GAASTRA

Herensneakers

ADVIESPRIJS FABRIKANT
99,95
69,95

GEMAAKT VAN LEER EN SUËDE

- › Met een uitneembare EVA binnenzool
- › Rubberen profielzool voor grip tijdens het lopen
- › Verkrijgbaar in 2 kleuren

NEDIS

Staalstofzuiger

ADVIESPRIJS FABRIKANT
239,95
104,95

DRAADLOOS 2-IN-1 MODEL

- › Krachtige zuigkracht van 130W; 40 min stofzuigen
- › Handig alles-in-één led-display
- › Prijs voor de beste prijs-kwaliteitsverhouding

INTERVIEW JOHANNES HILLJE DUITSE COMMUNICATIEADVISEUR

'Kanselier Merz neemt de taal van de AfD over, dat is een slechte strategie'

Communicatieadviseur Johannes Hillje. FOTO PER JACOB BLUT

De Duitse bondskanselier Friedrich Merz doet regelmatig uitspraken die door velen als onrealistisch, ondiplomatiek of denigrerend worden ervaren. Communicatieadviseur Johannes Hillje vindt dat op zijn minst onhandig.

Nynke van Verschuer

BERLIJN

De lijst van uitspraken van de Duitse bondskanselier Friedrich Merz (CDU) die vrij unaniem als faux pas - of als ronduit discriminerend - worden beschouwd, is lang.

In oktober zei Merz (70) dat het aantal asielaanvragen in Duitsland fors afneemt, maar dat er een „probleem blijft in het stadsbeeld“. Veel Duitsers vonden dat discriminerend aangezien de uitspraak suggereert dat je aan iemand kunt zien of hij of zij Duits is of niet, of dat mensen die niet wit zijn een „probleem“ vormen. Na twee maanden debat en heftige kritiek zei Merz dat hij zich anders had moeten uitdrukken.

Na de klimaatop in het Braziliaanse Belém in november zei Merz dat hij en zijn delegatie „blij waren“ om na „dat oord waar we waren“ terug te keren in Duitsland. In de Braziliaanse pers bleef de uitspraak niet onopgemerkt, ook de Braziliaanse president Lula reageerde er op.

Eind maart, toen de Bondsdag debatteerde over digitaal geweld tegen vrouwen - naar aanleiding van deepfake pornografische video's van de Duitse tv-persoonlijkheid Collien Fernandes - zei Merz dat een „significant deel“ van het

geweld tegen vrouwen uit de „groep van immigranten“ komt. Gezien de verspreiding van dit soort video's is dat op zijn minst een grove versimpeling.

Bij het recente bezoek van de Syrische president Ahmed al-Sharaa, beweerde Merz dat hij en Al-Sharaa het erover eens waren dat „in de komende drie jaar 80 procent van de Syriërs die in Duitsland leven naar hun thuisland moeten terugkeren“. In Duitsland leven zo'n 950.000 Syriërs, zo'n 70 procent van hen heeft een tijdelijke verblijfsvergunning. Van verschillende kanten klonk kritiek: behalve dat het een volstrekt onrealistisch doel is, zou de Duitse arbeidsmarkt een groot probleem hebben als het wel zou gebeuren.

Communicatieadviseur Johannes Hillje (40) verbaast zich over de uitspraken van Merz, wordt duidelijk in een telefonisch interview. Hillje, die promoveerde op politieke communicatie, werkte voor verschillende politieke partijen en ministeries in Berlijn, schreef vier boeken en is een veelgevraagd deskundige in Duitse media.

Wat kunt u in het algemeen zeggen over de communicatie van Friedrich Merz?

„Allereerst is Merz qua communicatie het tegenovergestelde van zijn voorganger Olaf Scholz [SPD],

en dat is voor het politieke landschap verfrissend. Scholz zei nooit wat hij precies wilde of waar het land naartoe moest, en dat was geen goede politieke stijl. Merz hield over naar het andere uiterste. Merz is in zijn communicatie een olifant in een porseleinkast. Hij communiceert vaak impulsief, onhandig en ongevoelig. En door zijn communicatieve onbeholpenheid gaat het vaak over zijn woorden en wat hij bedoeld kan hebben, en

„Merz is in zijn communicatie een olifant in een porseleinkast

verliest hij de controle over zijn boodschap. Het gaat niet meer over wat zijn regering doet. Dat is weinig strategisch.“

Hoe kijken Merz' adviseurs en woordvoerders naar die manier van communiceren?

„Het schijnt Merz' adviseurs niet te lukken om hem strategischer te laten nadenken over wat hij zegt. Ik weet zeker dat zijn woordvoerders iedere keer nerveus zijn als Merz vrijuit spreekt, bijvoorbeeld in vraag-antwoordsituaties tijdens persconferenties. Dat zijn vaak de momenten waarop Merz zulke

faux pas maakt. „Je ziet dat zijn woordvoerders nu anders omgaan met Merz' verbale missers dan in het begin. Na zijn 'stadsbeeld'-uitspraak duurde het twee maanden voordat Merz zijn woorden preciezerde. Na de '80 procent' uitspraak volgde een dag later meteen een poging tot correctie, namelijk het bericht dat de terugkeer van 80 procent de wens van de Syrische president was. Die dat vervolgens ontkende, dus het is de vraag wie je gelooft.

„Hoe dan ook was die 80-procent-uitspraak een fout, want het is een gouden regel van de politieke communicatie om geen numerieke doelen te noemen, laat staan in een concrete tijdsperiode. 80 procent van de Syrische vluchtelingen die in Duitsland leven terugsturen naar Syrië is volstrekt onrealistisch, al helemaal binnen drie jaar. Over drie jaar zijn er Bondsdagverkiezingen en zal de [uiterst rechtse] Alternative für Deutschland (AfD) Merz onder de neus wrijven dat zijn woorden niets waard zijn.“

U zegt dat de retorische uitschietters van Merz afleiden van wat zijn regering doet. Maar vaak gaan die uitschietters over migratie, en dat is een belangrijke pijler voor de regering-Merz.

„Ja, de coalitie heeft zich een ander migratiebeleid ten doel ge-

steld. Maar wat niet werkt is enerzijds een cordon sanitaire tegenover de AfD, en anderzijds wél de retoriek van de partij overnemen. Merz neemt de taal van de AfD over - dat is een patroon, als het niet zelfs strategie is. Het zou een slechte strategie zijn, want de invloed van het rechtspopulisme groeit door de taal en de verschuiving van het discours naar rechts. De strijd met de AfD kun je niet met de taal van de AfD aangaan.“

Als Merz zo vaak zulke dingen zegt over migranten - moet je dan niet concluderen dat dat laat zien wat hij echt denkt?

„Ja, Merz staat voor een restrictiever migratiebeleid. Maar hij kan de openheid van een exportland als Duitsland niet op het spel zetten. Hij heeft een impulsief karakter, maar moet zich afvragen of de manier waarop hij nu communiceert helpt om zijn kanselierschap tot een succes te maken. Een tijdje geleden bleek uit een enquête dat mensen vooral ontevreden over Merz zijn vanwege zijn communicatie. Bijvoorbeeld dat hij grote beloften doet die hij niet waar kan maken. Ook die discriminerende taal werd genoemd. Dus hij zou moeten inzien dat zijn huidige communicatiestijl hem schaadt. Ik zou willen dat hij, ook als iets oudere man, nog iets kan leren en iets kan veranderen.“

DATALEK

Hack bij Basic-Fit treft één miljoen klanten

Een datadiefstal bij sport-schoolketen Basic-Fit trof één miljoen klanten. Ook Booking werd gehackt.

Stefan Vermeulen

AMSTERDAM

Sportschool Basic-Fit meldde maandagochtend dat de gegevens van 200.000 Nederlandse klanten in verkeerde handen terecht waren gekomen. Later die dag schreef persbureau ANP dat het datalek in totaal één miljoen van de 5,8 miljoen klanten treft, onder wie dus 800.000 klanten van de keten buiten Nederland.

„De hack vond plaats in het systeem waarin alle gegevens van de verschillende landen van Basic-Fit zitten. Dat zijn naast Nederland ook België, Frankrijk, Spanje, Luxemburg en Duitsland en betreft informatie over clubgegevens van de leden”, aldus het ANP. „Het gaat om lidmaatschapsinformatie, naam- en adresgegevens, e-mailadressen, telefoonnummers, geboortedatum en bankrekeninggegevens.”

Volgens een woordvoerder van Basic-Fit wilde het bedrijf in het persbericht „zo snel mogelijk duidelijk maken hoe groot het [data-

lek] in Nederland is”. Het hoofdkantoor van Basic-Fit staat in Nederland. „Aan media die contact met ons zochten, hebben we vervolgens meteen verduidelijkt dat het in totaal om één miljoen getroffen klanten in zes landen ging.”

Basic-Fit heeft het datalek maandag gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Welke partij er achter de inbraak zit, kon Basic-Fit nog niet zeggen. De gestolen data zijn voor zover bekend nog nergens online aangeboden.

Verdachte activiteiten

Intussen blijkt ook boekingsplatform Booking.com getroffen door een datalek. In een zondagmiddag verstuurd mail aan klanten schrijft Booking: „We hebben onlangs verdachte activiteiten opgemerkt die van invloed zijn op een aantal reserveringen, en we hebben direct actie ondernomen om het probleem aan te pakken.”

De hackers hebben bij Booking.com geen betalingsgegevens of adressen van klanten buitgemaakt, meldde een woordvoerder van het bedrijf maandag in reactie op vragen van NRC. „Het incident was beperkt tot bepaalde boekingsgegevens en contactinformatie, specifiek e-mailadressen en telefoonnummers.” Hoeveel klanten getroffen zijn, maakte het bedrijf niet bekend.

Een spreekkamer van het UWV in Alkmaar. FOTO ROGER CREMERS

UWV

Langere wachttijd keuring arbeidsongeschiktheid

AMSTERDAM

De wachttijd voor een keuring voor de arbeidsongeschiktheidsuitkering bij het UWV loopt nog verder op. In verschillende regio's in het land is de wachttijd opgelopen tot meer dan een jaar. Dat schrijft het *Algemeen Dagblad* op basis van een brief van het UWV, die de krant onder ogen kreeg. In de brief staat dat het gemiddeld twaalf maanden kan duren voor het UWV een besluit neemt over de zogeheten WIA-aanvraag. In sommige regio's duurt het

gemiddeld zelfs langer dan een jaar, blijkt na aanvullend onderzoek van het AD en actualiteitenprogramma *EenVandaag*. Mensen die wachten op een keuring, krijgen tot die tijd een voorschot van het UWV. Ze hoeven dit niet terug te betalen.

Mensen hebben recht op een WIA-uitkering als zij meer dan twee jaar gedeeltelijk of helemaal niet meer kunnen werken door ziekte. Een verzekeringsarts moet deze aanvraag goedkeuren. De wachttijden zijn onder meer zo lang door een tekort aan verzekeringsartsen. Ongeveer een jaar geleden stonden er zo'n 29.000 mensen op de wachtlijst bij het UWV. Het ministerie van Sociale Zaken verwacht dat dit aantal in 2027 oploopt naar 100.000 en in 2030 naar 200.000.

De uitkeringsinstantie zei begin dit jaar te proberen binnen zestien weken op een aanvraag te reageren, maar dat een wachttijd van zes maanden geen uitzondering is. In Midden- en Oost-Brabant, Groningen en Leeuwarden is de wachttijd inmiddels meer dan vijftien maanden, aldus het AD. (NRC)

Lufthansa-vliegtuigen blijven aan de grond. FOTO MATTHIAS SCHRADER/AP

PILOTENSTAKING

Honderden vluchten Lufthansa geschrapt

AMSTERDAM

Door een tweedaagse pilotenstaking bij de Duitse luchtvaartmaatschappij Lufthansa zijn in Duitsland honderden vluchten geschrapt. Ook de Lufthansa-vluchten die maandag en dinsdag zouden vertrekken vanaf Schiphol zijn volgens de website van Schiphol bijna allemaal geannuleerd.

Lufthansa bekritiseerde de stakingsaankondiging van de Vereniging Cockpit en zei dat dit een nieuw niveau van escalatie vertegenwoordigde. Bij de pilotenstaking worden vluchten naar een aantal bestemmingen in het Midden-Oosten ontzien. Vluchten naar die bestemmingen worden wel uitgevoerd. (ANP)

nale dochter Cityline. Vrijdag staakte het cabinepersoneel van Lufthansa ook al. Dat was de derde grote staking dit jaar bij Lufthansa. Ook toen werden er honderden vluchten geannuleerd.

Lufthansa bekritiseerde de stakingsaankondiging van de Vereniging Cockpit en zei dat dit een nieuw niveau van escalatie vertegenwoordigde. Bij de pilotenstaking worden vluchten naar een aantal bestemmingen in het Midden-Oosten ontzien. Vluchten naar die bestemmingen worden wel uitgevoerd. (ANP)

ALS HET MAAR VERANDERT

Vrouwen doen het meeste werk in theeproductie, maar profiteren het minst

Kleine theeboeren en plukkers zijn vaak vrouwen, die meestal geen leefbaar inkomen verdienen. Hoe het verhaal van één Oegandese vrouw laat zien wat er misgaat - en beter kan - in de theehandel.

ILLUSTRATIE MART VELDHIJS

Meer dan thee-producerende landen in Azië verkopen Afrikaanse landen van oudsher 'bulkthee'. Dat willen ondernemers in Oeganda nu anders doen.

Eens in de maand schrijft **Martine Kamsma** over voedselproductie en -consumptie.

Julian Nyabuhara is de dochter van een Oegandese melkveehouder met achttien kinderen. Alle kinderen gingen naar school. Met haar diploma's had ze ook naar Kampala kunnen verhuizen: veel boeren zien hun kinderen, hun potentiële opvolgers, wegtrekken van het platteland om een beter bestaan op te bouwen. Maar Julian bleef in de thee, en wilde daar haar geld mee verdienen.

Om in Oeganda een onderneming op te kunnen bouwen, heb je een man nodig, vertelt ze me in een rustig hoekje van het Amsterdamse kennisinstituut KIT, het vroegere Tropeninstituut. Nyabuhara's echtgenoot bezit het land. Maar zij runt de thee-business en ze komt op voor vrouwen die hetzelfde werk doen. „Mijn man weet dat ik een activist ben”, zegt ze. „Niets of niemand houdt mij tegen.”

Eerder die middag stond ze op het podium in het KIT. Het hele gebouw straalt de rijkdom uit die Nederland 'verdiende' met koloniale handel. Nyabuhara vertelde wat er niet klopt aan de theehandel. „De Britten legden in 1905 de eerste theeplantages aan in Oeganda. Mannen.” De plantages, de handel, de banken: het waren mannen die er goed aan verdienden. En nog steeds, zegt Nyabuhara, domineren mannen de keten. „Vrouwen zaaïen, plukken en verpakken. Voor minder dan één dollar per dag.”

Thee kun je rond de evenaar elke dag, het hele jaar door oogsten. Thee is daardoor altijd een gewas geweest voor vrouwen om een basisinkomen mee te verwerven, vaak naast andere gewassen. Negen van de dertien miljoen mensen die wereldwijd hun brood verdienen met thee zijn kleine boeren. In Oeganda komt het zware werk voor 70 procent neer op vrouwen, zegt Nyabuhara, zonder dat ze er iets over te zeggen hebben.

In de supermarkt wordt thee duurder, tegelijkertijd zien kleine boeren en plukkers dat hun inkomen geen basis meer biedt. Afrikaanse thee is van oudsher bulkthee. Verhakselde thee, 'dust', die in zakjes terechtkomt. De handelsprizen voor zwarte thee dalen gestaag, de boeren

hebben geen enkele onderhandelingspositie. Ze mogen blij zijn als hun bederfelijke waar op tijd wordt opgehaald.

Het is een simpele economische wet dat je waarde moet toevoegen aan je product als je meer wilt verdienen - om dat te begrijpen hoefde Nyabuhara geen opleiding microfinance in Duitsland te volgen. Op het noordelijk halfrond maken de Liptons van deze wereld winst door toe te voegen. Van een doosje thee van 5 euro gaat hooguit 10 cent naar de boer. Meestal te weinig om van te leven. Maar hoe verander je dat?

Nyabuhara kwam in contact met Solidaridad. Deze internationale ontwikkelingsorganisatie voert met andere ngo's een Nederlands overheidsprogramma uit met als doel: een stem geven aan mensen die cacao, koffie, thee, palmolie en goud produceren. „Ze hadden me op Twitter gezien”, zegt Nyabuhara, die regionaal al bekend was als vrouwenrechtenstrijder.

Van een doosje thee van 5 euro gaat hooguit 10 cent naar de boer

Lang verhaal kort: 1.200 Oegandese vrouwen zijn inmiddels aangesloten bij haar organisatie 'Women in Tea'. Ze hebben een plek aan tafel bij de overheid. Ze krijgen ondersteuning om weerbaarder te worden tegen het geweld - vaak seksueel geweld - in hun gemeenschap. Maar minstens zo belangrijk: ze kunnen meer geld verdienen met hun thee, doordat ze geen bulkthee meer verkopen, maar 'specialty'-thee. Losse thee in plaats van gruis, die ze zelf drogen, roosteren en verpakken. Door meer schakels van de keten in eigen hand te houden worden ze in alle opzichten minder afhankelijk, niet in de laatste plaats financieel.

Een witte man uit Enschede

In de marmeren hal van het KIT raak ik aan de praat met een man die ik eerder luid zag applaudisseren voor Nyabuhara, in een T-shirt met de opdruk 'Empowering Women Farmers'. Richard Schukink is als oprichter van de International Tea & Coffee Academy drie keer in Oeganda geweest, vertelt hij, om vrouwen te leren hoe ze met dezelfde planten maar met andere manieren van plukken, selecteren en roosteren veel betere thee kunnen maken. Niet meer met die wrange

afdrank die verklaart waarom mensen suiker en melk in hun thee willen. Maar zoet-bloemig van smaak. „Van het niveau Simon Lévelt”, zegt Schukink.

Om het maar meteen even te benoemen: is het niet een beetje ongemakkelijk, een witte man uit Enschede die Oegandese vrouwen gaat uitleggen hoe je thee moet maken? „Ja, dat slaat ook nergens op”, zegt Schukink. Maar de export van kennis en machines wel een beter verdienmodel op, legt hij uit. De vrouwen plukken minder kilo's, maar ze houden er per kilo wel twee keer zoveel geld aan over. „Door de thee ook nog zelf te verwerken, gaat de waarde van 30 cent per kilo voor groen blad, naar zo'n 20 euro voor het eindproduct.”

Hoogwaardige thee met complexe smaken

Schukinks doel is niet om zes keer per jaar op vakantie naar Oeganda te gaan. Hij wil vooral dat de thee van Women in Tea straks rechtstreeks naar winkels gaat, zonder dat de tussenhandel een deel van de marge opslokt. „En dat de geschoolde kinderen van deze vrouwen in hun geboortestreek kunnen blijven omdat daar straks ook boekhouders en marketeers nodig zijn.”

Voor hoogwaardige thee met complexe smaken én een transparant verhaal over de herkomst is een groeiende markt, ziet Schukink. „De prijs voor bulkthee Oeganda is afgelopen jaar bijna 20 procent gedaald, die van specialty tea stijgt ruim 7 procent per jaar.” De wereld moet er alleen nog even aan wennen dat goede thee ook uit Afrika kan komen.

Je zou denken dat Oegandese vrouwen in de rij staan voor de cursus 'hoe verdien ik meer geld met thee'. Maar zo simpel is het niet. Je moet heel precies leren plukken, zegt Nyabuhara, terwijl ze haar vingers beweegt alsof ze fluit speelt. En dat is nog maar het begin. De workshops vragen een tijdsinvestering die niet alle vrouwen kunnen opbrengen. Buffers om twee weken weg te kunnen van de plantage hebben ze niet.

Dit soort programma's komt altijd met een 'exit'-strategie: het is geslaagd als deze vrouwen geen Nederlandse ondersteuning meer nodig hebben. Maar zolang niet de hele keten eerlijker wordt, en zolang Nederlandse supermarkten en consumenten geen dubbelte extra willen betalen, wordt het ze wel moeilijk gemaakt.

Grote producenten vinden dat ze al veel doen, en toch worden ze altijd maar neergezet als de grote slechterik, klaagde een vertegenwoordiger van JDE Peets (Pickwick) tijdens het symposium. Een beetje toonloof klonk dat wel. Vraag liever aan Julian Nyabuhara hoe het anders kan.

Advertentie

Robeco US Conservative High Dividend Equities N.V.
Robeco Afrika Fonds N.V.
Robeco Umbrella Fund I N.V.
Robeco US Large Cap Equities N.V.
Robeco Global Stars Equities Fund N.V.
Rolinco N.V.

(de "Vennootschappen"; beleggingsmaatschappijen met veranderlijk kapitaal)

Jaarlijkse Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders (de "AVAs")

te houden ten kantore van de Vennootschappen, Weena 850 te Rotterdam, op 27 mei 2026 om:

- 09.30 uur voor Robeco US Conservative High Dividend Equities N.V.
- 10.00 uur voor Robeco Afrika Fonds N.V.
- 11.00 uur voor Robeco Umbrella Fund I N.V.
- 13.30 uur voor Robeco US Large Cap Equities N.V.
- 14.00 uur voor Robeco Global Stars Equities Fund N.V.
- 15.30 uur voor Rolinco N.V.

Agenda voor de AVAs:

1. Opening en mededelingen
2. Verslag van de directie omtrent de gang van zaken en het gevoerde bestuur in het afgelopen boekjaar
3. Vaststelling van de jaarrekening over het boekjaar 2025 (ter besluitvorming)
4. Vaststelling van de winstverdeling (ter besluitvorming)
5. Decharge van de directie (ter besluitvorming)
6. Verlening van de opdracht tot onderzoek van de jaarrekening over het boekjaar 2026 aan Forvis Mazars Accountants N.V. (ter besluitvorming)
7. Voorstel tot wijziging van de statuten (ter besluitvorming)
8. Voorstel tot vermindering van het geplaatste kapitaal (alleen voor Robeco US Conservative High Dividend Equities N.V.; ter besluitvorming)
9. Sluiting

De agenda's voor de vergaderingen en de voorstellen tot wijziging van de statuten liggen ter inzage op het kantooradres van de Vennootschappen voor aandeelhouders en anderen die daartoe gerechtigd zijn (Weena 850, 3014 DA Rotterdam). Deze documenten zijn ook kosteloos verkrijgbaar via www.robeco.com/riam, en bij ING Bank N.V. Issuer Services, Foppingadreef 7, 1102 BD Amsterdam (agm.pas@ing.com). De jaarverslagen van de laatste drie jaar, de prospectussen en het Essentiële Informatiedocument zijn ook beschikbaar via www.robeco.com/riam. De jaarverslagen over 2025 zullen beschikbaar zijn vanaf 30 april 2026. Indien de vergadering besluit tot instemming met de voorstellen, dan zal dit niet afzonderlijk bekend worden gemaakt.

De directies van de Vennootschappen hebben bepaald dat als stem- en vergadergerechtigden hebben te gelden, diegenen die op 29 april 2026 (de "Registratiedatum") zijn geregistreerd als aandeelhouders van een of meer van de bovenvermelde Vennootschappen. Hierbij wordt in aanmerking genomen het aantal aandelen na verwerking van alle bij- en afschrijvingen per de Registratiedatum in de administratie van een bij Euroclear Nederland aangesloten instelling.

Aandeelhouders die aan een vergadering willen deelnemen of een volmacht willen afgeven, kunnen zich vanaf 30 april 2026 tot en met 20 mei 2026 via de financiële instelling waar zij een effectenrekening aanhouden, aanmelden bij ING Bank N.V. voor de aandelenrekening Robeco Global Stars Equities Fund - EUR E, Rolinco - EUR E, Rolinco cumulatief preferente aandelen, Robeco Afrika Fonds - EUR E, Robeco US Large Cap Equities - EUR G, Robeco US Conservative High Dividend Equities - EUR G en Robeco Umbrella Fund I N.V. - Robeco QI Global Developed Conservative Equities Fund - EUR G. Houders van alle andere aandelenklassen kunnen zich vanaf 30 april 2026 tot en met 20 mei 2026 aanmelden bij de betreffende Vennootschap via meetings@robeco.nl. Alle aanmeldingen moeten vergezeld gaan van een verklaring van deze financiële instelling waarin het aantal aandelen is vermeld dat op de Registratiedatum door de betreffende aandeelhouder werd gehouden.

De stem- en vergaderrechten kunnen desgewenst worden uitgeoefend door een schriftelijk gevolmachtigde. Volmachtformulieren zijn kosteloos verkrijgbaar op het kantooradres van de Vennootschappen, via www.robeco.com/riam en bij ING Bank N.V. Om een volmacht af te geven moet een aandeelhouder zijn aandelen aanmelden op de manier zoals hierboven is beschreven. Het volledig ingevulde volmachtformulier, inclusief steminstructie, moet uiterlijk op 20 mei 2026 zijn ontvangen op één van de in het formulier vermelde adressen. De gevolmachtigde dient een bewijs van registratie en een kopie van de volmacht in te leveren bij de inschrijfbalie op de dag van de vergadering vóór de aanvang van de vergadering.

De directies

Rotterdam, 13 april 2026

DIERGEDRAG

'Burgeroorlog' chimpansees met dodelijke gevolgen

Ze behoorden ooit tot dezelfde gemeenschap. Maar na het uiteenvallen hiervan gingen twee groepen chimpansees in Oeganda elkaar met grof geweld te lijf.

Hendrik Spiering

AMSTERDAM

Een grote chimpanseegroep in Oeganda is in een paar jaar uit elkaar gevallen in twee elkaar fel bevechtende aparte groepen. De kleinere 'westelijke groep' heeft jarenlang dodelijke aanvallen gedaan op de 'centrale groep', waarvan de leden toch vrijwel allemaal goede bekende waren. Zeker zes dodelijke westelijke aanvallen leidden in de jaren 2018-2024 tot zeven gedode mannen en veertien gedode kinderen bij de centrale groep.

Mogelijk is deze uitzonderlijke 'burgeroorlog' in het Oegandese Kibale-woud mede veroorzaakt door een plotselinge dood van vijf chimpmannen en een chimpvrouw in 2014, waarschijnlijk door ziekte. Dat kan het sociale netwerk van de groep flink hebben verzwakt, zo schrijft een groot team van primatologen onder leiding van Aaron Sandel (Universiteit van Texas, Austin) deze week in *Science*. Dat chimpanseemannen soms naburige groepen overvallen en ernstig

mishandelen tot soms de dood erop volgt was al wel bekend. Maar dat ze ook buren vermoorden die een paar jaar eerder nog tot de eigen groep behoorden is wel een verrassing.

Aan de breuk gingen in het bos van Kibale geen bijzondere sociale processen of bijzondere gedragingen vooraf. De onderzoekers denken dat een 'burgeroorlog' als deze dus mogelijk is zonder grote culturele of andere breuken, en voornamelijk op basis van de (toevallige) verbrekking van persoonlijke relaties.

Stabiele persoonlijke contacten

Mariska Kret, primatoloog en psycholoog aan de Universiteit Leiden, vertelt in een reactie het onderzoek fascinerend te vinden, precies door die nadruk op de rol van de persoonlijke verhoudingen in het ontstaan van de breuk. „Dat blijkt ook bij deze naaste verwanten van de mens de basis van de samenhang in een groep”, zegt ze in een telefoongesprek. Ze wijst ook op de grote omvang van de groep als belangrijke factor. „Maar daarmee kom je

ook uit bij persoonlijke verhoudingen. Want kennelijk is hier *Dunbar's number* overschreden.” Dat is de hypothese van antropoloog en psycholoog Robin Dunbar dat er voor mensen (en andere dieren) een maximaal aantal personen bestaat waarmee je nog stabiele persoonlijke contacten zou kunnen onderhouden. Voor mensen ligt dat getal

Zeldzame onderlinge gevechten na de dood van vijf chimpmannen en een chimpvrouw

hoog, rond 150, bij andere dieren lager. Kret: „Dus als zo'n chimpanseegroep echt te groot wordt, zie je kennelijk dat ze elkaar eerst gaan negeren en uiteindelijk leidt die verwijdering hier tot geweld.”

De conclusies in *Science* over deze breuk bij chimps, toch naaste verwanten van de mens, vormen volgens de onderzoekers ook een tegenargument tegen theorieën over mensenconflicten waarbij

juist wel die culturele tegenstellingen centraal staan. Ze eindigen hun artikel dan ook met de observatie dat het „in sommige gevallen aan de kleine dagelijkse verzoeningen en herenigingen tussen individuen kan liggen dat we kansen voor vrede kunnen vinden”.

De langdurige observaties van het splitsingsproces en de daaropvolgende strijd werpen in ieder geval een nieuw licht op groepsplitsingen bij chimpansees, die samen met bonobo's de naaste verwanten vormen van de mens. Hoewel iedere chimpanseegroep overdag in kleine groepjes uiteenvalt en ook 's nachts niet altijd helemaal samen is, splitsen chimpanseegroepen zelden permanent. Dat bleek tenminste ruim tien jaar geleden uit analyses van Y-chromosoom-varianties in chimpanseegroepen (waar mannen vrijwel nooit de groep verlaten). De gemeenschappelijke voorouder van de mannen in een chimpanseegroep leefde vrijwel altijd al honderden jaren eerder, en soms zelfs wel tweeduizend jaar.

Maar al in de jaren zeventig had

Chimpansees uit verschillende clusters vóór de splitsing van de groep. FOTO AARON SANDEL

primatoloog Jane Goodall het gevoel dat twee elkaar vijandige chimpgroepen in het bos van Gombe, Tanzania, ooit samen één groep hadden gevormd. Daar werden toen in een paar jaar een chimpvrouw en alle zes mannen van de ene groep door mannen van de andere gedood. Die moordpartijen baarden toen groot opzien, maar duidelijk werd ook dat die strijd met naburige groepen het territorium van een groep aanzienlijk kon vergroten, hetgeen kan leiden tot meer voedsel en ook groei van de eigen groep.

Drie fasen van een burgeroorlog

De 'burgeroorlog' in de langdurig onderzochte Ngogo-groep in het Kibale-woud voltrok zich in drie fasen. Van de mannen in de groep werden jarenlang de onderlinge verhoudingen in kaart gebracht. In de eerste fase (van 1998 tot 2014) was er nog niks aan de hand, al was de groep wel erg groot, met ruim zeventig volwassen mannen. Binnen de groep bestonden wel clusters van mannen die vaker met elkaar omgingen, maar die groepen waren vloeibaar. Ieder jaar wisselde gemiddeld 30 procent van de cluster. En ook seksueel was er ruime uitwisseling: bijna de helft van alle baby's had een vader en moeder uit verschillende clusters. Op een lager niveau zagen de onderzoekers soms wel behoorlijk permanente 'klieken' van twee of drie mannen die nooit in verschillende clusters zaten. Maar nooit volgens de latere scheidslijnen. Pas in 2014 verscheen er een kliek van chimpmannen die alle drie tot de latere westelijke groep zouden gaan behoren.

De tweede fase (2015-2018) bestond uit groeiende polarisatie en de definitieve breuk. Op 24 juni 2015 kwamen het toenmalige westelijke en het centrale cluster samen, en normaal zouden die elkaar als groepsgenoten hebben begroet, maar de westelijken renden weg, achternagezeten door de centralen. In 2016 gingen een aantal westelijken patrouilleren in de buurt van de centralen, overigens de eerste keer nog wel met een paar centralen in de patrouille. In 2017 kwamen er ook centrale patrouilles en ontstonden de eerste gevechten tussen de patrouilles. De territoria werden definitief gescheiden. Het laatste kind met een westelijke én centrale ouder was al in maart 2015 verwekt. De westelijken bestonden uiteindelijk uit 10 mannen en 22 vrouwen, de centralen uit 30 mannen en 39 vrouwen.

De derde fase (2018) was er een van dodelijk geweld, waarbij westelijken centrale mannen en kinderen doodden in minstens zes overvallen.

Behalve de ongewone dood door ziekte in 2014 van zes groepsleden, kan het groepsevenwicht ook zijn verstoord door de wisseling van de alfaman in 2015, waarbij overigens zowel de oude als de nieuwe alfa tot het centrale cluster behoorde. Een derde versturende factor kan de longepidemie zijn geweest in 2017, vlak voor de definitieve breuk. Daarbij stierven maar liefst 25 chimpansees, waaronder vier mannen (twee centralen en twee westelijken) en tien vrouwen. Een van de westelijke mannen die stierven was een van de laatsten die nog contacten in beide groepen onderhielden.

Advertentie

nrc webwinkel

Adviesprijs fabrikant 139,-
99,-

BLOOMING GOOD
Levensechte bloemen die blijven

- Topkwaliteit kunstbloemen seizoen na seizoen
- Keuze uit verschillende boeketten
- Duurzaam, onderhoudsvrij en allergievriendelijk
- Van het best beoordeelde kunstbloemenmerk

Haal iets bijzonders in huis met de luxe kunstbloemen uit de nieuwste collectie van Blooming Good. De zorgvuldig samengestelde zijden bloemen vormen samen een kleurrijk boeket dat direct de aandacht trekt. Dankzij de hoogwaardige materialen en verfijnde details ogen de bloemen opvallend realistisch en behouden ze jarenlang hun schoonheid. Of het nu voor je woonkamer of kantoor is, de kunstbloemen passen bij elk interieur. Te bestellen met bijpassende vaas.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/bloemen

Advertentie

nrc webwinkel

TIJDLIJN VAN DE WETENSCHAP
Het volledige verhaal van de menselijke vooruitgang in beeld

- Uiterst overzichtelijk boek met meer dan 500 afbeeldingen, verhelderende teksten en thematische pagina's
- Opvolger van de populaire *Tijdslijn van de geschiedenis* en *Tijdslijn van de Tweede Wereldoorlog*
- Samengesteld door een internationaal team van gezaghebbende historici en wetenschappers

De geschiedenis van de mensheid wordt gedreven door wetenschappelijke inzichten. Van onze verre voorouders die met werktuigen leerden omgaan tot de moderne doorbraken die de wereld hebben gevormd waarin we vandaag de dag leven. Denk aan de revolutionaire inzichten van Isaac Newton en Marie Curie en het baanbrekende werk van 's werelds eerste theoretische natuurkundige Christiaan Huygens en priester-astronoom Georges Lemaître.

Met prachtige illustraties en heldere uitleg legt *Tijdslijn van de wetenschap* de geschiedenis van de wereldwijde wetenschap uit en duikt het stap voor stap in het verhaal van wetenschappelijke ideeën, praktijken en vooruitgang.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/tijdslijn

THE MASTERS

Het lukte McIlroy pas op de laatste negen holes aanvullend spel te tonen

Golfer Rory McIlroy prolongeerde in Augusta zijn zege bij The Masters, dat was sinds Tiger Woods in 2001 niemand gelukt.

Remmelts Otten

AMSTERDAM

Het was een zenuwlopend weekend voor de fans van de 36-jarige Rory McIlroy. Afgelopen vrijdag had de Noord-Ierse topgolfer de eerste twee dagen afgesloten met de grootste voorsprong ooit halverwege The Masters op de beroemde baan in Augusta, een gat van zes slagen.

Maar hij raakte die marge in de laatste twee speelronden zaterdag en zondag helemaal kwijt na vele, vele missers en moest zondag de leiding tijdelijk afstaan aan eerst de Amerikaan Cameron Young en daarna de Engelsman Justin Rose. Beiden stonden even twee slagen voor.

Pas op de laatste negen holes lukte het McIlroy eindelijk om aanvullend spel te combineren met het briljant corrigeren van de foutjes die hij toch nog maakte. Indrukwekkend was onder meer de afslag naar de verraderlijke, kleine green van hole 12, waar de wind moeilijk te lezen is. Zijn bal landde vlak over de bunker, rolde tot ruim twee meter van de vlag en werd verzilverd met een *birdie* (één slag onder het baangemiddelde).

Tenenkrommend was tot slot de

Ik denk dat mijn doorzettingsvermogen op dit toernooi zich begint uit te betalen

Rory McIlroy

afslag op de laatste 18de hole. McIlroy 'verdedigde' op dat moment een voorsprong van twee slagen op de nummer één van de wereld, de Amerikaan Scottie Scheffler, die al klaar was. Maar McIlroy sloeg zijn golfballetje verder rechts in het bos dan hij ooit had gedaan in de achttien jaren dat hij al aan het toernooi in Augusta meedoet. Hij had geluk dat hij met zijn volgende slag nog steeds richting de green kon slaan. De tweede slag landde in een bunker, maar McIlroy vond daarna wel de green en stelde met twee putts zijn zege veilig.

Doorzettingsvermogen

„Het is ongelooflijk dat het me zeventien jaar kost om mijn eerste groene jasje [voor de eindwinnaar] te veroveren, en nu win ik er meteen twee op rij”, zei Rory McIlroy na afloop van het toernooi. „Ik denk dat mijn doorzettingsvermogen op dit toernooi zich begint uit te betalen.”

McIlroy, die volgende maand zijn 37ste verjaardag hoopt te vieren, was vorig jaar de zesde golfer ooit die het lukte om alle vier de majors - de belangrijkste toernooien - te winnen: The Masters, de Britse Open, de US Open en het

Rory McIlroy in de bunker van de laatste hole, na zijn winnende putt juichend voor het publiek in Augusta en bij de hulding met zijn tweede groene jasje. FOTO'S EPA/ERIK S. LESSER, REUTERS/KYLIE COOPER EN EPA/CHRIS TORRES.

PGA Championship.

Dit jaar werd hij de vierde speler in de 'back-to-back'-club van golfers die het lukte om hun titel te verdedigen. De andere drie zijn de Amerikaanse legende Jack Nicklaus (1965 en 1966), de Engelsman Nick Faldo (1989 en 1990) en ook de Amerikaan Tiger Woods (2001 en 2002).

Indrukwekkend

Dit indrukwekkende rijtje geeft nog maar eens aan dat Rory McIlroy tot de grootste golfers aller tijden behoort, en op dit moment is hij misschien wel de belangrijkste speler ter wereld. Weliswaar is de 29-jarige Scheffler al sinds maart 2022 de aanvoerder van de wereldranglijst, maar Scheffler loopt nog twee major titels achter op McIlroy (vier tegen zes) en McIlroy won bovendien als de onomstreden leider van het Europese Ryder-Cupteam de laatste twee edities van de Verenigde Staten.

McIlroy genoot de afgelopen dagen van het toernooi in de staat Georgia van zijn status als kampioen. Vorig jaar kwam hij twee dagen voor aanvang van het toernooi aanrijden bij het clubgebouw voor een diner met een aantal leden van de club, en zag hij op het balkon een paar collega's staan.

Het is ongelooflijk dat het me 17 jaar kost mijn eerste groene jasjes te veroveren, nu win ik er twee op rij

Rory McIlroy

Zij waren daar voor het Champion's Dinner dat de regering kampioen geeft voor de oud-winnaars. McIlroy wilde wegduiken en zijn auto uit het zicht parkeren omdat hij zich schaamde dat het hem nog niet gelukt was om tot dat illustere clubje topspelers door te dringen. Dit jaar mocht hij zelf het diner samenstellen. Volgend jaar mag dat weer.

Toverballen

Vrijdag tijdens de tweede ronde van vrijdag bleek hoe vrijuit McIlroy kon spelen nadat die last vorig jaar van hem afgevallen was. Het lukte hem nu weliswaar op geen enkele hole om zijn afslag op de fairway te slaan. Alle veertien afslagen op de par-4 en par-5 holes eindigden in het hoge gras of tussen de hoge bomen.

Toch lukte het Rory McIlroy met toverballen om die ronde zeven onder par (baangemiddelde) te spelen, de beste ronde van de speel-dag. Vrijwel de hele ronde straalde het plezier van zijn gezicht. Op zaterdag en zondag maakte hij het zichzelf weer moeilijk, maar op de laatste negen viel alles net op tijd samen voor een tweede, groene jasje.

Uitbater Jef Engelen van Druyts Sportlokaal in het centrum van Herentals.

REPORTAGE VLAAMSE WIELERSTAD HERENTALS

Na 'de keizer' verdient Wout ook standbeeld in Herentals

In Herentals zijn ze verwend met grote renners, maar Van Aerts zege in Roubaix was speciaal.

Door Paul van der Steen Fotografie Merlin Doomerink

Cafébezoeker Maarten van Dyck in Café Welkom met een bolleke bier.

In Café Welkom hangt Rik van Looy aan de muur.

HERENTALS

Midden in Herentals, tussen au-berginekeurige tulpen, staat een drie meter hoge oudere heer in gietijzerpolyester. Een klein fietsje op de sokkel maakt al duidelijk dat hier een wielercoureur staat. Niet zo maar een, vertelt de tekst onder een vuil geworden glasplaatje in het plaveisel, maar de 'keizer van Herentals': 'Winnaar van 493 wielervedstrijden, wereldkampioen op de weg in 1960 en 1961. Rik is de enige winnaar die de 6 klassiekers buiten categorie won.' Onder die zeges: drie in Parijs-Roubaix (1961, 1962 en 1965). Rik is Rik van Looy (1933-

2024), de grote Vlaamse kampioen uit de jaren 50 en 60.

Baas boven baas. „Maar ook Wout van Aert heeft zondag een standbeeld in 'zijn' Herentals verdiend”, vindt Jef Engelen (50), uitbater van het naast het Van Looy-monument gelegen Sport Lokaal Druyts. „Wat een koers!” Engelen had eigenlijk al vroeg in de middag naar zijn café. Daar bleef de tap maar lopen. „Normaal sluiten we op zondag om zes uur. Dat is nu acht uur geworden.”

Deze maandag gaat de nu al legendarische editie 2026 van Parijs-Roubaix op het groot scherm steeds maar op herhaling. „Let

op”, lacht Engelen, „subiet wint hij weer.”

Staf Davidson (71) ziet vanachter zijn tafeltje wat hij zondag thuis bekeek. De zege in de klassieker ontroerde extra door alle pech die Van Aert de afgelopen jaren leek te achtervolgen. Zelf kende Davidson, voormalige volleyballer en volleybalcoach op het hoogste niveau, ook de nodige „malheur”: eerst kanker, daarna een hersenbloeding. Maar toen Van Aert in Roubaix als eerste over de meet ging, stond hij recht. „Mijn vrouw hielp me mee over-eind trekken.”

Loodzware Carrefour de l'Arbre Davidson is in gesprek met Rita van den Bulck, moeder van uitbater Engelen. „We gunnen het Wout zo”, zegt ze. „Het is zo'n eenvoudi-

ge jongen. Rustig en bedaard. En een echte familieman.” Volgens Davidson kan dat lieve soms Van Aerts valkuil zijn. „Hij zou af en toe nog egoïstischer mogen zijn.”

Van den Bulck verheugt zich stiekem op de komende gesprekken met haar vriendin, de schoonmoeder van Christoph Roodhooft, de ploegleider van Van Aerts grote rivaal Mathieu van der Poel. „We plagen elkaar graag na koersen.”

Ook oud-coureur Roodhooft komt uit Herentals. Zoals heel veel meer renners uit het stadje in de Kempen en aanpalende dorpen komen: Bart Wellens, Mario Aerts en de wereldkampioen veldrijden Paul Herygers en Erwin Ver-veken. Ook Van Aert won die mondiale crossrittel drie keer. Zijn prijzenkast was voor zondag al rijk gevuld.

Maar keienklassiekers tellen in Vlaanderen twee-, zo niet driedubbel. „Dit was zijn mooiste zege”, vindt Engelen. Van boven de bar haalt hij ingelijste foto's van zijn bezoek aan Parijs-Roubaix tevoorschijn. Een ervan is een close-up van kasseien op de loodzware Carrefour de l'Arbre. „Pas als je het zelf van dichtbij ziet, weet je hoe slecht de weg er daar bij ligt.” Engelen's andere hand gaat open. Een meegenomen steentje uit de Carrefour de l'Arbre wordt zichtbaar.

In zijn zaak hangen volop koers-truien, ook van Wout van Aert. De regenboogtrui dankt de uitbater aan het vrijgezellenfeest van de renner in zijn zaak. „Ik beloofde Wout 30 procent korting als hij mij een truitje kon bezorgen.”

Het is zo'n eenvoudige jongen. Rustig en bedaard

Rita van den Bulck

moeder van een uitbater in Herentals

Nu gaat Van Aert volgens Engelen over anderhalf uur „op de vlieger naar Marbella”, weet Engelen. „Even vakantie. Daarna weer door met het wielerseizoen: de rondes van Frankrijk en Spanje en het WK in Canada.”

Bij gebrek aan huldiging geniet Herentals nu vooral na in gesprekken op straat en in aan de wielersport gewijde horecagelegenheden. Café Welkom is nog meer dan Sport Lokaal Druyts vergeven van de relikwieën. Krukken en stoelen in de kleuren en met belettering van ploegen van weleer. Elk stukje wand en zelfs plafonds vol aandenkens voor de helden op twee bandjes. Het mooiste stuk: een ingelijste koersbroek met knooppertels van Rik van Looy met als begeleidende tekst: 'De broek van de keizer!'

Aan een van de tafels zit Maarten van Dyck (39) achter „een bolleke” bier. Hij woont eigenlijk in Arendonk. „Maar als ik hier in de buurt ben, moet ik hier altijd even aan. Alles in dit café ademt koers.”

Nog geen nieuwe talenten

Zondag keek hij thuis. Als ouder van een jong kind was kijken in de kroeg geen optie. Van Dyck toont een filmpje waarop zijn 2-jarige peuter Cyril kijkend naar de laatste ronde van Van Aert en Pogacar op de wielersbaan roept dat de „gele fiets” moet winnen. „Dat kan hij wel zeggen. De naam 'Wout van Aert' uitspreken lukt nog niet”, legt de vader uit. Daar wordt aan gewerkt. En misschien gaat Cyril ooit zelf nog eens koersen. „Bij mij had mijn nonkel dat wel gewild, maar vonden mijn ouders het geen goed idee. Te gevaarlijk. Bij Cyril zou zijn moeder weleens dwars kunnen liggen.”

Aan de bar bij Druyts twijfelen de aanwezige gasten of er al sneller een nieuw groot Herentals talent aankomt. Coureurs van het kaliber Van Looy en Van Aert dienen zich nog niet aan. De talentontwikkeling gaat wel door.

Op De Vesten in Herentals, waar het nu vakantie is, leidt oud-wereldkampioen Herygers de opleiding waar sport en middelbare school kunnen worden gecombineerd. Engelen: „Het is voor coureurs én mechaniekers. Ook Wout heeft er gezeten.”

Overleden

Zoals hij was is in alle rust en stilte overleden

Simon Klaas Tamminga

Grootebroek 11 mei 1930 - Oosterbeek 3 april 2026

In besloten kring is afscheid genomen.

Correspondentie Executive:
monique.janssen@nalatenschapsmakelaar.nl

Steenjies schoppen aan de achterkant van de maan

Losgeraakt van de groep

Met veel verdriet geven wij kennis van het overlijden van

Jaap Kloosterman*Amsterdam, 1 juli 1948
† Ede, 8 april 2026Eerder getrouwd geweest met
Ineke Mertens († 2016)Jenneke Quast
José Kloosterman en Harry van der Graaf
Han Quast en Carla Aalse
Jeannette Quast en Rob Lemaire
(in liefdevolle herinnering)
Ot en Jill Quast
Erhan Gunaydin en Merve Akaya

Correspondentie: jenneke.quast@gmail.com

Het afscheid zal plaatsvinden op
donderdag 16 april om 13:00 uur in de
aula van Gemeentelijke begraafplaats Ede,
Asakkerweg 6, Ede.
Aansluitend vindt de begrafenis plaats op
bovengenoemde begraafplaats.Na afloop is er een samenzijn
in de koffiekamer.**Andrew Sterneberg**Andy, lieve neef, we missen je enorm -
je mooie karakter en warme,
attente persoonlijkheid.Joan en Igor Nertl-Sterneberg
Oscar en Sam
Edgar en Aleid
Paul en Nina
en kleinkinderenMoedig en wilskrachtig tot het laatste moment heeft
onze lieve, eigenzinnige mama en allerliefste oma
rustig haar laatste adem uitgeblazen.**Corry Krimp*** Schoorl, † Purmerend,
13 juni 1942 10 april 2026*Zij was er altijd voor ons.
We zullen haar ontzettend missen.*

Gijsbert †

Welmoet en Avi
Tamar, Alon, SivaanDe uitvaartplechtigheid zal plaatsvinden op
donderdag 16 april om 13.30 uur in de aula van
natuurbegraafplaats Geestmerloo, Nauertogt 21A te
Koedijk. Aansluitend begeleiden we Corry naar haar
laatste rustplaats. Na afloop is er gelegenheid om
elkaar te ontmoeten.*Een natuurvriendelijke bloem of tak om bij haar te leggen
heeft onze voorkeur.*Correspondentieadres: Charon Uitvaartbegeleiding,
t.a.v. familie Corry Krimp, Lamoraalweg 56,
1934 CB Egmond aan den Hoef.Met verdriet, maar dankbaar voor wat zij voor
ons en onze gezinnen heeft betekend, hebben
wij afscheid genomen van onze zus en schoonzus

HERMINA J.A.C.G.

(HERMIEN)

Schiebroek Deventer
29 november 1934 4 april 2026

Leendert E.P. van der Waal †

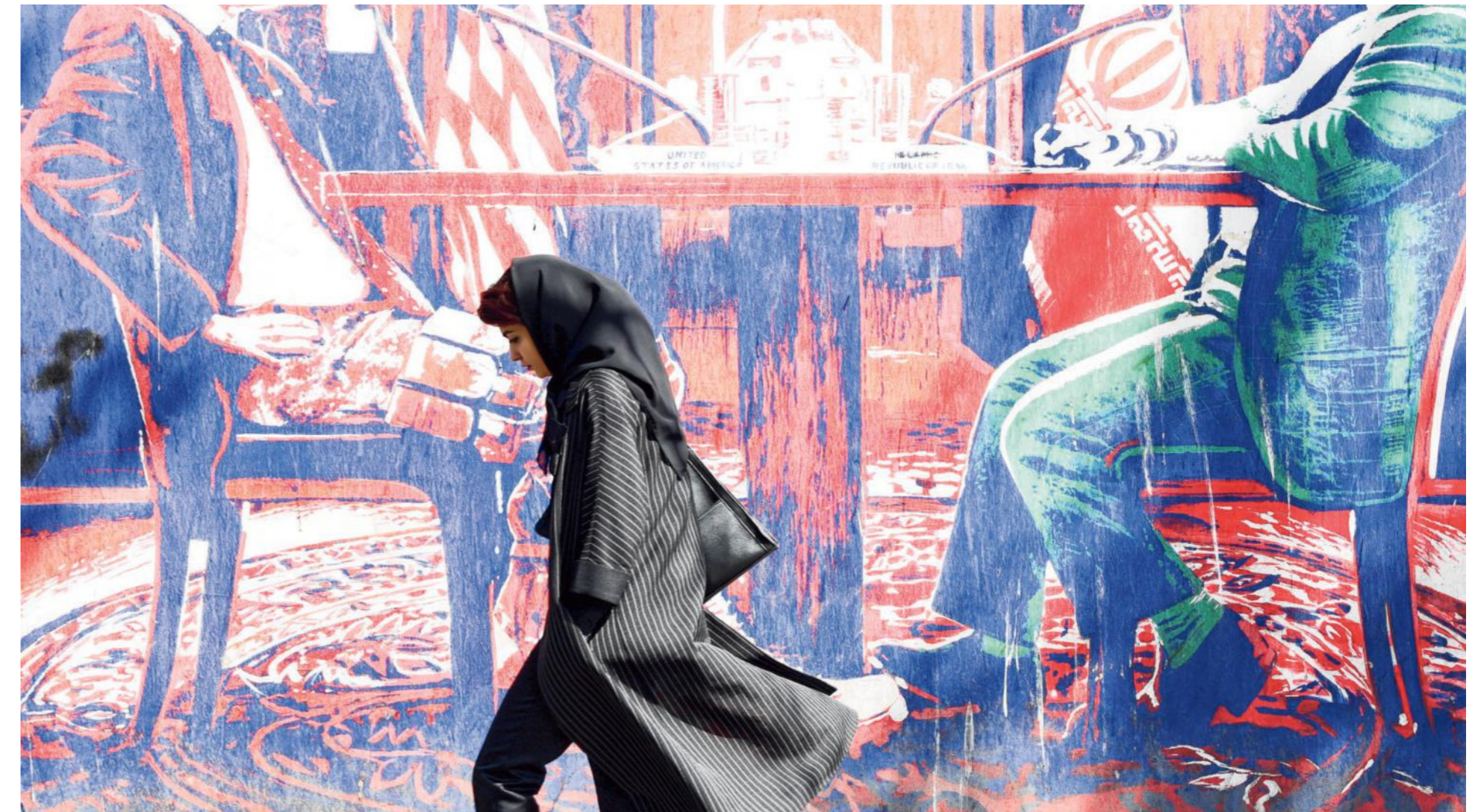
Henriette † en Franz † Visser- van der Waal

Huibert † en Olga van der Waal-Snoek

Elsa † en Ludwik † Meier- van der Waal

Isaac en Olga van der Waal-Boom

Anneke van der Waal en Gerrit van den Hof

Het afscheid heeft in besloten kring
plaatsgevonden.Correspondentieadres:
van Houderingelaan 14, 2341 BK Oegstgeest
i.vanderwaal@hotmail.com**Colofon familieberichten****Opgave van een familiebericht**Een familiebericht kunt u opgeven via
nrcadvreren.nl/familieberichten of een e-mail naar
familieberichten@nrc.nl**Afdeling familieberichten**Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052
(ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur) of via e-mail:
familieberichten@nrc.nl**Sluitingstijden**Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op
de dag vóór plaatsing. Voor plaatsing op maandag
uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Een vrouw loopt langs een muurschildering die de onderhandelingen tussen Iran en de VS laat zien, vlak bij de Amerikaanse ambassade in Teheran. FOTO ABEDIN TAHERKENAREH/EPA

Europa is geloofwaardiger dan de VS, en dat weet Iran

Europa staat buitenspel in het conflict met Iran, maar voelt wel de gevolgen. Dat moet en kan anders, zegt *Steven Everts*, als we diplomatiek het voortouw nemen.

essentieel voor industrie en technologie. Poetn profiteert enorm van hogere energie-inkomsten, en schaarse luchtverdedigingsraketten zijn minder beschikbaar voor Oekraïne.

Europa leidde de onderhandelingen Misschien nog pijnlijker is dit: we staan diplomatiek buitenspel. Het was Pakistan, met hulp van Turkije en Saudi-Arabië, dat het tijdelijke staakt-het-vuren organiseerde. Europese leiders reizen wel, bellen veel en zeggen vaak verstandige dingen. Maar de realiteit is dat anderen de lijnen uitzetten.

Dat accepteren we bijna gelaten, als of er geen alternatief is. Maar dat is er wél. Sterker nog, op dit dossier beschikt Europa over iets wat Washington juist mist: diplomatieke geloofwaardigheid. Nog niet zo lang geleden leidde juist de Europese Unie de internationale onderhandelingen met Iran. Sinds 2006 voerde de EU de diplomatieke regie, die in 2015 uitmondde in het nucleaire akkoord: nog altijd een van de kroonjuwelen van de Europese diplomatie en een van de weinige tast-

bare successen van multilaterale diplomatie in het Midden-Oosten. Pas nadat Trump daar in 2018 uitstapte, begon de gestage afval naar de huidige chaos.

Precies daarom moet Europa niet afwachten, maar het initiatief nemen. Het urgentste doel is helder: de Straat van Hormuz moet weer open. Dat is niet alleen een Europees belang, de Golfstaten willen het en Aziatische landen willen het ook. En uiteindelijk heeft ook Iran belang bij een regeling met buurlanden en andere internationale partners. Er moet dus onderhandeld worden. De vraag is alleen: door wie, met wie en onder welke voorwaarden?

De gedachte dat opening van de straat van Hormuz vooral militair kan worden 'afgedwongen', zoals Trump suggereert en al enige tijd van Europa verlangd dat het hiervoor snel marineschepen moet sturen, is een illusie. Iran heeft de zeestraat niet permanent te sluiten om haar feitelijk te blokkeren. Een handvol drones, mijnen en gerichte dreiging volstaan om verzekeraars en rederijen af te schrikken. Dat zien we nu

Steven Everts is directeur van het EU-Instituut voor Veiligheidsstudies.

al. Formeel is het Iraanse optreden in strijd met het zeerecht, maar juridisch gelijk hebben en juridisch gelijk krijgen zijn niet hetzelfde. Kort en goed: er zal onderhandeld moeten worden.

Nieuwe diplomatieke coalitie

Europa zou daarom een diplomatieke coalitie moeten smeden met de Golfstaten en met grote Aziatische energie-importeurs als India, Japan, Zuid-Korea en, waar mogelijk, ook China. Niet als anti-Amerikaans blok, maar als serieuze onderhandelingsgroep met één direct doel: een werkbare internationale regeling voor vrije en veilige doorvaart door Hormuz, uitgewerkt met Iran en Oman. Elders in de wereld bestaan ook afspraken over toegang en doorvaart in geopolitiek gevoelige zeestraten, zoals de Bosporus, het Suezkanaal en het Panamakanaal. Waarom niet hier?

Zo'n *coalition of the willing* moet in de eerste plaats diplomatiek zijn, niet militair. Mijnenvegers, marineschepen en escortes kunnen later een rol spelen, maar als sluitstuk, niet als beginpunt. Wie die volgorde omdraait, vergroot juist de kans op escalatie zonder de doorvaart werkelijk te herstellen. Europa zou hier iets kunnen leren van president Zelensky. Die wacht zelden af tot de wereld voor Oekraïne in beweging komt. Hij creëert beweging. Dat is precies wat Europa nu ook moet doen. Niet blijven hangen in het enkel uitspreken van principes en afwachten wat anderen doen, maar zelf handelen.

Psychologen hebben een term voor het gedrag dat Europa te vaak vertoont: aangeleerde hulpeloosheid. Dat is de passiviteit en moedeloosheid die ontstaan wanneer mensen zich herhaaldelijk machteloos wanen. Het is een menselijk mechanisme, maar voor geopolitiek is het dodelijk. Hulpeloosheid is geen lot en irrelevantie evenmin. Ze zijn het gevolg van keuzes. Nu is er opnieuw zo'n keuzemoment. Recht Europa de rug, zoals het deed tegenover Trump over Groenland? Of laat het ook nu de geschiedenis over zich heen komen?

BRIEVEN

FOTO: OLIVIER MIDDENDORP

Een politieke partij is geen chipsmerk

Het opiniestuk over de naamswijziging naar PRO overtuigt allerminst (7/4). De stelling dat mensen hun partij zijn, is achterhaald. Ooit was dat wellicht het geval in een sterk verzuild samenleving, maar tegenwoordig stemt de kiezer vaker op gevoel, op de persoon en gedreven door actuele thema's. De loyaliteit van vroeger is verdwenen; de kiezer van nu wisselt veel makkelijker. Vergelijkingen met merken als de Postbank of de PTT raken dan ook kant noch wal. Een politieke partij is geen bank of biermerk. Dat kiezers zich niet louter laten leiden door merkherkenning, blijkt wel uit de politieke praktijk: partijen als de LPF, en later de PVV of Forum voor Democratie, wisten zonder enige historische

naamsbekendheid in no time een plek te verwerven. Ook de bewering dat de naamswijziging een politiek vacuüm bewerkstelligt, is ongefundeerd. De PvdA was zelf ooit het resultaat van een fusie tussen de SDAP, de VDB en de CDU; drie partijen met elk een eigen ideologie en achterban. Toch groeide de PvdA daarna uit tot de grootste partij van Nederland. Waarom zou dat nu fundamenteel anders zijn? Het gaat er niet om hoe een partij zich noemt, maar of zij erin slaagt kiezers inhoudelijk te overtuigen. Dát zal bepalend zijn voor het succes of het falen van PRO.

Jan ten Klooster Lichtenvoorde

AFRIKA

Geen landjes

Na het lezen van de verder boeiende column (4/4) over de veronderstelde nieuwe wereldorde wil ik Caroline de Gruyter graag attenderen op het bestaan van de Equal

Earth-kaart, of eenvoudigweg verwijzen naar Wikipedia. Dan kan zij voortaan het badinerende „het ene Afrikaanse landje na het andere” achterwege laten voor staten als Ivoorkust (tien miljoen meer inwoners dan Nederland), Tsjad (het op twintig na grootste

land ter wereld) en Mali (bijna dertig keer zo groot als Nederland). Een sterker Europa, bepleit door De Gruyter, bereiken we óók door een respectvolle omgang met staten die al meer dan genoeg geleden hebben onder koloniaal eurocentrisme. Nynke Weinreich Haarlem

ONDERWIJS

Juist met mbo heb je een toekomst

Met de uitspraak „als studenten langer over hun studie doen, maar uiteindelijk toch een diploma halen, dan heb je de student wel een toekomst gegeven” (Als eerste stopte deze hogeschool met het bindend studieadvies, 8/4) bevestigt de aangehaalde hogeschoolbestuurder het beeld dat je zonder ten minste een hbo-diploma geen kans maakt. Niet alleen zet je hiermee veel mensen weg als minderwaardig, maar het klopt ook allang niet meer. Zie NRC op 25 november vorig jaar: „Met een mbo-diploma maakt een werkzeker straks meer kans op een droombaan dan iemand met een hbo-opleiding, zo leert een nieuwe studie.” Er is nu al een groot gebrek aan praktisch opgeleide vakmensen. De mbo- en vmbo-studenten zijn op weg naar hun droombaan. Het wordt tijd dat ze ook gewaardeerd worden. Marleen Houpt Leiden

LANDBOUW

Verkeerde gif

Zouden Fokke & Sukke door hun voorgenomen overstap van intensieve naar biologische landbouw (Fokke & Sukke, 9/4) zo angstig en gedesorieënt zijn geraakt, dat ze een onkruidverdelingsmiddel hebben ingezet om insecten te bestrijden in een akkerbouwperceel? Lykele J. van der Broek Roermond

RUIMTEVAART

De maan is neutraal

In reactie op het Commentaar over de maanmissie Artemis III (10/4), het volgende: stel je voor dat we afspreken dat de maan Zwitserland is. Iedereen uit de wereld mag er naar toe: een maanbasis bouwen, delfstoffen voor kernfusie oogsten, maar alleen als er wordt samengewerkt. Op de maan is iedereen neutraal en een maanbewoner. Er is geen vijandschap, geen concurrentie, maar alleen vredige samenwerking en een eerlijke verdeling van kennis, kosten en essentiële grondstoffen. Dát zou toch eens een mooi streven kunnen zijn? Als dat lukt, straalt er misschien iets van af op aarde, zoals de zon indirect via de maan zijn licht op ons laat schijnen, zorgt deze innige samenwerking voor minder oorlogszuchtige expansiedrift op aarde. Een mens mag blijven hopen. Daniëlle Diemel

CORRECTIES EN AANVULLINGEN

ESA

In het artikel *Durft de EU al te dromen van de maan (en verder)?* (9/4, p. 30) stond dat het hoofdkantoor van het Europees Ruimteagentschap (ESA) in Noordwijk staat. Dat klopt niet. Het hoofdkantoor staat in Parijs, de grootste locatie - en het technisch hart - staat in Noordwijk.

COLUMN
SJOERD DE JONG

De rollen zijn omgedraaid

Je vraagt je toch af hoe Juliana het er vanaf zou hebben gebracht in het Witte Huis van de „oranje idioot” (Trump in de serie *Fargo*). Als vorstin van Oranje met een hang naar het hogere en spirituele zou ze hem aan het diner best de baas hebben gekund, met overloze verhandelingen over wereldvrede, buitenaards leven en Tibetaanse mystiek. Goed, haar ongedurige echtgenoot zou wat met zijn klatergouden bestek hebben gerinkeld, maar die had zich vast laten apaiseren met een excursie naar een Caraïbisch privé-eiland, of een schalkse blik in de échte FBI-dossiers over de vorige eigenaar. Trump had intussen, nog voor het dessert, eindelijk iemand ontmoet die hem overtrof in intuïtieve monologen. Hoezo wereldvreemd?

Het is eerder vertoond, per slot van rekening. In 1952 baarde Juliana tijdens een staatsbezoek aan de VS groot opzien met een pacifistische toespraak voor het Congres, midden in de Koude Oorlog. Diplomatiek Den Haag zweette peentjes, maar de Amerikanen smulden ervan. Het *Algemeen Handelsblad* sprak, geschrokken maar gerustgesteld door de ontvangst ervan, van een „meesterlijke toespraak”. De vorstin stond destijds onder invloed van gebiedsgenezers Greet Hofmans - en stel je eens voor wat die tweeweg had kunnen brengen aan de dis, of met wat prevelementen in de bouwput van de balzaal-in-aanbouw.

Genoeg gefantaseerd (maar ja, het surrealisme van het bewind-Trump vraagt erom). De gekte regeert. Met zijn roekeloze Iran-oorlog, opgejut door Netanyahu die na drie missers eindelijk een president trof die kinds genoeg is om zich te laten meeslepen („Ziet er goed uit”, zei hij volgens *The New York Times* over Israëls zonnige oorlogsvoorspellingen) heeft de instinctieve leider zijn dwaasheid opnieuw bewezen. In een acute crisis (die er, voor de goede orde, nu niet was) is het kiezen uit twee routes: korte metten onder het motto 'zachte heelmeeesters maken stinkende wonden' óf tot tien tellen en zien of de zaak zichzelf oplost („Hoedt u voor daadkracht”, zoals een oud-hoofdredacteur van *NRC Handelsblad* wel zei, om zijn niet-ingrijpen te rechtvaardigen). De bestuurlijke kunst is de juiste aanpak te kiezen voor de juiste crisis.

Maar waarom kiezen, als je instinct je iets anders vertelt? Keer op keer slaagt de elke-dag-een-deal-fantast Trump erin die twee operationele motto's op hun slechtst te combineren: daadkracht én stinkende wonden. Resultaat? De

puinhopen roken inmiddels van Minneapolis tot Teheran. De onpasselijke opbrengst van een presidentschap (als het die naam verdient) dat is gestookt op megalomanie, wraakzucht, een ongebreidelde geloof in de macht van geld en een hang naar slaafse loyaliteit. Mark Rutte, pas weer op vrienden-audiëntie, kan erover meepraten nu ook hij, baas van een onwillige NAVO, een koude schouder kreeg van *daddy*. Papa was verdrietig én boos.

Ook dat maakt het werkbezoek van de Oranjes zo veelzeggend. Het laat zien hoezeer de verhoudingen tussen blauw bloed en pluche in de wereld van Trump zijn omgeslagen. Lang waren die binnen de liberale wereldorde helder: de maketels en *misfits* zaten in de koningshuizen, voor zover die democratische revoluties hadden overleefd, de regeringen werden bevolkt door in elk geval ogenschijnlijk rationele types. Of de monarchie zo houdbaar zou zijn betwijfelde in 1979 zelfs *NRC Handelsblad*-coryfee J. L. Heldring, die vreesde dat koninklijke telgen door een overmaat aan vrijblijvendheid teloor zouden gaan aan losse zeden en drugs (vrijlijke noot: Heldring was als directeur van het Nederlands Informatiebureau betrokken bij het staatsbezoek in 1952 en regelde onder meer een fotoshoot voor *Vogue*).

In de post-liberale Verenigde Staten zitten klunzen en maniakken nu in het Witte Huis

En klaploper als de Britse prins Andrew probeerde de traditie nog uit alle macht hoog te houden door alle misstappen op het schandaalmenu te bestellen. Ook andere leden van koninklijke families deden hun best, met esoterische hobby's en andere eigenaardigheden. Te vergeefs. De rollen zijn in de post-liberale wereldjes van de VS omgedraaid: de klunzen en maniakken zitten nu in het Witte Huis. De Nederlandse koning, hoe het hem dezer dagen ook vergaat in Trumps klatergouden paleis (een bierdrinkersfoto zal er hoe dan ook niet in zitten), is een toonbeeld van evenwicht en bedachtzaamheid, de gekozen president een los kanon op het dek, rollend in hoge zee.

Sjoerd de Jong is redacteur van NRC. Hij schrijft om de week op deze plek een column.

Commentaar

HONGAARSE VERKIEZINGEN

Verlies Orbán goed voor EU en democratische krachten wereldwijd

En sterke man die door de kiezer naar huis wordt gestuurd: daar kikkert een mens van op. Zestien jaar lang kon Viktor Orbán Hongarije naar eigen inzicht herinrichten. Hij vertrapt rechtsstaat en democratie, maakte van Hongarije een snoepwinkel voor familie en vrienden - en een hel voor journalisten en andersdenkenden. Hij zocht ruzie met de Europese Unie en recent met Oekraïne. Orbán vond Vladimir Poetins Rusland veel leuker, en schurkte ook enthousiast tegen Donald Trumps huiveringwekkende versie van de Verenigde Staten aan. De Hongaarse premier was het grote voorbeeld voor radicaal-rechtse, autoritaire, anti-democratische en oerconservatieve krachten in de wereld, in de VS, maar ook in Nederland. Genoeg, zei een ruime meerderheid van de Hongaren zondag.

En dat terwijl alles was gedaan om de verkiezingsuitslag te beïnvloeden. Er was aan het kiesstelsel gesleuteld. De Amerikaanse vicepresident JD Vance kwam naar Boedapest om campagne te voeren. In Servië werden explosieven gevonden bij een gaspijpleiding die naar Hongarije loopt, en meteen werd met de beschuldigende vinger naar Oekraïne gewezen. De Hongaarse kiezer trapte er niet in en gaf oppositieleider Péter Magyar een monsteroverwinning.

De beelden van de juichende massa in Boedapest zondag zijn een echo van die uit 1989, het jaar dat het communisme viel in Midden- en Oost-Europa. Een halve eeuw dictatuur is niet hetzelfde als zestien jaar illiberale democratie, zoals Orbán zelf graag zijn ideologie omschrijft, maar voor veel jonge Hongaren, die niets anders

De beelden van de juichende massa in Boedapest zijn een echo van die uit 1989, toen het communisme viel

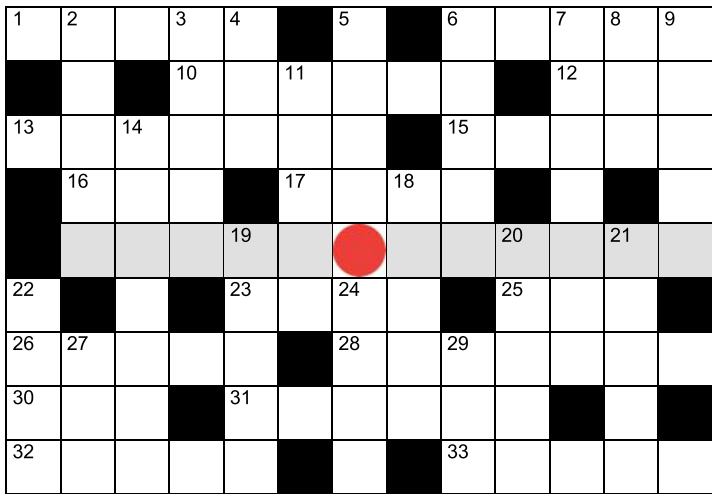
kennen dan Orbán, is dit zonder meer ook een moment van bevrijding. Ironisch genoeg was het Orbán zelf die in 1989, als jonge dissident, tijdens toespraken vurige pleidooien hield over vrijheid en vrije verkiezingen.

Voor de EU is zijn nederlaag een belangrijke opsteker. Orbáns Hongarije stelde zich op als dwarsligger, recent nog in de discussie over miljarden aan Europese steun voor Oekraïne. Voor de Europese samenwerking raakte dit aan een existentiële vraag: hoe ga je om met leden die niet alleen de regels van de club schenden, maar de club zelf actief ondermijnen, met Amerikaanse en Russische hulp? Het is zonder meer waar dat de Europese samenwerking soms van landen verlangt dat ze inschikken, maar kenmerkend voor de EU, en voor het succes daarvan, is dat er juist ook veel ruimte wordt gelaten aan nationale politieke overwegingen. Onder Orbán maakte Hongarije maximaal misbruik van die ruimte, door zich in cruciale dossiers, zoals de Oekraïne-oorlog, niet solidair op te stellen en zelfs blokkades op te werpen.

De overwinning van Péter Magyar draagt de belofte in zich van een nieuw begin. Hij wil, zo zei hij ook zondagavond tijdens zijn overwinningsspeech, weer snel aansluiting zoeken bij NAVO en EU. Tegelijkertijd zal het lastig worden om de schade aan de rechtsstaat die onder Orbán is aangericht, weer ongedaan te maken. Orbáns klik bezet voorlopig sleutelposities in bedrijfsleven en ambtenarij, economisch heeft Hongarije het zwaar. Veel kiezers stemden in de eerste plaats tegen Orbán, Magyars electoraat is een vat vol moeilijk te overbruggen tegenstrijdigheden, van heel liberaal tot heel conservatief. De supermeerderheid die Magyar van de kiezer heeft gekregen, zal het makkelijker maken om hervormingen door te duwen, maar kan ook een valkuil worden als de verleidingen van de macht te groot worden. De oude cultuur van vriendjespolitiek van Orbán mag niet worden vervangen door een nieuwe.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Gedragen hond 6. Goede zwemmer en zweter 10. Josine of Albert van 12. Was Karel van Jonathan van het Reve 13. Langverwacht zangstuk van Händel 15. Pas kampioen geworden 16. Oranje ruitje in Hilversum 17. Splitsingsorgaan 23. Zoon van Isaak 25. __ Staal, Groningse zanger 26. Péter Magyars succesvolle partij 28. __ Bedroom, Witte Huis 30. Kaartspelletje 31. Hoofdstad van de Bahama's 32. Naar de letter een legeronderdeel 33. Vogelgeluid van Willem Elsschot

Verticaal: 2. Hotspots 3. Da Graça of Braafheid 4. Daar begint volgende week de Kunst__ 5. 'Legendarische Bollywood-zangeres __ Bhosle (92) overleden' 6. Zo'n horloge is het einde 7. Deel van een oorlogsschip 8. Mini-albums 9. __ R., album uit 2009 van Rihanna 11. Priesters die uit hun bek spugen 14. Begunstiger 18. Toptelevisie is een vergissing 19. Gedragen voornamen 20. Bonnetjes 21. __ Cooman, atletiek 22. Past voor prijs of verdriet 24. Duits dus, Engels ook 27. Godin die ook Leucothea wordt genoemd 29. Past voor spuiten of rillen

Oplossing puzzel 10 april. Horizontaal: 1. KOKEND 6. ADRIE 9. WEST 10. IMAM 12. A.F.TH. 13. FOPPEN 14. JS 15. OPNAME 20. ORAKEL 21. LO 22. GOTSPE 23. IVER 25. SNOR 26. BIJEN 27. NORMA 28. SKIFFS **Verticaal:** 1. KWAJONGEN 2. OEFS 3. KST 4. ETHOS 5. DIENAREN 6. AMOEBE 7. RIJPAD 8. EENHOORN 11. AFMAKERS 16. PLOPSA 17. AMA 18. IF TAR 19. ALIBI 21. LEEF 24. VIJF

In het midden: ISLAMABAD

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

SONJA

Tijdens mijn puberteit bezocht ik een katholieke middelbare school met een oerdegelijke conservatieve uitstraling. Eén leraar zal ik nooit vergeten. Naast het vak dat hij doceerde gaf hij zijn leerlingen diverse tips voor het leven mee.

Zoals deze: „Jongelui, vergeet morgen niet om naar Sonja op zaterdag te kijken, van haar steek je meer op dan van mij.”

Mieke Kerkhof

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

DAVID GROSSMAN

Uit straatboekenkastjes in heel Nederland haalt *Arjen Fortuin* steeds een boek, bespreekt het en geeft het door. Deze week duikt het debuut van David Grossman op in De Bruil.

De Bruilboom in De Bruil is de bron van vele verhalen

Er kan er natuurlijk maar een de mooiste zijn. Lezers attendeerden mij op de Bruilboom in buurtschap De Bruil, een stukje ten zuiden van Ruurlo. En ze hadden niets te veel gezegd. Schrijver René Bruns maakte hier in 2012 op initiatief van de buurtvereniging tien minikastjes in een oude kastanje, fraai afgewerkt en uitstekend onderhouden. En zeer goed gevuld.

Het ideale doelwit voor deze rubriek, zou een mens dus denken. Maar dat is buiten de boom gerekend. Een fraai koperen plaatje (de Bruilboom is een boom van stand, we zijn niet ver van het Kasteel van Ruurlo) is streng: „Boeken zijn eigendom van de boom. Boeken kunnen maximaal een maand geleend worden.” Ook achter elk van de tien venstertjes staat te lezen dat meenemen en doorgeven hier niet de bedoeling is. De boom heeft dan ook groot zijn naam op de boeken geschreven. Vandaar dat niet het Bruilboom-exemplaar van *De glimlach van het lam* van David Grossman wordt verlost (dat staat nog steeds te leen in de boom), maar een langs andere weg verkregen exemplaar.

Intussen is het wel passend, dit boek in een boom, want een citroenboom speelt een centrale rol in het romandebuut van schrijver en vredesactivist Grossman uit 1983 (in 1994 vertaald door Shulamit Bamberger). In zekere zin is de boom de bron van alle verhalen, want daaronder zit de oude Palestijn Hilmi te vertellen. Hilmi is ook de man die als kind werd gepest en die zich later ontfemde over de kinderen van ongewenst zwangere vrouwen. Een van die zoons, Jazdi, wordt aan het begin van de roman gedood door Israëlische soldaten.

Een bezettingsverhaal, inderdaad, met als belangrijkste figuur de jonge Israëlische sol-

daat Uri, die in tegenstelling tot zijn collega's toenadering zoekt tot Hilmi en de andere bewoners van het Palestijnse dorp, tot wie hij zich richt in „een zacht Arabisch”. Hij is een jongen met een natuurlijke zachtheid, hij heeft „de glimlach van het lam” - geen compliment onder ijzervreters. Al snel wordt duidelijk dat de vraag is hoeveel van zijn zachtmoedigheid deze Uri zal kunnen behouden, ook al nu zijn geliefde hem heeft verlaten.

Die relatiecrisis levert schitterende, zeer Grossmaneske passages op, bijvoorbeeld wanneer Uri zijn verloren geliefde toespreekt aan de hand van het woord 'liefde', gelegd op een scrabblebord, de letters dicht tegen elkaar aan, „geen sprankje duisternis ertussen”. Welke woorden zou je daaraan vast kunnen plakken, al scrabbelend? Uri wil „geluk” leggen, denkend aan hoe ze zich een toekomst droomden („er zou geen enkel kast in onze boekenkast staan dat we niet echt gelezen hadden”), die broos bleek door „de blanco letters [...] die jij tussen ons in gezet hebt, en de witte woorden en verborgen zinnen, en het verhaal achter het verhaal”.

De glimlach van het lam is geen vrolijk boek, al kon de jonge Grossman (29 bij verschijning) niet weten hoeveel dood en verderf er nog in het verschiep zou liggen en hoe weinig ruimte de geschiedenis van zijn land nog zou hebben voor het idee van een zachtmoedige soldaat. In 2006 sneuvelde de 21-jarige zoon van de schrijver in Libanon. Zijn naam: Uri.

Wilt u het vervangende exemplaar van *De glimlach van het lam* hebben? Mail boekuitdekast@nrc.nl; het boek wordt onder inzenders verlost, de winnaar krijgt bericht.

FOKKE & SUKKE
ZIJN BLIJ MET DE UITSLAG

DIT BETEKENT DAT STRAKS NA ZESTIEN JAAR LIDEWIJ DE VOS

...ER TOCH NOG HOOP IS!!

RGvT

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

		8			1			
	2	3	5	9				
7							1	
			9					2
	3			6			4	
		6		4			7	
							9	
		7		2	6			
				5				

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

7	9	5	6	8	3	2	1	4
1	3	4	7	9	2	6	5	8
2	8	6	5	4	1	9	7	3
6	1	9	2	7	8	3	4	5
3	2	8	4	1	5	7	6	9
4	5	7	9	3	6	8	2	1
9	4	2	8	5	7	1	3	6
8	6	1	3	2	4	5	9	7
5	7	3	1	6	9	4	8	2

Achterpagina.

De
'spirituele
soul'
van

Anais

PAGINA C3

FOTO ALEX WAESPI

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

IN HET NIEUWS

ZAP

Schoonmaker Mark in een item van het programma 'Metropolis'. BEELD HUMAN

Uitstekende tv over een naakte schoonmaker

In Estland is Mark een superster. Vroeger, in Miami, was dat wel anders: daar was Mark „just a dude”, de zoveelste personal trainer. Maar toen verhuisde de Amerikaan naar Noord-Europa voor de liefde en besloot hij niet terug te vliegen, zelfs nadat de liefde was vervlogen. Even was hij werk- en vrouwloos, maar verslagen? Welnee, verre van. Het was tijd voor de onthulling van Marks allersterkste troef: zijn weergalozes derrière.

„Gaan we die man nou echt reduceren tot zijn achterwerk”, kun je nu zeggen, „zo op de maandagmorgen”, en het antwoord is een volmondig en standvastig: ja. Dit zijn geen tijden om cadeautjes af te slaan. Als *Metropolis* (Human) een reportage maakt van een Amerikaan die in Estland vrouwenharten veroverd door zich in te laten huren als naakte schoonmaker, dan omarm je dat. Je bedankt Mike voor zijn billen en je bedankt Human voor vijf minuten uitstekende televisie. Dank, dank.

De beelden van Mark werden zondagavond uitgezonden, aan het eind van een weekend waarin de Paus zich genoodzaakt had gezien de president van de Verenigde Staten te berispen en Nederland kennismakend van het overlijden van talkshowkoningin Sonja Barend. Ondertussen vonden in Hongarije ook nog verkiezingen plaats die vanuit de rest van Europa angstvallig werden gevolgd. Hoe houd je dat allemaal bij? Hoe weet je als kijker nog waar je moet kijken?

Ondergetekende deed loze pogingen van alles wat mee te krijgen, inclusief de extra uitzending van *Pauw, De Wit & Moggré* (BNNVARA) die in het teken stond van Sonja Barend. Een tafel vol bekende mediagezichten keek bewonderend naar oude fragmenten waarin Barend haar gasten charmeerde én bekritiseerde, met ongewoon veel flair en autoriteit. En altijd gewetensvol, vond vriendin en collega Hanneke Groenteman: samen met programmamaker Ellen Blazer lichtte Barend mensen en thema's uit die ze werkelijk belangrijk vond.

„Ik vind dat wij allemaal schatplichtig zijn aan wat zij heeft neergezet”, zei Groenteman. „En dat is eigenlijk nooit meer... sorry, jongens...” Ze gebaarde verontschuldigend naar presentatoren Tim de Wit en Roos Moggré. Ze lachten zelfbewust, de rest van Groentemans zin viel weg. Maar de strekking was duidelijk. Talkshows zoals die van Sonja Barend, die werden gemaakt vanuit een duidelijke visie en waarin nieuws en amusement natuurlijk samenkwamen - die zie je nu zelden meer.

En als je op een zondagavond tot die conclusie komt, dan moet je je blik misschien maar eens op iets mooiers vestigen. Gelukkig is er dan dus *Metropolis*, waarvoor jonge correspondenten over de hele wereld blijven zoeken naar de beste items om je weekend mee af te sluiten. Op de beste zondagen vinden ze iemand als lokale held Mark. De camera legde vast hoe hij poedelnaakt te keer ging met schuurspontjes in de appartementen van belangstellende vrouwen, die alleen mochten kijken, niet aanraken. De billen van Mark boden alleen houvast in figuurlijke zin.

Dat wist ook de jonge brunette die haar ogen gericht hield op het grote raam van haar balkon. Dat bood uitzicht op flats, op bomen en heel veel sneeuw, maar ook - vooral - op superster Mark, die in zijn adamskostuum haar ruiten stond te boenen, zoals god het had bedoeld. „Hij maakt niet zo goed schoon”, zei ze eerlijk. „Maar ja.” Ze klaagde niet.

Amber Wizinzer

Beeld uit de **filminstallatie 'Tropenkolder'** van Riar Rizaldi. FOTO RIAR RIZALDI

Gruwelijkheid zit bij koloniale propagandafilms in de details

KOLONIALE FILMS

Nederlandse koloniale films waren meer geobsedeerd door details dan door spektakel. Dat is goed te zien in de koloniale filmarchieven die in museum Eye liggen.

Toef Jaeger

AMSTERDAM

Hier worden trauma's gearcheveerd”, zegt de orang-oetan terwijl de opslagruimte wordt afgesloten van het Leidse Naturalis, waar huiden en botten worden bewaard. Het is de geest van de mensaap die rond 1900 op het Indonesische eiland Sumatra leefde die hier tot ons spreekt. Hij heeft zojuist propagandafilms becommentarieerd, die in het begin van de vorige eeuw werden gemaakt over plantages en reizen overzee. De film *A Person of the Forest* (2026) van Miranda Pennell geeft een fascinerende draai aan koloniaalfilmmateriaal in de expositie *Eye's Open. Nieuwe perspectieven op koloniaalfilmergoed*, alleen al door voor het perspectief van dit dier te kiezen.

De oude films liggen deels opgeslagen in Filmmuseum Eye in Amsterdam, dat ze wilde tonen in een hedendaags perspectief. Verschillende kunstenaars kregen de opdracht om aan de haal te gaan met dat materiaal. Zo koos Pennell dus voor het perspectief van de orang-oetan, Sabine Groenewegen zette films over de plantages in Sumatra om in een soundscape en Paula Albuquerque vormde oude propagandafilms vol 'rassenkunde' en schedelmetingen, waarmee ze een relatie legt tussen die wetenschap

en de bewakingscamera's van nu. In alle tien de films kampten de kunstenaars met de vraag in hoeverre je er goed aan doet de films van toen opnieuw te gebruiken en hoe je context moet geven aan de boodschap die toen werd uitgedragen. Je herhaalt in zekere zin het beeld dat toen geproduceerd werd, en dat presenteert - zoals altijd in de geschiedenis - het narratief van de machthebber.

Wat je kan doen is laten zien welke blinde vlekken er zijn, dat gemis kan je aanvullen of je laat er de consequenties van zien. Dat laatste doet de Indonesische filmmaker Mahardika Yudha knap in *Let's Talk About the Film 'Wonderen uit Pygmyland'* (2026), waarin op allerlei schermen niet alleen oude filmbeelden worden getoond, maar ook de doorwerking ervan centraal staat. De film gaat over een expeditie die etnoloog Matthew Stirling in 1926 leidde naar Nederlands-Nieuw-Guinea. Ruim 400 expeditieleden gingen op zoek naar Papoea's terwijl er neerbuigend commentaar wordt geleverd. Op verschillende schermen wordt verteld hoe eenzijdig de films waren en hoe dat nog steeds doorwerkt in Indonesische films.

Koningin Juliana

Niet alle films gaan over Indonesië. Ook Suriname komt aan bod, zoals bij Jameisha Prescod, die medisch kolonialisme koppelt aan inheemse kennis van medicijnen. Maar tussen de archiefbeelden is een interessant verschil: Eye heeft in het archief veel meer filmmateriaal uit Zuidoost-Azië. Er zijn ruim 1.600 films uit het Oost-Indische archief en zo'n 220 films uit Suriname en de Antillen, waarbij de meeste zijn gemaakt tussen 1950 en 1970. De reden daarvoor is, zo schrijft onderzoeker Dorette

Schootemeijer in de catalogus, een economische: Indonesië was economisch van enorm belang, en na de oorlog konden er alleen nog koloniale films gemaakt worden in Suriname en op de Antillen. Dus dan krijg je uit Suriname meer koningin Juliana al zwaaiend naar blij mensen aan de kant, en komen dwingende missionarissen en slavernij op plantages of het aanleggen van treinsporen minder in beeld.

„Ik generaliseer niet als ik stel dat, anders dan sensationele propagandafilms uit andere kolonies, veel Nederlandse koloniale films zich onderscheiden door een andere esthetiek: doelbewust, ongehaast, soms geobsedeerd met details. De beelden tonen geen dramatische onthullingen, in de films is de koloniale onderdrukking meer systematisch dan spectaculair. Maar daarin schuilt juist de kracht ervan”, schrijft historicus en filmmaker Sandeep Ray in de catalogus bij de expositie. Het is een scherpe observatie die het bekijken van de films van toen met de bewerkingen van nu nog indrukwekkender maakt.

Want spectaculair beeld ontbreekt inderdaad - al wordt er soms wel een poging toe gedaan door AI-techniek toe te voegen. Dat werkt in de meeste gevallen minder goed omdat de scheve machtsverhoudingen vaak voor zich spreken en juist afgezwakt worden door AI. Dat maakt het allemaal nog ijzingwekkender, en de deur waarachter de resten orang-oetan en zijn geest bewaard worden nog killier.

Recensie Expositie

Eye's Open. Nieuwe perspectieven op koloniaalfilmergoed is t/m 6 september te zien in Eye. Info: eyefilm.nl
●●●●○

Hester Carvalho

AMSTERDAM

Zangeres Anais (1998), geboren in Toulouse, Frankrijk, wist altijd al dat ze carrière wilde maken in de muziek. Als zevenjarige speelde ze viool en zong in een koor, al was ze nog heel verlegen. Zo verlegen dat ze rond haar tiende een half jaar helemaal niet sprak. Als kind vroeg ze zich af: „Kun je zangeres worden als je zo schuchter bent?” Maar het antwoord wist ze: spreken was eng, zingen was „organisch”.

Voor de volwassen Anais, aanstaand weekend te zien op het Rotterdamse festival Motel Mozaique, is praten geen probleem. Ze praat, denkt en reageert snel. Te snel, soms. „Daarom geef ik mijn nummers meestal een laag tempo. Zodat m'n systeem een beetje kan afkoelen, en niet oververhit raakt.” Ze lachten neemt een slok muntwater, in de lobby van haar hotel in Amsterdam. Straks speelt ze in de bovenzaal van Paradiso. Het is de eerste keer dat ze onder haar eigen naam in Nederland optreedt („Ik was er ooit als achtergrondzangeres”), het concert is uitverkocht.

Anais' bijzondere stijl is te horen op het album dat afgelopen december verscheen, *Devotion & the Black Divine*. Elementen uit indierock, verfijnde r&b en jazz lijken te deinen op de pieken en dalen van haar innerlijk leven. De lichte stem krult als een briesje over de muzikale begeleiding, die organische klanken in overtuigende melodieën schikt. Elektronische accenten geven vervreemding aan bijvoorbeeld 'Deus Deus'.

Zelf omschrijft ze haar liedjes als 'spirituele soul'. De geborgenheid die de muziek haar geeft,ervaart ook de luisteraar.

Grootste vergissing

Anais groeide op in Frankrijk, Ierland, Senegal en Amerika. Inmiddels woont ze in Londen met man en zoon, en werkt daar nu en dan samen met leden van de jazzscene rond artiesten als Kokoroko en Ezra Collective. In Los Angeles en New York volgde ze muziekopleidingen voor zang en compositie.

Anais werd beschouwd als talent en kreeg een contract aangeboden door een bekende manager - werkzaam voor artiesten als Billy Joel en Beyoncé. „Dat accepteren was de grootste vergissing in mijn carrière, omdat ik té snel reageerde. Ik was blij dat hij met me wilde werken, maar merkte dat ik niet aan alle verwachtingen wilde voldoen. Meteen was er de druk van grote manager, grote platenmaatschappij en succes najagen.”

Ze kijkt ironisch bij het woord 'succes'. „Voor mij is het gezonder om niet zo te hechten aan het idee van succes. Want het leidt tot compromissen die ik niet wil maken. En je wordt uitgebuit door 'het systeem', de mensen die daar werken kan het niet schelen of je uitgeput of over-

Anais tijdens een optreden in 2025 in Londen. FOTO SHANE ANTHONY SINCLAIR/GETTY IMAGES

'Innerlijk kan er chaos ontstaan. Zodra ik muziek maak, word ik kalmer'

INTERVIEW ANAIS ZANGERES

De Frans-Senegalese Anais maakt indruk met haar 'spirituele soul'. Dit weekend staat ze op het festival Motel Mozaique in Rotterdam. „Voor mij is het gezonder om niet zo te hechten aan het idee van succes.”

werkt bent. Het draait om de opbrengst.” Na enkele jaren brak ze met de organisatie.

Nu reist ze met drie muzikanten door Europa per trein, en streeft naar een ontspannen sfeer. „Ik geloof in een holistische aanpak, in transparantie en in zorgzaamheid. Mijn politieke overtuiging voor de wereld moet kloppen met de manier waarop ik werk. Die twee kanten van mijn persoonlijkheid wil ik niet scheiden.”

Anais draagt nu gym schoenen en jeans. Op het podium zal ze een sluike jurk dragen, en laarzen met hak. In Paradiso doet ze wat ze 's middags benoemt: de aanhang koesteren. Ze maakt contact met het publiek en leest een gedicht voor van bell hooks, over liefde als zachte kracht. Ze vertelt over de behoefte aan een hechte gemeenschap, en dat die ook internationaal en divers kan zijn.

Bang

Haar eigen achtergrond is veelzijdig. Anais' voorouders komen uit Italië, Frankrijk, Senegal. Ze voelt zich, zei ze 's middags, vooral een zwarte vrouw. „Want dat is wat je meteen ziet. Ik ben een vrouw en ik ben zwart. Nuances verdwijnen al snel uit beeld.”

Ze groeide op met haar moeder. In de periode dat ze niet sprak woonden ze in Dublin. Ze was bang, vertelt ze: „Bang om er niet bij te horen. In kon de taal net genoeg volgen voor mijn huiswerk. Maar niet om met mensen te communiceren.” Als moederland noemt ze Senegal, daarmee heeft ze een hechte band. „Ik ben vooral opgegroeid in Frankrijk. Maar ik had er geen welkom gevoel, ik moest altijd weer uitleggen dat ik echt Frans was. Nog steeds kom ik er niet graag.” Opvallend doorleefd is haar uitvoering van het lied 'La Mamma' van Charles Aznavour op een van haar eerste opnamen, in 2018. „Ik was altijd dol op Aznavour, en op Edith Piaf. Ja, ik hou van de Franse cultuur, maar ik wil niet meer mijn 'Frans-zijn' hoeven bewijzen.”

Na een periode in Dakar verhuisde ze als tiener naar Los Angeles en deed auditie voor een muziekopleiding. „Daar kon ik elke dag doen wat ik het liefste deed, muziek maken. Heel lang, gelukkig is dat nu niet meer zo, zag ik geen levensdoel behalve dat. Waarvoor was ik anders op aarde? Nu ben ik iets minder door het creëren in beslag genomen en dat is gezonder.”

Ze noemt haar muziek „spiritueel”, zonder verwijzing naar een religie. „Ik ben niet religieus. Maar muziek is een remedie voor mijn ziel. Innerlijk kan er enorme chaos ontstaan. Zodra ik muziek maak word ik kalmer”. Ze zwaait een arm omhoog. „Het lijkt alsof ik me op dat moment verbind met iets groters. Ik weet niet hoe het kan, maar ik ervaar een andere, onbekende kracht. Die doet me goed.”

Anais: *Devotion & the Black Divine* (uitgebracht door Dream Sequence Recordings). Optreden: 17/4 Motel Mozaique, Rotterdam.

Een demonstrant houdt een kartonnen afbeelding van Washington Post-eigenaar Jeff Bezos omhoog voor het kantoor van de krant. BEELD ASSOCIATED PRESS

'De politie in de VS heeft enorme budgetten voor propaganda'

ALEC KARAKATSANIS | ADVOCaat EN ACTIVIST Amerikaanse media zijn vaak een doorgeefluik voor pr van de politie, stelt advocaat en activist Alec Karakatsanis. Dat wakkert volgens hem onterecht angst aan. „Als mensen bang zijn, zijn ze eerder geneigd mee te gaan met gewelddadige acties van de staat.”

Mars van Grunsven

NEW YORK

Het Amerikaanse publiek is volgens de Amerikaanse strafadvocaat en activist Karakatsanis (1983) sterk beïnvloed door wat hij 'copaganda' noemt, een samenvoeging van 'cop' (straattaal voor politieagent) en 'propaganda'. „Het is propaganda die bedoeld is om de publieke opinie over de politie positief te beïnvloeden en om kritiek op de politie tegen te gaan”, zegt Karakatsanis in een telefonisch interview.

De media zijn het doorgeefluik voor die copaganda, stelt Karakatsanis. „Dat uit zich in krantenartikelen waarin 'experts' worden geciteerd die pleiten voor meer geld voor politie en gevangenis, ondanks wetenschappelijk bewijs dat dergelijke investeringen niet per se leiden tot een veiligere samenleving. Of de lokale tv-zender die obsessief bericht over winkeldiefstal, maar loondiefstal, belastingontduiking en milieuvervuiling negeert. Podcasts over een 'tekort' aan gevangenisbewaarders in plaats van over een overschot aan gevangenen.”

In zijn boek *Copaganda: how police and the media manipulate our news* laat de 42-jarige Karakatsanis zien hoe de politie opzettelijk de angst voor arme mensen, vreemdelingen, immigranten, daklozen en mensen van kleur aanwakkert. En hoe deze angst leidt tot autoritaire repressie, ongelijkheid en enorme winsten voor wat hij de „strafbureaucratie” (*punishment bureaucracy*) noemt: „Dat zijn alle instituten, organisaties en instellingen die samen het repressieve staatsapparaat vormen. Het omvat de politie, openbare aanklagers, rechters, rechtbanken en reclasering, maar ook het gevangeniswezen dat in dit land grotendeels geprivatiseerd is.” In de VS zaten volgens de website Statistica begin 2025 zo'n 1,8 miljoen mensen in de gevangenis, meer dan in welk ander land ter wereld. Een onevenredig groot deel is zwart (32 procent) en latino (23 procent).

De strafbureaucratie omvat ook de telecombedrijven die gedetineerden en hun families en vrienden enorme bedragen in rekening brengen voor een telefoongesprek, vervolgt Karakatsanis. Of de medische zorg en voedselvoorziening die in alle Amerikaanse

Het New Yorkse politiekorps heeft ongeveer negentig pr-mensen voltijds in dienst

Alec Karakatsanis.
BARBARA KINNEY/EMERSON COLLECTIVE

gevangenis zijn geprivatiseerd. En dan zijn er de surveillance- en techbedrijven als Palentir en Microsoft die miljoenencontracten afsluiten voor het functioneren van de hele strafbureaucratie. Karakatsanis: „Dit is een zeer machtige industrie, die zich draagt alsof haar primaire functie het waarborgen van de veiligheid is, maar in werkelijkheid handelt in haar eigen belang: het handhaven van een wreed systeem dat straf boven openbare veiligheid stelt.”

De media spelen een essentiële rol in de totstandkoming en instandhouding van dit systeem, vindt Karakatsanis. Een van de gevolgen daarvan is dat wie in de Verenigde Staten het nieuws volgt via de mainstream media - van zenders als CNN en Fox News tot kranten als *The New York Times* en *USA Today* - geneigd is te geloven dat het land lijdt onder alsmat toenemende gewelddadige criminaliteit. „Dat klopt niet: op een enkel jaar tijdens de coronapandemie na neemt het jaarlijkse aantal geweldsdelicten in de VS al decennia juist af.”

Hoe bereikt copaganda Amerikaanse mediagebruikers?

„Vrijwel elk nieuwsartikel dat je leest of elke video die je op het nieuws ziet over gewelddadige misdaad of bijvoorbeeld demonstraties, is het product van doelgerichte public relations. De politie in de VS heeft enorme budgetten voor propaganda. Het New Yorkse

politiekorps heeft ongeveer negentig pr-mensen voltijds in dienst. Ze geven verslaggevers niet alleen een lijst met arrestanten: ze leveren ook foto's, video's, citaten, grafieken en diagrammen. Zo beïnvloeden ze het nieuwsgaringproces.

„Als je het nieuws volgt, ga je geloven dat de gewelddadige criminaliteit almaar toeneemt. Die is de afgelopen twintig jaar echter bijna elk jaar gedaald en bevindt zich nu op een historisch laag niveau. Maar dat is niet wat mensen denken. Dat maakt het mogelijk dat Trump de Nationale Garde naar steden kon sturen met instemming van zijn achterban. Ze geloven echt dat het geweld er de pan uitrijst.

„En mensen geloven ook dat alleen staatsrepressie - van de politie, migratiedienst ICE of de Nationale Garde - voor veiligheid kan zorgen. Bijna niemand weet dat de politie slechts 4 procent van haar tijd besteedt aan de geweldsmisdrijven waaraan ze hun persberichten besteden - en dat ze die vaker niet dan wel oplossen.”

Wat zijn de doelen van 'copaganda'?

„'Copaganda' probeert ons begrip van veiligheid en dreiging te vernauwen. Als je veel mainstream nieuws volgt, word je ertoe aangezet om extreem bang te worden voor geweld dat wordt geassocieerd met zeer arme mensen - mensen van kleur, met name immigranten, mensen met psychische problemen, daklozen en vreemden. Als mensen bang zijn, zijn ze eerder geneigd mee te gaan met gewelddadige en repressieve acties van de staat.

„Het is cruciaal voor de strafbureaucratie dat mensen bang zijn voor mensen die ze niet kennen. Terwijl data aantonen dat het meeste fysieke geweld in onze samenleving wordt gepleegd door mensen die elkaar kennen. Maar omdat niemand denkt dat de strafbureaucratie interpersoonlijk geweld kan verminderen, moet een dergelijk feit verborgen blijven.

„Als ons idee van veiligheid en dreiging vernauwt, kunnen misdaden als witteboordcriminaliteit, belastingontduiking of milieuvervuiling grotendeels worden genegeerd. Terwijl dat grotere problemen zijn in onze samenleving. Loondiefstal door bedrijven draagt bijvoorbeeld ongeveer 50 miljard dollar per jaar, vijftig keer zoveel als alle berovingen, inbraken en auto-diefstallen tezamen - misdaden waar de media zich zo druk om maken. Luchtvervuiling doodt jaarlijks 100 duizend mensen, vijf keer zoveel als alle moorden bij elkaar. Veel van die dingen zijn crimineel maar ze worden niet gerapporteerd als een misdaadgolft in de media. En dus investeert de overheid er minder in dan in de strafbureaucratie.”

Dus het werkt?

„Absoluut. We halen geld weg bij milieuaakhond EPA en de belastingdienst, terwijl de budgetten van de politie en het gevangeniswezen blijven groeien. Immigratiedienst ICE kreeg in Trumps *One Big Beautiful Bill* een budget van 75 miljard dollar. Mensen zijn momenteel erg verantwoordelijk over de tactieken van ICE, maar ze realiseren zich niet dat het grootste deel van dat geld nog niet eens is uitgegeven.”

Waarom vallen de media voor 'copaganda'?

„Omdat de propaganda al zo lang de

samenleving beïnvloedt, hebben veel journalisten bepaalde culturele en ideologische normen overgenomen. Dan kan het gebeuren dat een journalist als objectief feit meldt dat er een tekort aan gevangenisbewaarders is maar niet dat er een overschot aan gevangenen is, zonder zich te realiseren dat hij of zij een kant kiest in wat een belangrijk politiek debat zou moeten zijn. Ook speelt mee dat veel nieuwsredacties, vooral op lokaal niveau, kampen met een beperkt budget en elke dag een hoop content moeten produceren.

„Een andere factor is dat bijna alle grote commerciële media in handen zijn van een kleine groep steenrijke eigenaren en conglomeraten. Dat zorgt ervoor dat redacties vaak standpunten innemen die overeenkomen met wat de eigenaren willen, of die in ieder geval niet strijdig zijn met hun belangen.”

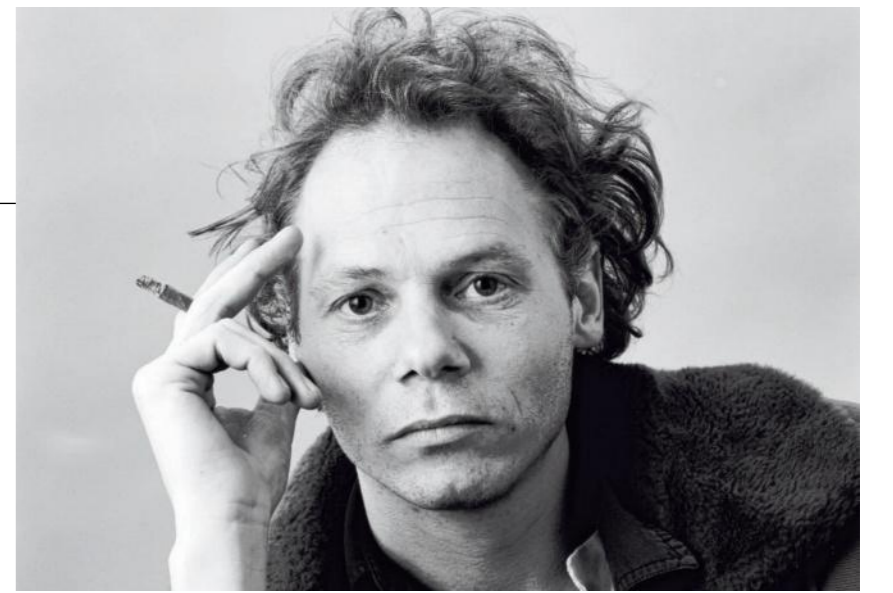
U richt uw kritiek vooral op centrum-linkse mainstream media als The New York Times, The Washington Post en CNN. Waarom?

„Ik ben niet de juiste boodschapper om contact te leggen met rechtse media. En ik ben meer geïnteresseerd in de wijze waarop goedopgeleide, goedbedoelende mensen ertoe worden gebracht dingen te steunen die buitengewoon schadelijk en gewelddadig zijn. Zeg maar de mensen die Fox News zien en roepen: 'Dat is pure propaganda!', maar niet in staat zijn om dezelfde fenomenen te zien in de media die ze zelf consumeren. Media als *The New York Times* en *The Atlantic* promoten bijna dezelfde onderliggende mythes en beleidslijnen als rechtse media, maar dan met propagandatactieken die zijn ontworpen om een liberaler en intellectueler publiek aan te spreken.

„Als je in de VS of elders in het Westen 'goed geïnformeerde' mensen vraagt wat volgens hen de functie van de politie is in Iran, Rusland of China, antwoorden ze bijna altijd: 'Om de belangen van de heersers te dienen natuurlijk.' Ze kunnen zich niet voorstellen dat ook in hun eigen land de politie een gewapende macht van de overheid is die wordt ingezet in het belang van de mensen die de regering controleren. Ze zijn zo sterk beïnvloed door propaganda dat ze geloven dat het doel van de politie in de Verenigde Staten openbare veiligheid is.”

Hoe hebben de mainstream media bericht over de werkwijze van ICE?

„Op een manier waardoor het lijkt alsof ICE volledig afwijkt van de normale politietraktijken. Die benadering zou vijf jaar geleden schandelijk zijn geweest, ten tijde van de protesten na de politiemoordenaar op George Floyd, Brianna Taylor en Eric Garner. Er was toen een veel groter maatschappelijk bewustzijn over de rol van politiegeweld in onze samenleving. De politie is niet minder gewelddadig of meer verantwoordelijk geworden. Ze hebben sinds 2020 elk jaar meer mensen gedood. En ze hebben alleen maar grotere budgetten gekregen. Dus het is heel belangrijk voor het propagandaproject dat het publiek nu echt verantwoordelijk is over ICE. Zo worden die gemaskerde mannen van ICE ontkoppeld van wat de politie in het algemeen doet, ook al werken ze allemaal met dezelfde grote bedrijven, zetten ze dezelfde technologie in en hanteren ze grotendeels dezelfde werkwijzen.”

Stil uit de film 'When Chueca Dies' (2025). BEELD FILMDEPOT

REGISSEUR RAMÓN GIELING (1954-2026)

Eeuwige liefde voor Spaans temperament

De Nederlandse filmmaker Ramón Gieling zocht in zijn werk naar de essentie van de Spaanse hartstocht.

Kester Freniks

AMSTERDAM

En 'filmessay', zo noemde cineast Ramón Gieling een van zijn eigenzinnigste meesterwerken, *Duende* uit 1986. Het Spaanse begrip *duende*, afkomstig uit de flamenco, is even ongrijpbaar als andere beroemde termen uit de Spaanse en Portugese cultuur zoals *fado* en *saudade*. Het heeft met verwoering te maken, melancholie, een onbestemd verlangen, hartstocht ook. *Duende* symboliseerde voor Gieling een spirituele kracht. In zijn filmessay toonde hij beelden van de vervoering, vurig, met veel opzweepende muziek.

Zondag 5 april overleed Ramón María Gieling op 71-jarige leeftijd; hij was al enige tijd ongeneeslijk ziek. Spanje was voor de op 21 april 1954 in Utrecht geboren filmregisseur en acteur zijn tweede thuisland. Ook in zijn bekendste documentaire *Johan Cruyff: En un momento dado* (2004) - de titel komt van een uitspraak van Cruyff zelf, een directe vertaling van 'op een gegeven moment' - zoekt hij het Spaanse, eigenlijk Catalaanse perspectief van de oud-Ajaciëd en stervoetballer. Hij laat Catalanen aan het woord die in Cruyff hun Heiland zagen, hun Verlosser ook tijdens het regime van Franco.

In Gielings werk gaan passie en een wat koele filmstijl op wonderlijke wijze samen

rand van de maatschappij, een keuze voor personages en locaties die Gieling vaker maakte. Gielings films zijn meer dan cinema alleen: theater, opera, poëzie, muziek, persoonlijke verhalen, beeldende kunst en politiek brengt hij samen tot een indringend, op Spaanse wijze temperamentvol geheel.

Ondanks de aankondiging van zijn ziekte, een jaar geleden, werkte hij tot op het laatste moment samen met zijn zoon Salvador aan *The Songs*, een documentaire over het *Hooglied*: het amoureuze Bijbelboek en het 'mooiste van alle liederen'. De op het nippertje voltooide film gaat tijdens het Spanish Film Festival op 14 april in Amsterdam in première.

En toch is het niet altijd Spanje wat de klok slaat: van grote klasse is zijn hommage aan Bach in *Erbarme Dich - Mattheüs Passion Stories* (2015). Hierin vraagt de vooraanstaande Amerikaanse operaregisseur Peter Sellars zich af "wat de betekenis (is) van wenen" en besluit met: 'Het begint met wenen en het eindigt met wenen.' Gieling weet hier via beeld en gesproken woord de essentie te raken - zoals in al zijn films en documentaires.

Paul Steenhuis

AMSTERDAM

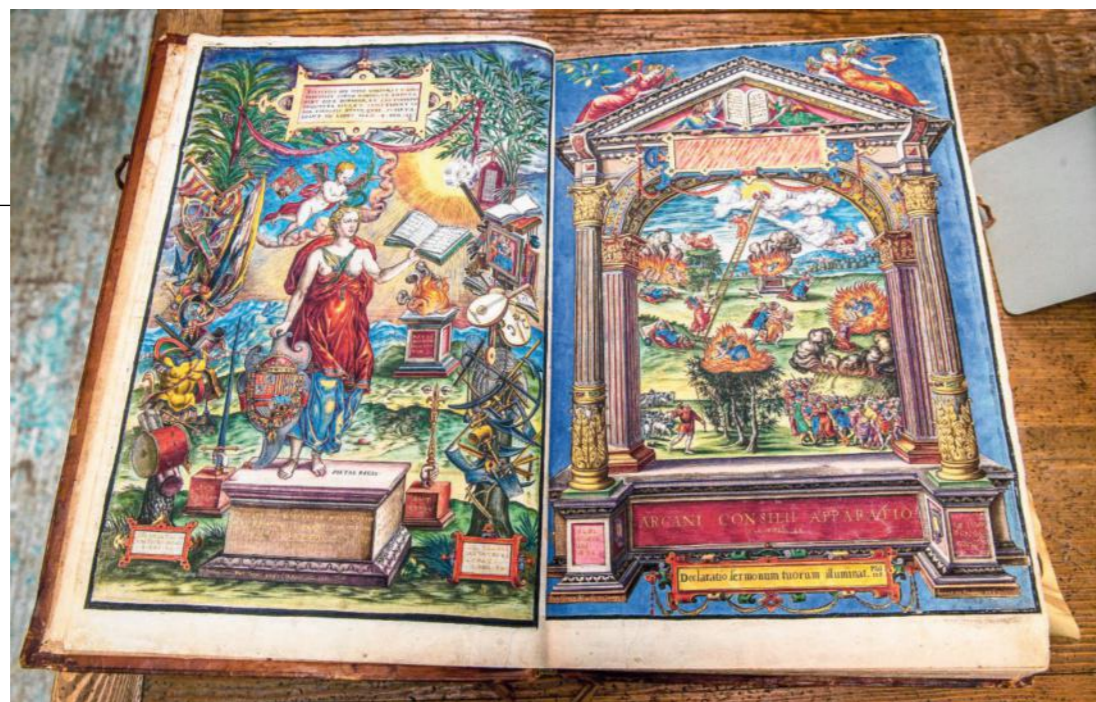
Voor vluchtelingen uit heel Europa die om hun denkbeelden of geloof werden vervolgd, was Amsterdam een veilige haven in de 17de eeuw. Onder hen was een van Europa's belangrijkste vrijdenkers, Jan Amos Comenius uit Moravië. Hij preee de stad daarom in 1657 als de 'Oogappel der steden, sieraad der Nederlanden, blijdschap van Europa'. Anno 2026 is de Amsterdamse burgemeester Femke Halsema nog altijd enthousiast over die uitspraak. Bij de opening van een nieuwe expositie in Museum Embassy of the Free Mind - gewijd aan 17de-eeuwse vrijdenkers zoals Comenius - haalde Halsema Comenius aan, en benadrukte de urgentie van zijn bijna vier eeuwen oude woorden. Juist nu persvrijheid, vrijheid van meningsuiting en vrijheid van demonstratie onder vuur liggen „moeten we de Amsterdamse vrijdenkerstraditie koesteren”.

Museum Embassy of the Free Mind werd in 2017 opgericht door voormalig zakenman Joost Ritman, als kenniscentrum en thuis voor zijn eigen Bibliotheca Philosophica Hermetica, een collectie van 30.000 historische boeken over religie, filosofie, mystiek, alchemie en hermetica. Het museum is gevestigd in Het Huis met de Hoofden aan de Amsterdamse Keizersgracht. Het pand (zie inzet) is nu zelf ook onderdeel van de expo: de beroemde vluchteling Comenius vond hier onderdak en schreef er aan zijn baanbrekende boeken over „onderwijs voor jongens en meisjes van alle rangen en standen”, zoals Halsema memoreerde. Comenius wisselde er ook van gedachten met andere vrijdenkers. Want de uit de Zuidelijke Nederlanden gevluchte rijke wapenkoopman Louis de Geer stelde zijn Huis met de Hoofden open voor meer van zulke vluchtelingen. (De tegenstelling dat De Geer vredes- en vrijheidsapostelen steunde met kapitaal verdiend door handel in oorlogstuig en slaafgemaakten hoort helaas ook bij de Amsterdamse traditie, stipte burgemeester Halsema aan.)

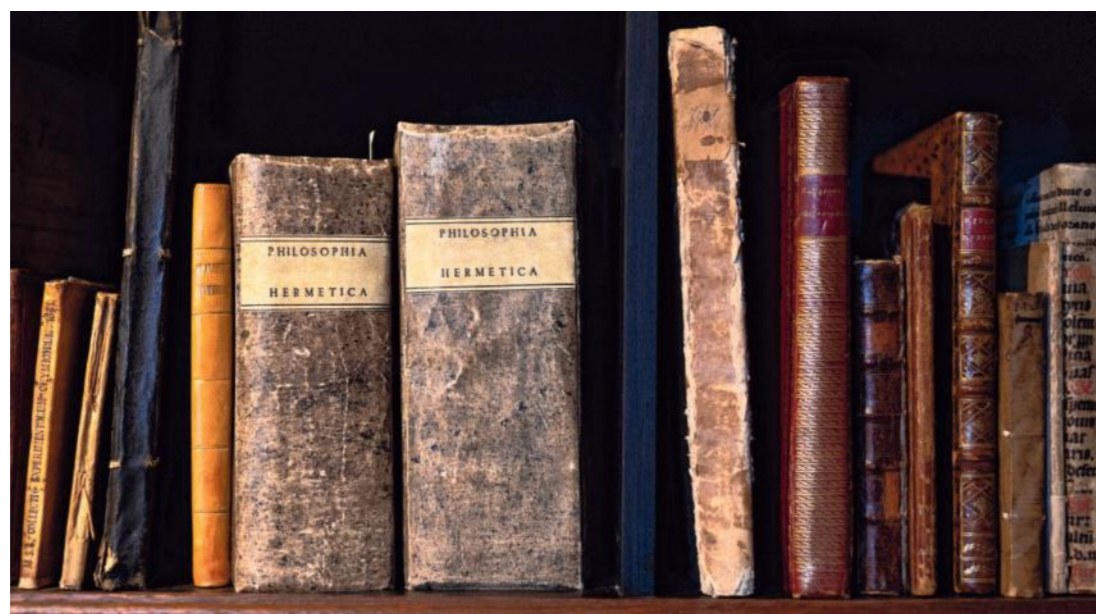
Ketters eerbetoen

Met de expositie *Huis met de Hoofden - een monument voor het vrije denken* wil de Embassy of the Free Mind markeren dat de vrijdenkerstraditie in dat huis na vierhonderd jaar door Ritmans bibliotheek nog steeds levend is. Omdat Joost Ritman dit jaar 85 is geworden en zijn zoon Jozef tot nieuwe museumdirecteur is benoemd, is de tentoonstelling ook een beetje een eerbetoen aan de stichter van de bibliotheek.

Vandaar dat de meeste boeken op de expo uit de Ritman-collectie komen, met de focus op de verwevenheid van Amsterdam en de vrijdenkerstraditie. Zo zijn er oorspronkelijke clandestien in

De Biblia Regia (Antwerpse Polyglot Bijbel), uitgegeven door Christoffel Plantijn, 1568-1572. FOTO JEAN-PIERRE JANS

Detail van een boekenplank in de schatkamer van het Embassy of the Free Mind. FOTO KEVIN PRIOLO

Titelblad van 'Wercken', deel I, van Dirck Volckertsz. Coornhert, uitgegeven door Jacob Aertsz. Colom, Amsterdam, 1630. FOTO JEAN-PIERRE JANS/EMBASSY OF THE FREE MIND

Een genderfluide God en andere ideeën van 17de-eeuwse vrijdenkers

EXPOSITIE Amsterdam was in de 17de eeuw de hoofdstad van vrijdenkers. Een nieuwe expositie toont hun boeken.

Amsterdam gedrukte werken van de joods-Amsterdamse filosoof Spinoza (*Tractatus theologico-politicus* uit 1670 en zijn postume *De nagelate schriften* uit 1677). De eerste vrouw die in Nederland vanaf 1638 een universitaire studie volgde, Anna Maria van Schurman, is vertegenwoordigd met haar boek uit 1648, *Opuscula*. Maar er is ook een klein handschrift van Comenius uit 1643, de inleiding van zijn grote boek waarin hij universele aanbevelingen geeft ter verbetering van menselijke zaken, zoals onderwijs, religie en politiek, de *Consultatio Catholica*, afkomstig uit de Zweedse stadsbibliotheek in Norrköping. Uit zowel de Nationale Bibliotheek in Den Haag als uit Ritmans collectie zijn er boeken van de Duitse mysticus Jakob Böhme (1575-1624), wiens ketterse teksten in Amsterdam populair waren. Hij zag God als een tegelijk mannelijk en vrouwelijk wezen, en beschouwde alle mensen van alle geloven als kinderen van god met een vrije wil. Een genderfluide god, en andersgelovigen als gelijken respecteren - dat was in Böhmes tijd omstrede en bij de christen-nationalisten die nu Amerika besturen heeft je er ook niet mee aan te komen.

Spirituele traditie: gnos

Naast de tientallen geëxposeerde boeken is er een uitgebreid, rijk geïllustreerd Engelstalig boek, *House with the Heads*, vol achtergronden bij de expositie. Daaruit blijkt dat veel van deze vrijdenkers, van Spinoza tot Comenius, mede geïnspireerd zijn door de oude religieuze spirituele traditie van de gnos: de opvatting dat je zelf intuïtief tot een hoger inzicht kan komen door innerlijk in contact te komen met de 'goddelijke vonk' die in ieder mens aanwezig is.

De herontdekking tijdens de renaissance van eeuwenoude gnostische geschriften van de Egyptische wijsgeer Hermes Trismegistus uit Alexandrië, over die 'goddelijke vonk' in ieder mens en verbondenheid van alles in de kosmos, was van grote invloed op vrijdenkers destijds.

Hermes' teksten, ook de oudste Nederlandse vertaling uit 1574 in handschrift, vind je daarom ook op de expositie, naast daarop geïnspireerde boeken van het mystieke christelijke genootschap van de Rozenkruisers. Deze ketterse pre-moderne verlichters inspireerden ook Comenius, zo schrijft Ritman Research Institute-onderzoeker, de historicus Carlos Gilly.

Volgens Joost Ritman leidden die nieuwe inzichten over het goddelijke in ieder mens tijdens de renaissance tot een 'moderne oerknal': nieuwe opvattingen over individu en vrijheid. Hij wil graag dat die ideeën nu opnieuw tot zo'n spirituele oerknal leiden.

Expositie Huis met de Hoofden - Monument voor het vrije denken. Museum Embassy of the Free Mind, Amsterdam. T/m 30/8. Info: embassythefreemind.com

ELLEN DECKWITZ

Een bunker redt niemand

En tijdje terug mocht ik bij een chic diner enkele goedbedoelde gedichten voordragen en de rest van de avond doorbrengen naast een man die in de techindustrie zijn fortuin had gemaakt. Na wat gespreksdopers zoals de Verenigde Staten („daar kan je pas ondernemen”) en Europa („die Digital Services Act is in strijd met de vrijheid van meningsuiting”) kon ik het niet laten om hem een beetje uit te horen over zijn eigen leven, zo vaak zat ik nou ook weer niet naast een miljardair onredelijk duur brood te eten. En zo vroeg ik hem naar de bunkers die de superrijken de afgelopen jaren in Nieuw-Zeeland hebben laten bouwen.

„Ja, die zijn er”, humde hij.
„Heb jij er ook een?”
„Nou ja”, haperde hij, „de aarde wordt onleefbaarder en er is grote geopolitieke instabiliteit, dus dan moet je op een gegeven moment wel realistische keuzes maken.”
Ah, daar was hij weer eens, realisme als eufemisme voor opportunisme.

„Realistische keuzes zijn natuurlijk fijn voor wie zich dat kan permitteren”, zei ik, „maar vind je het niet heftig dat slechts weinigen daar de middelen voor hebben?”

„Dat is uiteraard jammer”, zei hij, „Maar het is ook een soort natuurlijke selectie.”

Hij zei het écht, zonder blikken of blozen. Toen ik naar huis wandelde belde ik mijn beste vriendin om mezelf te reguleren.

„Je had hem moeten zeggen dat die bunkers nodig zijn omdat de onleefbaarheid en geopolitieke instabiliteit door zijn eigen branche is vergroot”, brieste ze. „En dat wordt alleen nog maar erger dankzij de groei van al die stomme AI-datacenters, die hun energie nog steeds goeddeels uit fossiele brandstoffen halen. Al het geld dat die techbro's in hun superdeluxe noodopvangen stoppen, hadden ze ook kunnen besteden aan het creëren van een veilige en leefbare wereld voor de rest van de mensheid.”

Hij zei het écht, zonder blikken of blozen

Vrijdag hing ze onverwachts aan de lijn. Of ik nog weleens aan die miljardair en zijn bunker dacht.

„Nu wel”, antwoordde ik. Ze vertelde dat de zoveelste cycloon Nieuw-Zeeland naderde, en dat door klimaatopwarming dat soort stormen alleen maar in intensiteit zal toenemen.

„Dus doe! betonnen ark, zonnepaneelpark en privé-akker, daar gaat de hele eindtijdvillawijk”, schamperde ze. „Je zou er haast om lachen als het niet zo triest was. Ik kan nu alleen nog maar denken aan wat Billy Joel zong in *Goodnight Saigon*: 'We will all go down together'.”

Toepasselijk. Bij mij kwam een nog veel verdrietiger lied op; Freddie Mercury die *This could be heaven for everyone* zingt.
Could.

Ellen Deckwitz is schrijver en dichter. Ze schrijft één keer per week een column.

OPGEVOED

Elke week legt *Annemiek Leclair* een lezersvraag voor aan deskundigen. Deze week: hoe voed ik op met een fysieke beperking?

ILLUSTRATIE MARTIN TER VEEN

Hoe voed ik op als ik een fysieke beperking heb?

Vader: „Ik heb sinds 2002 multiple sclerose (MS), dat is aan het verergeren. Ik zit in een rolstoel, en beweeg me dus niet snel door het huis. Ook cognitief word ik langzamer, ik kan niet zo snel meer schakelen. Mijn oudste zoon van 13 woont bij ons, en ik heb samen met mijn huidige partner twee kinderen van drie en bijna zeven. Er zijn regelmatig situaties waarin ik niet fysiek kan bijsturen als ze moeten luisteren.”
„Als ze 's ochtends naar school moeten, blijven de jongste twee vaak spelen op een plek waar ik niet bij kan komen. Soms roepen ze: 'Je kunt me toch niet pakken!' De oudste van 13 begint opstandig te worden in schermgebruik

en weigert zijn telefoon en iPad naar beneden te brengen voor hij gaat slapen, wetende dat ik die niet kan ophalen. 'Ik heb ze weggelegd,' roept hij dan. Hoe weet ik dat? Ik kan ook niet alles aan mijn vrouw overlaten. Het consequent zijn en blijven is ook vaak een uitdaging. Hoe kan ik, zonder boos worden, toch effectief opvoeden met deze beperkingen?”

Naam en woonplaats zijn bij de redactie bekend. De rubriek *Opgevoed* is anoniem, omdat moeilijkheden in de opvoeding gevoelig liggen. Wilt u een dilemma in de opvoeding voorleggen? Stuur uw vraag of reacties naar opgevoed@nrc.nl.

Andere benadering

Marga Akkerman: „De vraag is hoe groot de invloed van uw beperking op de opvoeding werkelijk is. Niet luisteren en opstandig gedrag is in veel gezinnen aan de orde van de dag. En fysiek bijsturen hoeft eigenlijk ook niet, dat is alleen bij uw driejarige belangrijk als het gaat om even helpen een jas aantrekken of voorkomen dat die zichzelf in gevaar brengt. Dat zou uw partner of iemand anders moeten doen, want daar bent u inderdaad niet toe in staat.”

„Bespreek met uw partner wat jullie gezamenlijk belangrijk vinden in de opvoeding en wat u daarin voor uw rekening kunt nemen, en wat zij kan doen. Het zal daarbij helpen om uw benadering van de opvoeding iets aan te passen: vanuit controle naar vertrouwen. U spreekt uw kinderen aan op afspraken die jullie samen maken en op hun verantwoordelijkheid. Zo past de wijze waarop u uw 13-jarige op zijn schermgebruik wil controleren, eigenlijk niet meer bij zijn leeftijd. In plaats daarvan legt u goed uit waarom u het belangrijk vindt dat hij zijn apparaten weglegt, en zegt erbij: 'Ik reken er gewoon op dat je dat doet.'”

Verbindend gezag

Josien Groot: „Tegenwoordig is er veel kennis over kinderen aansturen zonder fysiek optreden. Er zijn cursussen 'verbindend gezag'. Dat is een methode die

voortkomt uit de aanpak van probleemjongeren, en die gaat over opvoeden vanuit verbinding en vertrouwen. Deze aanpak blijkt heel bruikbaar in de opvoeding in het algemeen, zeker bij ouders met een fysieke beperking.”

„U kunt uw 13-jarige uitleggen waarom het slecht is om 's avonds laat nog een scherm te gebruiken. Nu hij ouder wordt kunt u hem sowieso buitenshuis niet controleren en zult u moeten vertrouwen op de gesprekken die jullie samen voeren over opgroei. Bij uw driejarige kan een beloningssysteem nog werken.”

„Voer een gezinsgesprek over hoe jullie met elkaar omgaan. Probeer gezamenlijk een standpunt in te nemen, bijvoorbeeld: we leggen als ouders alles goed uit en vertrouwen op jullie. Uw driejarige is hier uiteraard nog iets te jong voor.”

„Houd ook oog voor wat uw ziekte doet met de kinderen. Ga in gesprek over wat het voor hen betekent en hoe ze het ervaren. Veel gemeentes hebben programma's voor 'jonge mantelzorgers'. Op de website 'Over palliatieve zorg' staan op de pagina 'Kinderen van ernstig zieke ouders' meer adviezen en hulpmogelijkheden.”

„Ga niet overal de strijd over aan en zorg ook voor leuke en fijne momenten samen.”

Marga Akkerman is niet-praktiserend klinisch jeugd- en kindersycholoog. **Josien Groot** begeleidt als GZ-psycholoog onder meer chronisch zieke ouders met kinderen.

COLOFON

Mediahuis NRC BV
Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie
Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v. rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven
Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties
T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten
T: **020 - 755 3052**
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel
E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen
Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 9.00 uur, op zaterdag voor 7.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang persoonsgegevens
Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online diensten-verlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Almelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht
© NRC, 2026.
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

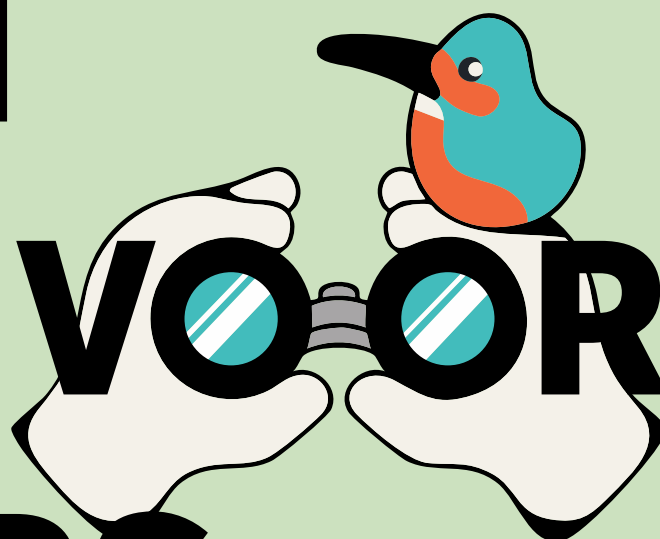
Zo leest u de NRC waardering

- buitengewoon
- zeer goed
- goed
- matig
- zwak

NIEUWE NRC MASTERCLASS

VOGELEN

Leer in zes weken
kijken als een vogelaar
en ga zelf op pad

BEGINNERS

Wijn drinken voor beginners

Leer in zes weken jouw wijnsmaak kennen

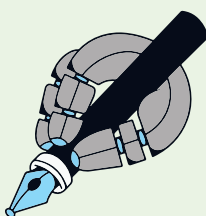
Stoppen met scrollen

Leer in zes weken hoe je de verleiding van je telefoon weerstaat en tijd terugwint

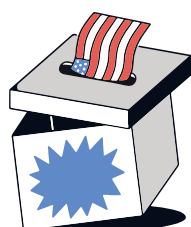
Hoe schrijf je een goed verhaal

Leer in zeven weken waar een goed verhaal aan voldoet en hoe je er zelf een schrijft

Hoe werk je met AI-tools

Leer in vijf weken hoe je effectieve AI-opdrachten schrijft

Begrijp het Amerikaanse kiesstelsel

Leer in zes weken hoe het Amerikaanse politieke stelsel is ontstaan

NRC masterclasses zijn speciaal voor abonnees. In een masterclass leer je een vaardigheid van een NRC-redacteur. Je ontvangt elke week een nieuwe les, direct in je inbox.

Schrijf je in via nrc.nl/masterclass

nrc masterclass